

ПРАКТИКУМ ЗА ИСТРАГЕ И СУЂЕЊА КРИВИЧНИХ ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ

Биљана Синановић
Бранкица Марић
Влатко Божовић
Драгана Стојадиновић
Горан Николић
Јелена Т. Јаковљевић
др Јелена Костић

Практикум за истраге и суђења кривичних дела корупције

Биљана Синановић
Бранкица Марић
Влатко Божовић
Драгана Стојадиновић
Горан Николић
Јелена Т. Јаковљевић
др Јелена Костић

Издавач:

УСАИД-ов Пројекат за одговорну власт

За издавача:

Џеклин Вилијамс Бриџерс, директорка пројекта

Уредници:

Борко Николић, Александар Ђорђевић (УСАИД-ов Пројекат за одговорну власт)

Мирко Миловановић (Правосудна академија)

Аутори:

Биљана Синановић, судија Врховног касационог суда

Бранкица Марић, заменица Вишег јавног тужиоца у Београду

Влатко Божовић, начелник Одељења за финансијске истраге организованог криминала, СБПОК, Министарство унутрашњих послова

Драгана Стојадиновић, финансијски форензичар, Тужилаштво за организовани криминал

Горан Николић, финансијски форензичар, Више јавно тужилаштво у Београду

Јелена Т. Јаковљевић, службеница Одељења за борбу против корупције,

Управа криминалистичке полиције

Др Јелена Костић, научни сарадник, Институт за упоредно право

Рецензенти:

Зоран Ганић, судија Вишег суда у Београду

Миљко Радисављевић, заменик Републичког јавног тужиоца

Војислав Исаиловић, заменик Тужиоца за организовани криминал

Тираж: 500

Припрема и штампа: АТЦ Београд

Лектура и коректура: Данијела Ралетић

Каталогизација у публикацији:

Израда ове публикације омогућена је уз подршку америчког народа путем Америчке агенције за међународни развој (УСАИД). Садржај публикације је искључиво одговорност аутора и не представља нужно ставове УСАИД-а или Владе САД.

САДРЖАЈ

I. Предговор	6
1. Дефиниције корупције	9
2. Могућности доказивања кривичних дела са елементима корупције	11
3. Сарадња државних органа и институција	15
3.1 Институције - извори информација	16
3.2 Примена начела <i>ne bis in idem</i>	27
4. Отворене базе података и начин коришћења	29
5. Инструменти у процесуирању кривичних дела корупције	43
5.1 Истраге кривичних дела корупције	43
5.1.2 Оперативни рад полиције	43
5.1.3 Проактиван приступ у кривичним истрагама финансијског криминала	48
5.2 Улога финансијских истрага у процесуирању корупције	58
5.2.1 Финансијске истраге – међународни стандарди и правни основ	59
5.2.2 Спровођење финансијске истраге у служби кривичне истраге корупције	61
5.2.3 Методе спровођења финансијских истрага	63
5.2.4 Трендови у спровођењу финансијских истрага	67
5.3 Извештај финансијског форензичара	72
5.4 Анализа токова новца	79
5.5 Прикупљени подаци и доказна снага	92
6. Анализа и правна оцена доказа	93

ПРИЛОЗИ:

- I Пример извештаја финансијског форензичара
- II Рокови чувања рачуноводствено-финансијске документације
- III Преглед регистара и база података
- IV Речник економских и финансијских термина
- V Кривична дела финансијског карактера прописана споредним кривичним законодавством
- VI Национални правни оквир у области спречавања и борбе против корупције
- VII Међународни инструменти

СКРАЋЕНИЦЕ

АБПК	– Агенција за борбу против корупције
АЛСУ	– Агенција за лиценцирање стечајних управника
АПР	– Агенција за привредне регистре
БИА	– Безбедносно-информативна агенција
ВЈТ	– Више јавно тужилаштво
ЦР ХоВ	– Централни регистар депо и клиринг хартија од вредности
ДРИ	– Државна ревизорска институција
ЕУ	– Европска унија
ЕСЉП	– Европски суд за људска права
ЈФИ	– Јединица за финансијске истраге
ЈЦИ	– Јединствена царинска исправа
КЗ	– Кривични законик
КЗК	– Комисија за заштиту конкуренције
КХВ	– Комисија за хартије од вредности
НБС	– Народна Банка Србије
МПП	– Међународна правна помоћ
МУП	– Министарство унутрашњих послова
ОЕБС	– Организација за европску безбедност и сарадњу
ОЈТ	– Основно јавно тужилаштво
РФЗО	– Републички фонд за здравствено осигурање
РЈТ	– Републичко јавно тужилаштво
РКЈН	– Републичка комисија за заштиту права у поступцима јавних набавки
РГЗ	– Републички геодетски завод
ССП	– Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ
ПИБ	– порески идентификациони број
ПИО Фонд	– Фонд за пензијско и инвалидско осигурање
ПИС	– правосудни информациони систем
ПУ	– Пореска управа
УЈН	– Управа за јавне набавке
УС	– Уставни суд
УЦ	– Управа царина
УСПН	– Управа за спречавање прања новца
ТОК	– Тужилаштво за организовани криминал
ЗКП	– Законик о кривичном поступку
ЗОНДО	– Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала тероризма и корупције
ЗОИПКД	– Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела
ARO	– <i>Asset Recovery Offices</i>
BIC	– <i>Bank Identifier Code</i>
CARIN	– <i>Camden Asset Recovery Inter-Agency Network</i>
FATF	– <i>Financial Action Task Force</i>
IBAN	– <i>International Bank Account Number</i>
ISIN	– <i>International Securities Identification Number</i>
JITs	– <i>Joint Investigative Teams</i>
RTGS	– <i>Real Time Gross System</i>
SOCTA	– <i>Serious and Organized Crime Threat Assessment</i>
SWIFT	– <i>Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication</i>
UNODC	– <i>United Nations Office for Drugs and Crime</i>

Предговор

Практикум за истраге и суђења кривичних дела корупције, припремљен уз подршку УСАИД-овог Пројекта за одговорну власт (*Government Accountability Initiative - GAI*), има циљ да читаоцима пружи смернице и практична упутства за поступање у истрагама и суђењима за кривична дела са коруптивним елементима. У изради публикације је учествовала група аутора из различитих професија што је као резултат имало мултидисциплинарни приступ обрађивању најважнијих тематских целина. Текст Практикума је већим делом ослобођен цитирања законских норми и усмерен је на решавање проблема до којих долази у пракси, када је реч о идентификовању коруптивних радњи, прикупљању доказа, оптужењу и суђењу.

Циљ Практикума је и да укаже на начине на који се најзначајнији међународни стандарди примењују у националним оквирима; да појасни стратегије и алате проактивне истраге финансијског криминала и корупције и укаже на практичне ефекте који се могу добити разрадом ових стандарда кроз добро планирану и спроведену истрагу.

Ступањем на снагу Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције (ЗОНДО) („Сл. гласник РС“ бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон) по први пут се у домаћем законодавству уводе институти финансијског форензичара, ударне групе и службеника за везу. Увођење ових института и нова организациона структура органа надлежних за спречавање и борбу против корупције (формирање посебних одељења у судовима, јавним тужилаштвима и Министарству унутрашњих послова) неминовно са собом повлачи потребу за бољим разумевањем унапређене међуинституционалне сарадње и одговарајућом обуком најважнијих актера надлежних за сузбијање корупције у Републици Србији. Ова публикација представља почетни корак у промовисању ефикасних метода борбе против корупције и усвајању примера добре праксе кроз њихову примену.

У првом делу Практикума посебна пажња је усмерена на приказ нових могућности доказивања кривичних дела са коруптивним елементом кроз примену института финансијског форензичара, службеника за везу и ударних група. Дат је преглед и објашњена надлежност државних институција које су одредбама ЗОНДО одређене да именују службенике за везу. Обрађена је свака институција појединачно, како би се на што бољи начин приближио њихов рад и значај који потенцијално могу да имају као извори информација приликом откривања и процесуирања кривичних дела корупције.

Важан део Практикума је приказ база података доступних на интернету које представљају значајан извор информација потребних за вођење кривичног поступка, као и приказ база података које поседују државне институције и органи у Републици Србији.

Истрага кривичних дела корупције обрађена је у централом делу Практикума. Крајњи исход кривичног поступка у великој мери зависи од ефикасно и квалитетно спроведене

истраге. Из тог разлога, у овом делу Практикума је дат приказ свих корака које је неопходно предузети у циљу откривања кривичних дела финансијског криминала и корупције, од пријема иницијалне информације до оперативног рада полиције и поступања јавног тужилаштва. Значајан део овог поглавља се односи на спровођење финансијске истраге и њен однос са кривичном истрагом, уз напомену да се прикупљени докази, посебно из финансијске истраге, у пракси морају више користити.

У делу `Анализа токова новца` приказани су модалитети и начин рада финансијског форензичара на основу којих се могу утврдити коруптивне и преварне радње у пословним процесима и финансијским трансакцијама. У анексу Практикума дат је пример извештаја финансијског форензичара који ближе приказује начин његовог рада приликом прикупљања и обраде података и доказа у коруптивним предметима.

Последњи тематски део Практикума садржи анализу и правну оцену прикупљених доказа. У овом делу се јасно прави разлика између законито и незаконито прикупљених доказа и разматра њихова доказна снага у кривичном поступку. У истом делу је дат и преглед релевантне праксе Европског суда за људска права.

У анексу Практикума су садржани додатни материјали од значаја за поступање у истрагама и суђењима за коруптивна кривична дела: преглед регистара и база података страних држава, речник економских и финансијских термина, преглед рокова чувања рачуноводствене документације, списак кривичних дела финансијског криминала предвиђених споредним законодавством, национални правни оквир и основни међународни инструменти у области спречавања и борбе против корупције.

Ставови аутора изнети у Практикуму, који се односе на примену нових института, крећу се од неспорног закључка о могућности доказивања коруптивних кривичних дела њиховом применом, до различитих мишљења о доказним капацитетима њихове примене у кривичном поступку. У пракси је до сада несумњиво утврђена корисност ових института на међународном нивоу, те је из тог разлога потребно да њихов значај буде на одговарајући начин препознат и у националним оквирима.

Надамо се да ће ова публикација бити корисно помоћно средство свим практичарима који су непосредно укључени у истраге и суђења за кривична дела корупције и финансијског криминала и да ће послужити у припреми стручне обуке која се спроводи у оквиру програма Правосудне академије.

Аутори

1. Дефиниције корупције

Најшира дефиниција корупцију сагледава као правни и социолошки проблем и представља је као сваку злоупотребу функције у јавном или приватном сектору која генерише корист за појединца или њему блиске особе.

Најпотпуније правне дефиниције појма корупције садржане су у кривичноправној и грађанскоправној Конвенцији о корупцији Савета Европе.¹

Основни општи стандарди на којима се заснива борба против корупције су:

- Криминализација корупције у домаћим и међународним оквирима;
- Подстицање независности и самосталности институција задужених за спречавање и борбу против корупције;
- Истрага, гоњење и суђења за коруптивна кривична дела, уз обезбеђење одговарајућих финансијских средстава;
- Обезбеђење ефикасних средстава за прикупљање доказа;
- Специјализација лица или органа задужених за борбу против корупције уз адекватну обуку;
- Усвајање одговарајућих мера за одузимање имовине стечене коруптивним делима;
- Спречавање злоупотребе правних лица за прикривање кривичних дела корупције и
- Побољшање међународне сарадње у свим областима борбе против корупције.

Резолуција 97 (24)² Комитета министара Савета Европе из 1997. године дефинише двадесет водећих принципа у борби против корупције.³ Најважнији стандарди садржани у овом документу који се односе на корупцију у јавном сектору су:

- Усвајање одговарајућих процедура ревизије и њихова примена на органе државне управе и јавни сектор;
- Обезбеђивање транспарентности јавних набавки и њихова адекватна контрола;

¹ <http://www.acas.rs/zakoni-i-drugi-propisi/medjunarodne-konvencije/?pismo=lat>

² Резолуција (97) 24 о двадесет водећих принципа у борби против корупције, усвојена на 101. заседању Комитета Министара 6. новембра 1997.

³ <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/Storage/Global/Documents/Savet%20Evrope%20Dvadeset%20vode%20C4%87ih%20principa%20u%20borbi%20protiv%20korupcije.pdf>

- Успостављање система јавне одговорности, и
- Обезбеђивање да се у сваком аспекту борбе против корупције узму у обзир могуће везе са организованим криминалом и прањем новца.

Оно на чему се у усвојеним стандардима посебно инсистира је успостављање специјализованих органа ради ефикасне превенције и сузбијања корупције, као и ефикасна сарадња и размена података између свих специјализованих органа и институција које су одговорне за истрагу и гоњење кривичних дела. Као императивни стандард назначена је и неопходност одузимања имовине, односно имовинске користи, стечене кривичним делом.

Усвајањем ЗОНДО имплементирани су најважнији стандарди борбе против корупције у националном оквиру. Ови стандарди обухватају специјализацију органа и институција надлежних за откривање и сузбијање корупције, али и предузимање превентивних мера, као и ефикаснију међусекторску сарадњу надлежних органа кроз формирање ударних група и увођење института финансијског форензичара и службеника за везу.

Овакав нормативни оквир са јасно дефинисаним улогама, институцијама и инструментима, употпуњен добро планираном истрагом финансијског криминала и проактивним приступом у процесуирању инкриминисаних радњи, треба да омогући остваривање дефинисаних циљева у борби против корупције, укључујући и реализацију финансијских ефеката.

Већина наведених прописа у својим нормативима дефинише и одговарајуће кривично-казнене одредбе у погледу материјалног прописа чија повреда повлачи санкционисање.⁴

⁴ Национални законодавни оквир за поступање органа надлежних за откривање и сузбијање коруптивних кривичних дела и финансијског криминала и најважнији међународни инструменти од значаја за борбу против корупције су дати у прилозима VI и VII Практикума.

2. Могућности доказивања кривичних дела са елементима корупције

Ефикасно вођење кривичног поступка подразумева пре свега, добро прикупљене доказе, који морају бити законити, а чија оцена ће као крајњу консеквенцу имати и закониту и правилну правноснажну одлуку.

Сложеност савремених привредних и финансијских токова изазива потребу за познавањем великог броја разноврсних законских и подзаконских аката, што у поступању судова у кривичним предметима са овом тематиком значи и обиман доказни материјал и сложен и дуготрајан кривични поступак. Стога, доказивање представља најсложенији и најважнији део сваког кривичног поступка.

Законик о кривичном поступку прецизно одређује доказе, доказне радње и правила доказивања која подразумевају строги формализам приликом прикупљања и извођења доказа.

Доказне радње које спроводе органи поступка су:

- саслушање окривљеног,
- испитивање сведока,
- увиђај и
- реконструкција догађаја.

Доказне радње које спроводе овлашћена лица, искључиво по наредби јавног тужиоца или суда (у зависности од фазе кривичног поступка) су:

- вештачење,
- провера рачуна и сумњивих трансакција,
- узимање узорака и
- претресање (које се, изузетно под законским условима може предузети и без наредбе).

Докази које, осим што их прибављају органи поступка, могу поднети и странке су исправе.

Осим наведених доказних радњи, ЗКП познаје и посебне доказне радње које се могу одредити само у односу на кривична дела побројана у чл.162 ЗКП, а то су:

Доказне радње које одређује суд наредбом:

- тајни надзор комуникације,
- тајно праћење и снимање,
- симуловани послови,
- рачунарско претраживање података и
- прикривени иследник.

Доказна радња коју одређује Републички јавни тужилац или тужилац посебне надлежности је контролисана испорука.

Према одредбама ЗОНДО, предвиђене су нове могућности сарадње јавног тужиоца са другим државним органима у форми службеника за везу и ударне групе. Закон уводи и “службу финансијске форензике” која је у чл. 19 ЗОНДО дефинисана на следећи начин:

„У Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштава из овог закона може се образовати служба финансијске форензике“.

Послове службе финансијске форензике обављају финансијски форензичари.

Финансијски форензичар је лице које помаже јавном тужиоцу у анализи токова новца и финансијских трансакција у циљу кривичног гоњења. Финансијски форензичар је државни службеник који поседује посебна стручна знања из области финансија, рачуноводства, ревизије, банкарског, берзанског и привредног пословања, а који је завршио и специјализовану обуку у Правосудној академији из области кривичног права“.

Улога финансијског форензичара је веома значајна за вођење истраге и подизања оптужница у специфичностима привредних и коруптивних кривичних дела. Анализе, извештаји и закључци финансијског форензичара морају бити припремљени у форми и са садржином која ће пружити помоћ јавном тужиоцу да јасно издвоји законите од незаконитих послова, препозна законске обавезе и овлашћења лица у привредном пословању, како би се идентификовала лица за која постоји одређени степен сумње да су извршили радње чија обележја указују на кривично дело.

Према томе, финансијски форензичар има сложен посао прегледа, упоређивања и довођења у везу документације проистекле из пословних токова и административних обавеза, сагледавања реалног стања и стварног пословања у односу на књиговодствене податке, на основу широког спектра обавеза и одговорности прописаних законима које регулишу ове области.

Финансијском форензичару је законом регулисана улога и одређен положај службеника у јавном тужилаштву. Он мора поседовати специфична знања и способности и завршити обуку на Правосудној академији. Његово знање обухвата више различитих области и познавање специфичне материје из економске и правне струке.

Овакав доказ има изузетан значај за ефикасно вођење кривичног поступка у специфичној области кривичних дела корупције и финансијског криминала.

Извештај финансијског форензичара има квалитет исправе издате од стране стручног лица у државном органу чија се законитост не доводи у питање.

У свом раду, финансијски форензичар се бави анализом прикупљених доказа, а његов закључак у форми извештаја, представља сумирану стручну анализу доказа. Према томе, извештај финансијског форензичара је законити доказ, не само по начину прибављања, већ и по својој садржини.

Члан 20. ЗОНДО прописује институције и органе који су у обавези да одреде најмање једног **службеника за везу** ради остваривања сарадње и ефикаснијег достављања података тих органа и институција Тужилаштву за организовани криминал (ТОК) и Посебним одељењима Виших јавних тужилаштава за сузбијање корупције у циљу кривичног гоњења.

Према одредбама чл. 21-23 ЗОНДО, у ТОК и Посебним одељењима Виших јавних тужилаштава се могу формирати **ударне групе** са циљем откривања и гоњења кривичних дела која су предмет рада ударне групе.

Састав ударне групе чине службеници из реда запослених у државним органима и другим институцијама, зависно од предмета рада утврђеног одлуком о формирању ударне групе.

Новим законом су предвиђени институти и алати за већу проактивност јавног тужиоца у истрагама кривичних дела корупције. Јавни тужилац ће, у зависности од потреба конкретног предмета истраживања, његове сложености, распрострањености и других критеријума, донети одлуку о начину спровођења истраживања финансијског криминала, уз коришћење једног или више поменутих института.

Одлуку о формирању ударне групе доноси Јавни тужилац или надлежни Виши јавни тужилац, уз сагласност Републичког јавног тужиоца. Радом ударне групе у ТОК руководи Јавни тужилац или његов заменик, а у Посебним одељењима Виших јавних тужилаштава – Јавни тужилац, руководилац Посебног одељења или заменик јавног тужиоца распоређен у Посебном одељењу.

3. Сарадња државних органа и институција

Добра комуникација и сарадња државних органа и институција са јавним тужилаштвом, представља основ за ефикасну борбу против корупције. Ради ефикаснијег достављања података од значаја за процесуирање коруптивних кривичних дела, ЗОНДО предвиђа листу од тринаест државних органа и институција који су у обавези да одреде службенике за везу. Посебним законима је прописана организација и надлежност ових органа и институција. Поједини органи и институције имају значајну улогу и овлашћења у спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције.⁵

Када је реч о јавно доступним подацима државних органа који су од користи за истраге финансијског криминала значајни су следећи извори: базе Катастра непокретности, базе јавних предузећа, подаци Управе за спречавање прања новца, подаци Пореске управе који се односе на приходе и имовину, постојање пореских кривичних дела и прекршаја у прошлости, подаци Агенције за привредне регистре о правним лицима и међусобним везама појединих физичких и правних лица, власничке и управљачке везе, подаци Централног регистра депоа и клиринга хартија од вредности, базе Народне банке Србије, подаци Управе за јавне набавке, извештаји Државне ревизорске институције, извештаји Комисије за заштиту конкуренције, итд.

Са аспекта вођења истрага финансијског криминала, у наставку су издвојени најзначајнији делови надлежности и овлашћења органа и институција који су везани за откривање и доказивање кривичних дела са елементима корупције и објашњени извори података и надлежности институција појединачно.

5 <http://www.acas.rs/zakoni-i-drugi-propisi/strategija-i-akcioni-plan/>

3.1 ИНСТИТУЦИЈЕ – ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА

УПРАВА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА (УСПН) (финансијско-обавештајна служба Републике Србије)

Према надлежности прописаној Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма⁶, УСПН прикупља финансијско-обавештајне податке, податке о сумњивим трансакцијама од обвезника, анализира их и уколико утврди да постоји основ сумње у прање новца или финансирање тероризма, прослеђује их надлежним државним органима – тужилаштву и МУП.

Такође, закон одређује обвезнике који су извор оваквих информација и јасно дефинише радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирање тероризма који су обвезници дужни да у методологијама и процедурама свог рада примене како би испунили законске обавезе.

Треба указати и на веома значајне инструменте које овај закон пружа. Према чл. 75 Закона, УСПН може издати **писмени налог за обуставу трансакција** у случају постојања **основане сумње** да се ради о прању новца или финансирању тероризма, а у случају благовремено покренуте иницијативе.

Други законом прописани инструмент који омогућава откривање, али и доказивање коруптивних кривичних дела и ефикасну реакцију, је **налог за праћење сумњиве трансакције** из чл. 76 Закона. За његово активирање је **довољна информација о постојању основа сумње** да се у вези идентификоване трансакције ради о прању новца или финансирању тероризма или о лицима која су сарађивала са лицима за која постоји основ сумње да су извршили оваква кривична дела.

Налог за праћење сумњивих трансакција је законски инструмент који омогућава да се праћењем одређених трансакција утврди смисао, логика и циљ трансакција и благовремено предузму радње и мере у циљу откривања и доказивања кривичног дела прања новца и са њим повезаних предикатних кривичних дела.

Ефикасност предвиђених мера зависи од благовремене реакције свих институција које су обвезници Закона и благовремене доставе информација другим органима надлежним за откривање и сузбијање финансијског криминалитета. Ефикасност зависи и од благовремене повратне реакције органа.

Осим информација које након анализе као сумњиве надлежним органима прослеђује УСПН, ова институција поседује веома значајне базе података које су релевантне за откривање и сузбијање кривичног дела прања новца и других коруптивних кривичних дела.

⁶ „Сл. гласник РС“ бр. 113/17.

База готовинских трансакција

У **бази готовинских трансакција** Управе налазе се подаци о готовинским трансакцијама које су обвезници по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма дужни да пријаве Управи у динарској противвредности већој од 15.000 евра, по званичном средњем курсу НБС, и то одмах када је трансакција извршена, а најкасније у року од три дана од дана извршења трансакције.

База сумњивих трансакција

База сумњивих трансакција Управе евидентира сумњиве трансакције пријављене од стране обвезника по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма, који пријаву ових трансакција врше када у вези са трансакцијом или странком постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма.

Осим ових података, у својим базама Управа има и податке које преузима од других државних органа.

УСПН преузима од НБС **базу података о девизном платном промету правних лица** (тзв. база девизног платног промета), где се евидентирају подаци о трансакцијама са правним лицима из иностранства.

УСПН преузима од Управе царина **базу преласка преко државне границе**. Ова база евидентира податке о физички преносивим средствима плаћања која физичка лица пријављују при уласку, у транзиту или изласку из Републике Србије, а која су та лица дужна да пријаве приликом преласка државне границе уколико преносе физички преносива средства плаћања у износу већем од 10.000 евра, у динарима или страном валути.

Управа царина доставља УСПН и трансакције у износу мањем од 10.000 евра, уколико постоји сумња у прање новца и финансирање тероризма.

База спољнотрговинских послова евидентира податке о трансакцијама увоза робе, код којих се вредност робе приказане на фактури разликује од тржишне вредности или код којих се земља отпреме разликује од земље порекла робе.

У наставку је дат списак обвезника Управе и надзорних органа обвезника за примену прописа за спречавање прања новца и финансирања тероризма⁷:

- 1) банке;
- 2) овлашћени мењачи, привредни субјекти који мењачке послове обављају на основу посебног закона којим се уређује њихова делатност;
- 3) друштва за управљање инвестиционим фондовима;
- 4) друштва за управљање добровољним пензијским фондовима;
- 5) даваоци финансијског лизинга;
- 6) друштва за осигурање, друштва за посредовање у осигурању, друштва за заступање у осигурању и заступници у осигурању, који имају дозволу за обављање послова осигурања живота;
- 7) брокерско-дилерска друштва;
- 8) приређивачи посебних игара на срећу у играчницама и приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације;
- 9) друштва за ревизију и самостални ревизор;
- 10) институције електронског новца;
- 11) платне институције;
- 12) посредници у промету и закупу непокретности;
- 13) факторинг друштва;
- 14) предузетници и правна лица која се баве пружањем рачуноводствених услуга;
- 15) порески саветници;
- 16) јавни поштански оператор са седиштем у Републици Србији;
- 17) лица која се баве пружањем услуга куповине, продаје или преноса виртуелних валута или замене тих валута за новац или другу имовину преко интернет платформи, уређаја у физичком облику или на други начин, односно која посредују при пружању ових услуга;
- 18) адвокати, у случајевима дефинисаним законом, и
- 19) јавни бележници у складу са посебним одредбама овог закона.

7 Чл. 4 Закона.

Оно што Управу чини једном од кључних институција за проактивно поступање код сузбијања привредног криминала и корупције је њена способност за брзо и ефикасно прикупљање и размену оперативних података и на међународном нивоу. У складу са чланом 80 Закона, УСПН може да тражи податке, информације и документацију потребну за спречавање откривања прања новца или финансирања тероризма од надлежних органа других држава. Неопходно је да постоји основ сумње у прање новца или финансирање тероризма као и сумња у везу са одређеном државом, као што су трансакције из друге државе, лице повезано са другим државама, резидент, држављанин и слично. Подаци се не могу прослеђивати без претходне сагласности друге државе.

У оквиру међународне сарадње која се остварује кроз размену и прибављање обавештајних података, значајно је и чланство у Егмонт групи (*Egmont Group*)⁸. Егмонт група је међународно удружење финансијско - обавештајних служби које за основни циљ има унапређење међународне сарадње и размене података о прању новца и финансирању тероризма. УСПН може прибавити податке из других земаља чланица Егмонт групе кроз овај механизам. Подаци се врло брзо размењују и прикупљају електронским путем преко заштићеног сајта Егмонт групе, а време потребно за добијање одговора је од неколико дана до неколико месеци, у зависности од конкретне финансијско-обавештајне службе.

Подаци прикупљени преко УСПН могу бити коришћени искључиво у оперативне сврхе. Овако прикупљени подаци не могу сами по себи бити коришћени као доказ у поступку без одговарајуће процедуре у складу са нормативима међународне сарадње за прикупљање ове врсте доказа.

Изузетно, подаци прикупљени у поступку међународне сарадње преко ЕГМОНТ групе могу бити коришћени као доказ у поступку уколико је унапред добијена сагласност стране државе за коришћење података у ту сврху.

Такође, овако прикупљени подаци имају статус строго поверљивих података које на тај начин треба оперативно и обрађивати.

8 <https://egmontgroup.org/en>

АГЕНЦИЈА ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Агенција за борбу против корупције (АБПК) основана је Законом о Агенцији за борбу против корупције, чија примена је почела 1. јануара 2010. Законом је регулисана организација, надлежност и овлашћења Агенције.

Као најзначајније надлежности Агенција врши:

1. Контролу располагања и јавним ресурсима. У овом делу Агенција:

- а) Решава о неспојивости јавних функција и сукобу интереса;
- б) Спроводи контролу имовине јавних функционера и води регистар функционера, њихове имовине и поклона;
- в) Контролише финансирање политичких субјеката.

2. Поступа по представкама и пријавама правних и физичких лица у циљу разоткривања неправилности коју учине појединци или групе, независно од свог статуса;

3. Поступа превентивно у погледу едукације представника јавног сектора и других циљних група у вези са значајним питањима за антикорупцијско деловање;

4. Обезбеђује механизме за успостављање и унапређење интегритета у институционалном и регулаторном оквиру, сарађује са организацијама цивилног друштва, а такође има и важну улогу дефинисану законом у погледу надзирања и извештавања у процесу спровођења националне антикорупцијске стратегије, анализу прописа везано за идентификацију ризика од корупције и даје иницијативу за измену и доношење прописа ради отклањања коруптивних ризика.

АБПК прикупља податке о функционерима и извештајима везаним за имовину и приходе функционера, као и податке о поклонима. Преко јавних регистара које води Агенција могу се претраживати извештаји о трошковима политичке кампање, прилози лица и годишњи финансијски извештаји политичких странака. Значајна овлашћења које по закону Агенција има је поступак контроле пријављених података у погледу имовине и прихода функционера и с тим у вези изрицање одговарајућих мера у случају утврђених неправилности. Ово овлашћење, које је истовремено и обавеза функционера, по закону се односи и на период од 2 године након престанка функције.

Законом о Агенцији је прописана кривична одговорност функционера у случају непријављивања или давања нетачних података о имовини и приходима функционера и чланова породице функционера.

Новим Законом о спречавању корупције, који ће се примењивати од 1. септембра 2020. године, проширена је надлежност Агенције и њена независност и финансијска

самосталност.⁹ Законом је утврђено да Агенција може да поступа по анонимним пријавама и да у сваком тренутку може да оствари увид у рачуне функционера без њихове сагласности, ако постоји сумња. Сви функционери који ступају на дужност морају да пријаве своје приходе и имовину, као и имовину својих супружника и чланове породице.

УПРАВА ЗА ЈАВНЕ НАБАВКЕ

Управа за јавне набавке (УЈН) је институција чија основна и најзначајнија надлежност да врши надзор над применом Закона о јавним набавкама.

У оквиру своје основне надлежности Управа прати спровођење поступака јавних набавки, контролише примену појединих поступака, управља Порталом јавних набавки, припрема извештај о јавним набавкама, даје мишљења о тумачењу и примени одредаба Закона о јавним набавкама, испитује испуњеност услова за спровођење преговарачког поступка, даје сагласност на одређене одлуке и споразуме који су предвиђени законом, подноси захтев за заштиту права те обавештава ДРИ и буџетску инспекцију када се утврде неправилности у спровођењу поступака јавних набавки.

Управа је по Закону овлашћена да покрене прекршајни поступак случају да контролом јавне набавке утврди основ за прекршајну одговорност наручиоца, као и да покрене поступак за утврђивање ништавости уговора о јавној набавци. Управа за јавне набавке има овлашћења која истовремено представљају и дужност свих државних органа и организација, служби, органа територијалне аутономије, локалне самоуправе, наручиоца и понуђача, односно подносиоца пријава да на захтев Управе доставе тражене информације и документа који су у њиховом поседу или под њиховом контролом у року који одреди УЈН.

УЈН израђује посебни Годишњи извештај о извршеном надзору над применом Закона о јавним набавкама који подноси Влади Републике Србије и надлежном одбору Народне Скупштине Републике Србије.

Са аспекта јавног тужилаштва у циљу прикупљања потребних обавештења и података, у оквиру организационе шеме УЈН најзначајније податке може да пружи **Група за надзор поступака јавних набавки**.

У плану је доношење новог Закона о јавним набавкама који ће у потпуности бити усклађен са директивама Европске уније из ове области.

9 „Сл. гласник РС“ бр. 35/19.

ЦЕНТРАЛНИ РЕГИСТАР, ДЕПО И КЛИРИНГ ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТИ

Централни регистар је једна од најзначајнијих финансијских институција на тржишту капитала Републике Србије која је по основу Закона о тржишту капитала и Закона о привредним друштвима организована као акционарско друштво у 100% власништву Републике Србије.

Своје пословање Централни регистар обавља преко чланова Централног регистра и то 22 брокерско-дилерска друштва и 27 овлашћених банака и кредитних институција. Чланови Централног регистра су Република Србија и НБС. Новчане рачуне Централног регистра отвара и води НБС. Оно што ову институцију чини значајном јесте да прикупља и ажурира податке о регистрованим финансијским инструментима, уписаним издаваоцима (јавна и нејавна акционарска друштва), статистици власништва издаваоца, јединственој евиденцији акционара са подацима о уписаним правима трећих лица и привременим мерама забране располагања, понуди за преузимање, понуди за стицање сопствених акција и обавештењу о корпоративним радњама издаваоца и другим статистички подацима у вези финансијских инструмената.

У Централном регистру се, на писани захтев, може добити податак о власнику акција (физичко или правно лице). Такође, у електронској форми се може добити и кретање власништва акција током одређеног периода брокерске куће које су заступале власника акција, а може се сачинити и свака потребна анализа која се односи на власништво над акцијама.

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

Положај, организација, овлашћења и функције НБС, као и однос НБС према органима Републике Србије и међународним организацијама и институцијама, уређени су Уставом Републике Србије¹⁰ и Законом о Народној банци Србије¹¹.

У оквиру своје надлежности НБС прикупља и ажурира податке у регистрима дужника у принудној наплати, меница и овлашћења, јединствени регистар рачуна правних лица, итд.

Од 2016. године НБС води и **јединствени регистар рачуна за физичка лица која не обављају делатност**. Овај регистар садржи искључиво податке о бројевима рачуна физичких лица, као и податке код ког пружаоца платних услуга се они воде, али не садржи податке о стању и промету по тим рачунима. Подаци из овог регистра **нису јавно доступни**, а право приступа овим подацима имају само органи који су за то овлашћени законом. На овај начин се избегава пракса упућивања дописа свим банкама у Србији, Удружењу банака Србије или УСПН.

10 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006.

11 „Сл. гласник РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 – др.закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012 и 14/2015 – одлука УС и 44/2018.

АГЕНЦИЈА ЗА ПРИВРЕДНЕ РЕГИСТРЕ

Агенција за привредне регистре (АПР) основана је 2004. године Законом о Агенцији за привредне регистре. АПР као своју основну делатност има спровођење процедуре регистрације у складу са начелима ефикасности и јавности, те надлежност за вођење јединствене, централизоване, јавне, електронске базе података.

Од 2009. године оснивање привредних друштава и регистрација предузетника подразумева да се у покренутој процедури код Агенције, осим решења о регистрацији, добија и порески идентификациони број и потврда за ПИО и РФЗО.

Подаци које Агенција за привредне регистре прикупља и ажурира су класификовани у 22 регистра. Јединствени централни регистри пружају могућност државним органима и институцијама да се на једном месту упознају са подацима о регистрованим привредним субјектима, њиховим бонитетом, задужењима физичких и правних лица која се односе на финансијски лизинг и залогу на покретним стварима и правима и др.

Од АПР се може тражити писаним захтевом претрага података и по правном и по физичком лицу (по ЈМБГ) као и достављање документације на основу којих је вршен упис у регистар. Такође се може захтевати и анализа података за физичка лица која су власници, заступници, прокуристи или чланови одбора у више правних лица.

РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД

Надлежност Републичког геодетског завода (РГЗ), као посебне организације, регулисана је Законом о државном премеру и катастру.¹²

У делокругу прописане надлежности РГЗ прикупља и ажурира податке од којих су најзначајнији подаци о непокретностима у Републици Србији. Основни подаци везани за непокретности су јавно доступни претрагом е-катастра непокретности, као централне електронске базе података из које се добијају основне информације о непокретностима и основне информације о имаоцима права на непокретностима (име, презиме, назив правног субјекта, адреса имаоца права).

На писани захтев овлашћеног органа од РГЗ је могуће добити податке о свим променама власништва непокретности, као и основама тих промена и уписаним теретима. Такође, адресни регистар садржи податке о улици и кућним бројевима и један је о кључних државних регистара. Значајни подаци се налазе у регистру цена непокретности за целу територију Републике Србије и из њега се могу добити подаци о ценама прометованих непокретности, а из евиденција решења се могу добити подаци – евиденција о донетим решењима о рушењу бесправно изграђених објеката.

¹² „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 18/2010, 65/2013, 15/2015 – одлука УС, 96/2015, 47/2017 - аутентично тумачење, 113/2017 - др. закон, 27/2018 - др. Закон и 41/2018 - др. закон)

ДРЖАВНА РЕВИЗОРСКА ИНСТИТУЦИЈА

Државна ревизорска институција (ДРИ) је највиши орган ревизије јавних средстава у Републици Србији. Основана је 2005. године Законом о државној ревизорској институцији. Неке од најважнијих надлежности прописаних законом су планирање и обављање ревизије као и обука и сертификација стицања ревизорских звања - државни ревизор и овлашћени државни ревизор.

Државна ревизорска институција врши три врсте ревизије:

- ревизију финансијских извештаја – испитивање докумената, исправа и других информација ради прикупљања довољног, адекватног и поузданог доказа,
- ревизију правилности пословања и
- ревизију сврсисходности пословања.

Претрагом отворене базе података ДРИ може се остварити увид у извештај о извршеним ревизијама (консолидовани извештаји, саставни делови, одазивни извештај) који су подељени по секторима ревизије.

Све врсте ревизије ДРИ врши по унапред планираном програму ревизије за одређене субјекте ревизије.

УПРАВА ЦАРИНА

Управа царина је орган државне управе у саставу Министарства финансија Републике Србије чија су организација и надлежност уређени Законом о царинској служби којим се уређују послови царинске службе.

Осим тога, одредбама Царинског закона¹³, уређују се општа правила и поступци који се примењују у односу на робу која се увози и извози из царинског подручја Републике Србије. Законом је прописано да царински орган врши контролу међународног промета робе, утврђује и спроводи мере у циљу обезбеђења финансијског интереса и безбедности Републике Србије као и законите трговине.

У оквиру прописане надлежности и овлашћења овог органа, за истраге финансијског криминала најзначајнији подаци који се могу затражити од Сектора за контролу примене царинских прописа у оквиру Управе царина су царинске фактуре – ЈЦИ (јединствене царинске исправе) у случајевима када је потребно имати доказ о томе да ли је роба заиста увезена или извезена из Републике Србије. Такође, веома битни подаци су они из базе преласка преко државне границе којима се евидентирају подаци о физички преносивим средствима плаћања која физичка лица пријављују при уласку, транзиту, изласку из Републике Србије у складу са законском обавезом да свако физичко лице које прелази државну границу при преносу физички преносивих средстава плаћања је дужно да, уколико у домаћој или иностраној валути преноси средства у износу већем од 10.000 евра, износ пријави надлежном царинском органу.

¹³ „Сл. гласник РС“, бр 95/18.

ПОРЕСКА УПРАВА

Надлежност Пореске управе регулисана је Законом о пореском поступку и пореској администрацији.¹⁴

У оквиру своје надлежности Пореска управа има и контролну функцију и тиме знајна овлашћења у откривању кривичних дела. У вези са наведеним, основни задатак Пореске управе је вршење инспекцијског надзора и прикупљање података, информација и обавештења у вези са конкретним поступком. С друге стране, као оперативни орган, Пореска управа прикупља и ажурира податке о пореским обвезницима и основу по којима се дугује порез, о плаћеном и неплаћеном порезу по свим основама, податке о физичким лицима и инвеститорима који су у систему ПДВ-а, о износима плаћеног пореза, о поднетим кривичним пријавама за пореска кривична дела и податке о извршеним контролама.

Сви ови подаци нису јавно доступни, али су значајан извор финансијских података за истраге финансијског криминала доступан органима надлежним за спровођење закона. Осим оваквих података, Пореска управа у својим базама евидентира и друге податке које преузима ради вршења контролне функције из база других државних органа институција и агенција, па је Пореска управа важан извор података за истраге финансијског криминала.

Пореска полиција, као сектор у саставу Пореске управе Министарства финансија Републике Србије, предузима мере по основу овлашћења предвиђених Законом о пореском поступку и пореској администрацији и по основу ЗКП. Пореска полиција у предистражном поступку поступа као орган унутрашњих послова у правцу откривања пореских кривичних дела и његових извршилаца, па је **овлашћена да предузима све радње изузев ограничења кретања.** Уколико се, на основу извештаја о извршеној контроли, оцени постојање основа сумње да је извршено пореско кривично дело, Пореска полиција је овлашћена да поднесе кривичну пријаву надлежном јавном тужилаштву.

¹⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 80/2002, 84/2002 - испр., 23/2003 - испр., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 - др. закон, 62/2006 - др. закон, 63/2006 - испр. др. закона, 61/2007, 20/2009, 72/2009 - др. закон, 53/2010, 101/2011, 2/2012 - испр., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 – аутентично тумачење, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018 и 95/2018)

РЕПУБЛИЧКИ ФОНД ЗА ПЕНЗИЈСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРАЊЕ

Надлежности Фонда су прописане Законом о пензијском и инвалидском осигурању.¹⁵ Од података који се прикупљају и ажурирају у оквиру надлежности најзначајнији су подаци о запослењу и оствареним приходима по основу запослења (на неодређено или одређено време, по основу уговора о делу и др.), подаци о зарадама и накнадама, дужини стажа осигурања са тачним бројем дана и година и подаци о пензијама (корисницима, дужини стажа и износивама).

Сви ови подаци нису јавно доступни, већ се добијају на писани захтев овлашћеног лица и могу да послуже као значајни извор података за истраживање финансијског криминала, а такође су од значаја за оцену и доказивање несразмере примања приликом спровођења финансијских истрага.

РЕПУБЛИЧКИ ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ

Надлежности Републичког фонда за здравствено осигурање су прописане Законом о здравственом осигурању.¹⁶ Ради обезбеђивања и спровођења здравственог осигурања образују се организационе јединице Републичког фонда – филијале, као и Покрајински фонд. У оквиру своје надлежности Републички фонд прикупља и ажурира податке о наплаћеним доприносима за обавезно здравствено осигурање, за обезбеђивање и контролу остваривања права из тог осигурања, обвезницима доприноса за здравствено осигурање, као и друге податке везане за доприносе.

Подаци о осигураним лицима и обвезницима доприноса за обавезно здравствено осигурање нису јавно доступни, већ се могу добити на писани захтев овлашћеног лица.

РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ИМОВИНУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Републичка дирекција за имовину је основана Законом о средствима у својини Републике Србије.¹⁷ У оквиру своје надлежности прописане законом, Републичка дирекција води послове уписа јавне својине и води јединствену евиденцију јавне својине Републике Србије свих непокретности у државној својини и корисника тих непокретности, као и збирну евиденцију (по врсти и вредности) покретних ствари у својини Републике Србије. Такође, обавља и послове државне управе који се односе на прибављање, отуђење, давање на коришћење и у закуп непокретности у државној својини, и спроводи мере заштите државне имовине путем инспекцијског надзора.

15 „Сл. гласник РС”, бр. 34/2003, 64/2004 - одлука УСРС, 84/2004 - др. закон, 85/2005, 101/2005 - др. закон, 63/2006 - одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014 и 73/2018)

16 „Сл. гласник РС”, бр. 25/2019

17 „Сл. гласник РС”, бр. 53/95, 3/96 - испр., 54/96, 32/97 и 101/2005 - др. закон

3.2. ПРИМЕНА НАЧЕЛА *NE BIS IN IDEM*

Као што је већ напоменуто у претходном поглављу, већина државних органа и институција у својој надлежности имају покретање других поступака, најчешће прекршајних поступака и поступака по привредним преступима, са чијим покретањем и вођењем органи кривичног гоњења често нису упознати. Ово у пракси доводи до проблема у погледу примене начела *ne bis in idem*.

Када су у питању кривична дела финансијског карактера често се дешава да се због сличности њиховог законског описа са прекршајима који су прописани неким другим законом, у току истражног поступка, али и у каснијим фазама кривичног поступка, утврди да се ради о *res iudicata*, што повлачи примену начела *ne bis in idem*.

Разлог за то може бити и то што у њиховом откривању учествују институције чији запослени немају довољно правничког знања да би могли да препознају законски опис кривичног дела у односу на прекршај. Нека понашања због износа стечене противправне користи или причињене штете (нпр. ненаменско коришћење буџетских средстава или поједина пореска кривична дела) представљају кривична дела, а не прекршаје. Управо је тај износ био разлог због ког је законодавац предвидео њихову инкриминацију као кривична дела. Стога, неопходно је унапредити и уједначити судску праксу када је реч о примени начела *ne bis in idem*.

*У пракси Европског суда за људска права (ЕСЉП) након пресуде Сергеј Золотухин против Русије,¹⁸ заузет је став да је изрицање различитих санкција од стране различитих органа које се односе на исто понашање у одређеној мери допуштено на основу члана 4. Протокола 7. уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП), без обзира на постојање одлуке која има својство *res iudicata*, па се комбинација санкција у тим предметима разматра као целина. У пресуди се наводи да државама треба дати могућност да одаберу комплементарне одговоре на друштвено неприхватљива понашања, путем различитих поступака који представљају повезану целину, како би се решили одређени проблеми, под условом да укупност тих правних одговора не представља прекомеран терет за појединца на кога се они односе. При томе потребно је водити рачуна да о успостављању правичне равнотеже између заштите интереса појединаца и јавног интереса. У пресуди је изражен став да члан 4. Протокола 7. Европске конвенције не искључује могућност вођења два поступка, уколико су испуњени одређени услови.*

Тако је на пример и у **пресуди Вишег суда у Шапцу, 2Кж 239/2017 од 13. јула 2017.** године заузет став да када се једном радњом истовремено угрожавају различити објекти заштите и на тај начин се остваре обележја бића два или више кажњивих дела која могу бити у надлежности истог или различитих органа, питање утврђивања идентитета дела се

18 Sergej Zolotukhin v. Russia, представка бр. 14939/03, пресуда од 10.02.2009.

мора анализирати у потпуности. Стога неће бити основа за примену начела *ne bis in idem* уколико чињенични опис дела за које је побијаном пресудом оглашен кривим, превазилази чињенични опис из прекршајне пресуде у делу који се односи на наступање забрањене последице у односу на објект заштите прописаног деликта.

Сличан став је заузет и у **пресуди Апелационог суда у Нишу, Кж1 1195/2016 од 18. новембра 2016.** године, према којем забрана поновног суђења не искључује могућност вођења кривичног поступка уколико му је претходио неки други поступак за деликт који потиче из истог догађаја са различитим описом извршеног дела.¹⁹

¹⁹ Више о критеријумима и судској пракси у примени начела *ne bis in idem* на <https://www.pravniportal.com/novi-kriterijumi-evropskog-suda-za-ljudska-prava-kod-primene-nacela-ne-bis-in-idem/>

4. Отворене базе података и начин коришћења

Отворени извори су све информације које су доступне преко интернета, друштвених мрежа, штампаних и електронских медија, као и приватни или јавни регистри.

Јавне базе података су један од начина који се користи да би се дошло до свих јавно доступних података државних органа, натписа у новинама, огласима, именицима, текстовима, сликама и видео записима доступним на интернету, у циљу лакшег и бржег прибављања што већег броја података о предмету рада. Јавне базе су олакшале рад и омогућиле ефикасније долажење до обавештајних и оперативних података.

Основна идеја отворених података је да одређени подаци треба да буду слободно доступни свима на коришћење и поновно објављивање, без ограничења, у смислу ауторских или других механизма контроле.

Површински веб (*Surface Web*) и дубоки веб (*Deep Web*)

Површински веб је појам који означава садржај на интернету који је лако претражив путем конвенционалних интернет претраживача, као што су **Google**, **Yahoo!**, Bing и слично, и чини 4% целокупног интернета.

Deep Web (скривени или „невидљиви“ интернет) је део интернета којем се може приступити преко стандардних интернет претраживача, али које главни претраживачи нису индексирани. **Deep Web** чине разне базе података, **email** сервиси, online банкарски сервиси и други сервиси који су заштићени лозинкама или **paywall**-ом и чине 96% целокупног интернета.

Dark web је део **Deep Web**-а. Сајтови и сервиси на Dark web-у су намерно сакривени и не може им се приступити преко уобичајених претраживача, већ само помоћу специјалних софтвера попут TOR или I2P (**Invisible Internet Protocol**) или преко мрежа као што је **Net-sukuku**. **Dark web** корисницима пружа анонимност сурфовања, примењује јаку енкрипцију (шифровање) због које је тешко идентификовати посетиоце сајтова, али и оне који их хостују (омогућавају њихову доступност на интернету).

У раду се могу користити подаци које се добијају из јавно доступних база, па такви документи могу служити као прилог, а у неким случајевима могу бити употребљени као доказ сходно одредбама Закона о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању²⁰. Најчешће коришћени јавно доступни извори у раду су базе државних органа Републике Србије и отворене базе података страних држава.

Народна банка Србије www.nbs.rs

Претрагом сајта www.nbs.rs јавно доступни подаци су:

- О Народној банци Србије
- Прописи
- Финансијска тржишта
- Финансијска стабилност
- Монетарна политика
- Платни систем
- Односи са иностранством
- Банкарски систем
- Контрола банака
- Финансијски лизинг
- Платне услуге и електронски новац
- Надзор осигурања
- Пензијски фондови
- Заштита корисника
- Принудна наплата
- Новац
- Статистика
- Публикације
- Истраживања

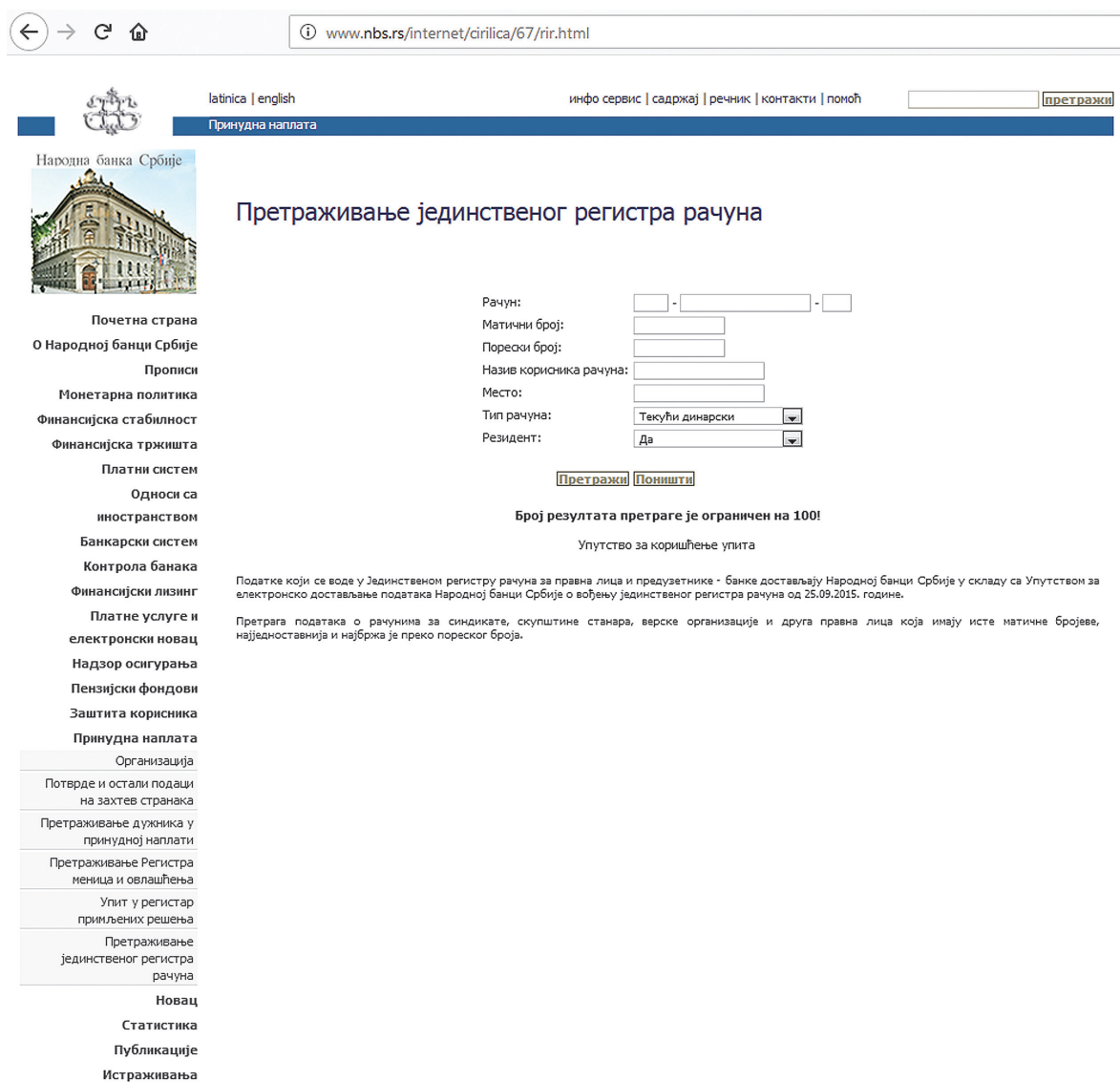
На сајту НБС на једном месту се може наћи евиденција платних система, финансијских тржишта, девизно тржиште (у оквиру ког је најчешће коришћени сервис - девизни курс за жељени дан или период, просечан износ девиза за тражени период), девизни хеџинг (заштита од промене девизног курса), новчано тржиште, тржиште државних хартија од вредности, стопе затезне камате, списак банака, спискове правних лица која се баве платним услугама, издавањем електронског новца, осигурањем, финансијским лизингом, пензијским фондовима, итд.

²⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 94/2017.

У регистру **Принудна наплата** врши се претрага најчешће коришћених јавно доступних података НБС.

Упит се ради преко матичног броја, ПИБ-а или назива правног лица кроз следеће регистре:

- Претраживање јединственог регистра рачуна;
- Претраживање дужника у принудној наплати;
- Претраживање регистра меница и овлашћења;
- Организација;
- Потврде и остали подаци на захтев странака;
- Упит у регистар примљених решења.

The screenshot shows the website of the National Bank of Serbia (НБС) with the URL www.nbs.rs/internet/cirilica/67/rir.html. The page is titled "Претраживање јединственог регистра рачуна" (Search for the Unified Register of Accounts). The search form includes fields for: Рачун (Account), Матични број (Matični broj), Порески број (Poreski broj), Назив корисника рачуна (Name of account holder), Место (Location), Тип рачуна (Type of account, dropdown menu with "Текући динарски" selected), and Резидент (Resident, dropdown menu with "Да" selected). Below the form are buttons for "Претражи" (Search) and "Поништи" (Reset). A warning message states: "Број резултата претраге је ограничен на 100!" (Number of search results is limited to 100!). A note below explains that data is provided by the National Bank of Serbia in accordance with the Law on the Electronic Transfer of Data from the Unified Register of Accounts as of 25.09.2015. A sidebar on the left contains a navigation menu with items such as "Почетна страна", "О Народној банци Србије", "Прописи", "Монетарна политика", "Финансијска стабилност", "Финансијска тржишта", "Платни систем", "Односи са иностранством", "Банкарски систем", "Контрола банака", "Финансијски лизинг", "Платне услуге и електронски новац", "Надзор осигурања", "Пензијски фондови", "Заштита корисника", "Принудна наплата", "Организација", "Потврде и остали подаци на захтев странака", "Претраживање дужника у принудној наплати", "Претраживање Регистра меница и овлашћења", "Упит у регистар примљених решења", "Претраживање јединственог регистра рачуна", "Новац", "Статистика", "Публикације", and "Истраживања".

Агенција за привредне регистре www.apr.gov.rs

На сајту www.apr.gov.rs доступна су 22 регистра. Претрага се најчешће врши по називу или по матичном броју правног лица.

За специфичне делатности постоји законска регулатива која дефинише потребне услове да би неко могао да обавља ту врсту делатности.

Регистар установа се води код Привредног суда.

У Анексу III Практикума је дата листа регистра и база података привредних друштава, земљишних књига земаља Западног Балкана, ЕУ, и других релевантних дестинација у којима се може вршити претрага и добити основни подаци о правним и физичким лицима. У неким од њих се може приступити документацији на основу којих је извршен упис у регистар. Поједини регистри траже да се изврши претходна регистрација и коришћење базе се плаћа.

Од јануара 2019. године отворен је нови регистар - **Централна евиденција стварних власника**. Приступ регистру је јаван, али је потребно извршити регистрацију. Пријава се врши тако што се прате дата упутства на сајту и уносе тражени лични подаци. Након пријаве, добија се потврда на електронску адресу која се оставља у пријави (сугестија је да се користи пословна имејл адреса). Након тога, приликом сваког наредног логовања, користи се имејл адреса и добијена шифра за приступ регистру.

Регистри

Регистри које води Агенција за привредне регистре представљају јавно доступне службене евиденције, у смислу члана 9. и 103. Закона о општем управном поступку („Службени гласник РС”, бр. 18/16).

Државни органи, као и физичка и правна лица, могу прибавити податке, односно извршити увид, на линку – Претрага података, на којем су објављени подаци из следећих регистра Агенције:

- [Привредна друштва](#)
- [Предузетници](#)
- [Финансијски извештаји](#)
- [Финансијски лизинг](#)
- [Заложно право](#)
- [Медији](#)
- [Удружења](#)
- [Страна удружења](#)
- [Туризам](#)
- [Стечајне масе](#)
- [Мере и подстицаји регионалног развоја](#)
- [Привредне коморе и представништва страних привредних комора](#)
- [Задужбине и фондације](#)
- [Представништва страних задужбина и фондација](#)
- [Спортска удружења, друштва и савези](#)
- [Судске забране](#)
- [Факторинг](#)
- [Понуђачи](#)
- [Уговори о финансирању пољопривредне производње](#)
- [Грађевинске дозволе](#)
- [Привремена ограничења права лица](#)
- [Централна евиденција стварних власника](#)

Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности www.crhov.rs

Централни регистар у својој бази података садржи:

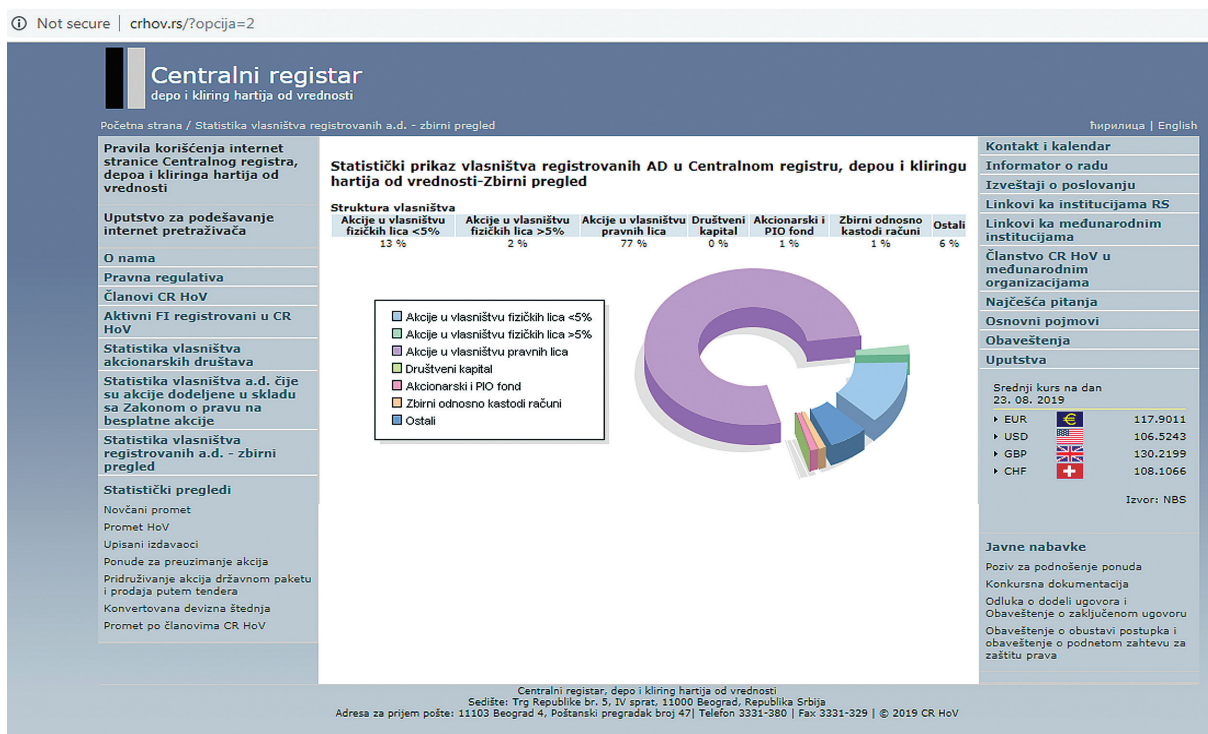
- регистар свих правних и физичких лица као издавалаца и законитих ималаца финансијских инструмената и то према:
 - матичном броју за домаћа правна лица и ЈМБГ за домаћа физичка лица и
 - регистарском броју за страна правна лица и броју пасоша за страна физичка лица;
 - регистар власништва на финансијским инструментима, који се води за сваког клијента по депозитару, рачуну и ISIN броју ²¹⁾;
 - регистар емитованих финансијских инструмената, који се води према ISIN броју;
 - регистар свих чланова Централног регистра, који се води према шифри члана (депозитара);
 - регистар рачуна финансијских инструмената законитих ималаца и издаваоца;
 - регистар уписа права трећих лица (залоге) на финансијским инструментима;
 - регистар уписа привремене мере забране располагања финансијским инструментима;
 - регистар сувласништва на финансијским инструментима;
 - регистар депонованих хартија од вредности;
 - регистар овлашћених лица и др.

21 (ISIN - International Securities Identification Number - међународна идентификациона ознака хартија од вредности, коју додељују националне агенције (у Србији је то Централни регистар хартија од вредности).

На интернет страници Централног регистра www.crhov.rs, у складу са Законом о тржишту капитала, приказују се и редовно ажурирају следећи подаци о финансијским инструментима:

- регистровани финансијски инструменти;
- уписани издаваоци (јавна и нејавна акционарска друштва);
- статистика власништва издаваоца;
- јединствена евиденција акционара са подацима о уписаним правима трећих лица (залог) и привременим мерама забране располагања;
- понуде за преузимање;
- понуде за стицање сопствених акција;
- обавештења о корпоративним радњама издаваоца, и
- други статистички подаци у вези финансијских инструмената.

Најчешће коришћена претрага је власништво акционарских друштава. Претрага се врши преко назива правног лица или преко матичног броја. Подаци дају структуру власништва тако што приказују првих 10 физичких и првих 10 правних лица власника акција, са приказаним процентом власништва и врстом акција.

Агенција за лиценцирање стечајних управника (АЛСУ) www.alsu.gov.rs

Према Закону о изменама и допунама Закона о агенцији за лиценцирање стечајних управника од 4. новембра 2015. године, АЛСУ је надлежна за обављање послова стечајног управника у стечајним поступцима који се спроводе над правним лицима која су са већинским јавним или друштвеним капиталом, као и у поступцима када се током поступка стечаја промени власничка структура стечајног дужника тако да стечајни дужник постане правно лице са већинским јавним капиталом, у складу са законом којим се уређује стечај.

На сајту www.alsu.gov.rs се могу вршити претраге везане за стечај, стечајни поступци, огласи које се односе на продаје, позив за проценитеље, центар за стечај, имовину, све тренутне активности као и архиву, стечајне управнике (именик стечајних управника са основним контакт подацима), вођеним стечајним поступцима, информације о правном лицу у стечају, као и документацију која се односи на документа, списак имовине, продаје, кварталне извештаје стечајних судија, као и податке о Агенцији, о надзору, развоју професије, законску регулативу и друго.

Претрага се врши по имену стечајног управника, а за правна лица по матичном броју, ПИБ-у и на основу броја судског решења.

Агенција за борбу против корупције www.acas.rs

На сајту Агенције за борбу против корупције (АБПК) може се извршити претрага више регистара и то:

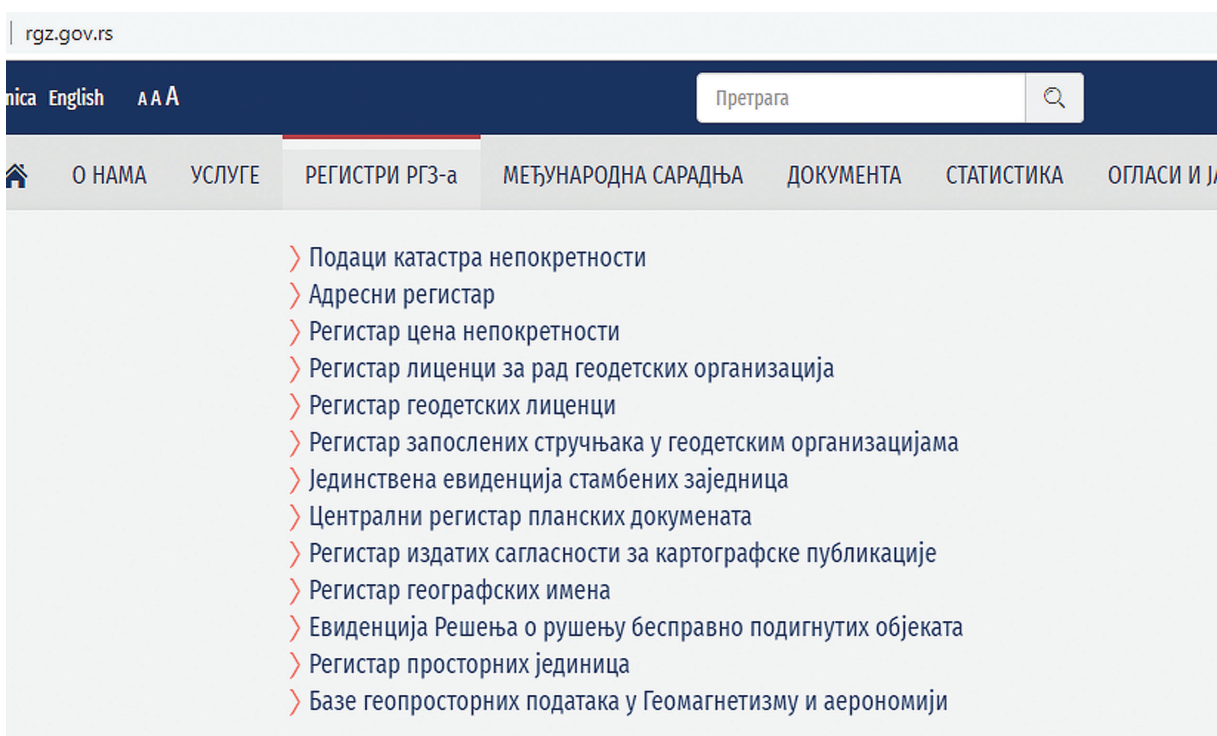
- Претрага функционера – врши се по имену и презимену;
- Претрага извештаја за имовину и приходе – врши се по имену и презимену;
- Претрага поклона - врши се по имену и презимену, организацији, вредности, години;
- Претрага извештаја о поступцима јавних набавки – врши се по подносиоцу извештаја, организацији, типу поступка, датуму пријема, исходу, датуму исхода;
- Претрага извештаја о трошковима кампање – врши се по политичком субјекту, нивоу избора, врсти избора;
- Претрага прилога лица – врши се по типу лица, имену/називу даваоца, презимену даваоца;
- Претрага по политичком субјекту—избор, за интервал (година), врста извештаја;
- Претрага годишњих финансијских извештаја – врши се по политичком субјекту и години.

Републички геодетски завод (РГЗ) www.rgz.gov.rs

Најчешће коришћене претраге РГЗ су по следећим регистрима:

Е-катастар је централна база података катастра непокретности у Републици Србији и формирана је преузимањем податка који се одржавају у службама за катастар непокретности РГЗ.

Базу података је могуће претраживати преко броја парцеле у оквиру општине, катастарске општине и преко адресе непокретности (улица и кућни број у оквиру општине). Могуће је добити само основне информације о непокретностима и основне информације о имаоцима права (име и презиме односно назив правног субјекта као и адреса имаоца права).

Није могуће претраживати податке по матичним бројевима имаоца права, нити се ова информација приказује код прегледа података (због поштовања одредби Закона о заштити података о личности). Основни циљ формирања е-катастра је да се омогући грађанима и правним субјектима да изврше увид у податке о непокретностима и да се смањи притисак на рад шалтер служби за катастар непокретности.

Адресни регистар садржи податке о називима улица и кућним бројевима и један је од кључних државних регистара, поред централног регистра становништва, регистра привредних друштава и регистра непокретности.

Регистар цена непокретности за целу територију Републике Србије обезбеђује потпуну транспарентност тржишта кроз информисање јавности о ценама прометованих непокретности и доступан је свим грађанима.

У циљу формирања евиденције о донетим решењима о рушењу бесправно подигнутих објеката, направљена је посебна апликација **за евиденцију решења**.

УПРАВА ЗА ЈАВНЕ НАБАВКЕ (УЈН) www.portal.ujn.gov.rs

Управа за јавне набавке (УЈН) управља Порталом јавних набавки и објављује извештаје о јавним набавкама²².

Претрага на Порталу јавних набавки се врши по наручиоцу (његовим основним подацима) и по подацима из огласа о јавној набавци.

Претрага се не може вршити по понуђачу осим у делу претраге који се односи на извештаје о спроведеним јавним набавкама

portal.ujn.gov.rs/Pretraga.aspx?tab=1

портал јавних набавки

претрага спискови извештаји комисија јавни уговори

контактирајте администратора
преузимање докумената

Корисничко име:
Лозинка:
регистрајте се пријавите се

претрага јавних набавки

Напомена: Овде можете претраживати и прегледати све огласе објављене по новом Закону о јавним набавкама („Сл. гласник РС“, бр. 124/12). Све огласе објављене по старом закону о јавним набавкама можете претраживати и прегледати овде: [линк](#)

јавне набавке претходна обавештења последњих 100 мишљење ујн планови јпп и концесије

брза претрага

подаци о наручиоцу

Назив наручиоца

Матични број

ПИБ

Општина

Место

подаци из огласа о јавној набавци

Назив (скраћени опис предмета набавке из наслова јавног позива)

Врста предмета

Предмет

Општи речник набавки

шифра документа

Тип документа

Врста поступка

Датум објављивања од: ✕ Датум објављивања до: ✕

* Потребно је унети минимум три параметра за претрагу, или тачну шифру документа

Нови Закон о јавним набавкама који је у припреми предвиђа електронско подношење понуда у поступцима јавних набавки. У ту сврху ће бити израђен и имплементиран нови Портал јавних набавки који ће садржати више опција за претрагу релеватних података о поступцима јавних набавки.

portal.ujn.gov.rs/Pretraga.aspx?tab=1

портал јавних набавки

претрага спискови извештаји комисија јавни уговори

контактирајте администратора
преузимање докумената

Корисничко име:
Лозинка:

региструјте се пријавите се

претрага јавних набавки

Напомена: Овде можете претраживати и прегледати све огласе објављене по новом Закону о јавним набавкама („Сл. гласник РС“, бр. 124/12). Све огласе објављене по старом закону о јавним набавкама можете претраживати и прегледати овде: [линк](#)

јавне набавке претходна обавештења последњих 100 мишљење ујн планови јпп и концесије

брза претрага

подаци о наручиоцу

Назив наручиоца

Матични број

ПИБ

Општина

Место

подаци из огласа о јавној набавци

Назив (скраћени опис предмета набавке из наслова јавног позива)

Врста предмета

Предмет

Општи речник набавки

шифра документа

Тип документа

Врста поступка

Датум објављивања од: ✕ Датум објављивања до: ✕

* Потребно је унети минимум три параметра за претрагу, или тачну шифру документа

претрага

РЕПУБЛИЧКА КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА У ПОСТУПЦИМА ЈАВНИХ НАБАВКИ www.kjn.rs

Републичка комисија је образована 2002. године на основу тада важећег Закона о јавним набавкама, док је статус самосталног и независног органа Републике Србије стекла 2008. године.

На сајту се може вршити претрага одлука које доноси Комисија. Поред прописа, појашњено је и формално подношење докумената са свим елементима које треба да садржи, као и начелне правне ставове.

kjn.rs/zastita-prava/

српски (Пир) ▾

 Република Србија
РЕПУБЛИЧКА КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА У ПОСТУПЦИМА ЈАВНИХ НАБАВКИ

Насловна О нама ▾ Заштита права ▾ Одлуке ▾ Начелни правни ставови Актуелности Прописи Контакт

Заштита права

Почетна / Заштита права

Врста одлуке

закључак
решење

Фаза

Став

Кључна геџ

Број одлуке

Датум
од: до:

Подносилац

Опис

Члан

Правни основ

Тачка

Пракса

Примени филтер

Прикажи 10 записа по страни

Врста одлуке	Број одлуке	Датум одлуке	Наручилац	Подносилац	Документ
решење	4-00-568/2019	2019-06-27	ЈП Транснафта Београд	Electrical Design Vojvodžan Pančevo	преузми
решење	4-00-489/2019	2019-06-27	Институт за нуклеарне науке Винча	Sagittarius Subotica	преузми
решење	4-00-495/2019	2019-06-27	ЈКП Београдски водовод и канализација	Институт за водопривреду Јарослав Черни Београд	преузми
решење	4-00-566/2019	2019-06-27	СПВ Сава Сремска Митровица	Samex group Beograd, Samex gradnja Beograd, GPD Banković Surdulica, Tehnosector Kragujevac, Intergradnja соор Beograd i Еко magic Beograd	преузми
решење	4-00-540/2019	2019-06-25	Општинска управа општине Трстеник	Нови Пазар - Пут	преузми

Државна ревизорска институција www.dri.rs

На сајту www.dri.rs може се извршити претрага законске регулативе и извештаја о извршеним ревизијама (консолидовани извештај, саставни делови, одазивни извештај) који су подељени по секторима ревизије. Претрага се може радити и у архиви по годинама рађених извештаја.

Ревизије

ДРИ Ревизије Извештаји о ревизији

Ревизије у току

Извештаји о ревизији

- Архива 2018
- Архива 2017
- Архива 2016
- Архива 2015
- Архива 2014
- Архива 2013
- Архива 2012
- Архива 2011
- Архива 2010
- Архива 2009

Резиме извештаја о ревизији

Послеревизиони извештаји

Одазивни извештаји

О ревизији

Поступак ревизије

ISSAI оквир - Међународни стандарди ВРИ

Мере у надлежности Институције

Извештаји о ревизији

Поддокументи Прикажи све Сакриј све Категорије докумената

Прикажи све

- Прикажи све
- Консолидовани извештај
- Саставни делови
- Извештај о ревизији одазивног извештаја

Сектор број 1

Р.Бр.	Наслов документа	Датум
1	Извештај о ревизији финансијских извештаја Министарства просвете, науке и технолошког развоја за главе 26.0, 26.1 и 26.2, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 4.06 MB	07. август 2019. година
2	Извештај о ревизији финансијских извештаја Управе за јавне набавке, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 1.25 MB	26. јул 2019. година
3	Извештај о ревизији финансијских извештаја Министарства финансија – Управе за трезор, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 1.13 MB	19. јул 2019. година
4	Извештај о ревизији финансијских извештаја Министарства финансија, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 2.17 MB	12. јул 2019. година
5	Извештај о ревизији финансијских извештаја Министарства финансија - Управе за јавни дуг, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 573.09 KB	12. јул 2019. година
6	Извештај о ревизији финансијских извештаја Службе за управљање кадровима, Београд за 2018. годину Тип документа: pdf, Величина: 1.68 MB	10. јул 2019. година

Комисија за заштиту конкуренције www.kzk.org.rs

Комисија за заштиту конкуренције основана је Законом о заштити конкуренције, као независна и самостална организација која врши јавна овлашћења у складу са законом²³. Комисија има статус правног лица.

На сајту www.kzk.org.rs се може вршити претрага података по називу правног лица, матичном броју, решењу и закључку. Претрага се најчешће врши у деловима: Одлуке и Покренути поступци. Такође, на сајту је излистана и целокупна законска регулатива која се односи на заштиту конкуренције.

kzk.gov.rs/odluke/tipovi/koncentracije

REPUBLICA SRBIJA
KOMISIJA ZA ZAŠTITU KONKURENCIJE

A- A A+
ћирилица English

AKTUELNOSTI O NAMA INFORMATOR IZVEŠTAJI O RADU MIŠLJENJA AKTIVNOSTI KONTAKT

Pravni okvir
Zakoni
Uredbe
Statut
Tarifnik
Uputstva
Smernice
Javne nabavke
Oglasi za prodaju

Odluke
Koncentracije
Povrede konkurencije
Izuzeti sporazumi
Mišljenja
Pokrenuti postupci
Sektorske analize
Obrasci
Saopštenja za javnost
Korisni linkovi

Пријавите

Početna strana » Odluke » Koncentracija

Pronađeno ukupno 1113 dokumenata

Prikaži sve Bisanje filtera

Naslov	Sednica	Datum	Odluka
Natura Cosméticos S.A. – Avon Products, Inc	Sve	26.07.2019.	u skraćenom postupku
Telemach, širokopasovne komunikacije, d.o.o. – EVJ ELEKTROPROM trgovina, proizvodnja, instalacije d.o.o.		25.07.2019.	u skraćenom postupku
United Media S.à.r.l. – I.R.V. Investicije, Razvoj, in Vodenje, d.o.o.		25.07.2019.	u skraćenom postupku
Telemach, širokopasovne komunikacije, d.o.o. – SKYLINE KABEL telekomunikacijske storitve d.o.o.		19.07.2019.	u skraćenom postupku
Global Commerce a.s – Metro AG		18.07.2019.	u skraćenom postupku
FGSZ Zrt – Magyar Gaz Tranzit ZRt		18.07.2019.	u skraćenom postupku
Javno preduzeće Srbijagas – Bijeljina – Gas d.o.o		16.07.2019.	u skraćenom postupku
Slovenia Broadband S.à r.l. – Tele2 d.o.o.		04.07.2019.	u skraćenom postupku
ZF Friedrichshafen AG – WABCO Holdings Inc		03.07.2019.	u skraćenom postupku
Zaključak o pokretanju ispitnog postupka Roaming Electronics – WINWIN SHOP – Emmi House – WINWIN RETAIL		02.07.2019.	u ispitnom postupku

5. Инструменти у процесуирању кривичних дела корупције

5.1 Истраге кривичних дела корупције

5.1.2 Оперативни рад полиције

Начини прибављања сазнања и сумња да је извршено кривично дело су веома широки и обухватају подношење кривичних пријава од стране полиције и других државних органа, кривичне пријаве физичких лица (познатих или анонимних подносилаца), сазнања потекла од јавних поговарања и од пријатељских и познаничких веза и сл.

Подношење кривичне пријаве

Државни и други органи, правна и физичка лица пријављују кривична дела која се гоне по службеној дужности о којима су обавештени, или за њих сазнају на други начин, под условима предвиђеним законом или другим прописом.

Кривичне пријаве потичу у првом реду од полиције, чија је дужност да, уколико дође до извршења кривичног дела, исто открије и да против учиниоца поднесе кривичну пријаву. Прописане су различите ситуације у погледу начина подношења кривичне пријаве, која се може поднети тужиоцу писмено или усмено на записник. Међутим, у пракси су присутни случајеви да подносиоци достављају кривичне пријаве писменим путем полицији, или лично приступају у полицију и пријављују кривично дело и учиниоца. Полиција је у обавези да тако примљене пријаве без одлагања достави надлежном јавном тужилаштву.

У раду по предмету, овлашћена службена лица треба да разјасне мотиве подношења кривичне пријаве, обављањем разговора са подносиоцем, у циљу стварања целовите слике догађаја. Наведене околности, у циљу даљег поступања, требало би потом разјаснити и у контакту с надлежним јавним тужиоцем.

Непријављивање кривичног дела или учиниоца

Подношење кривичне пријаве није обавеза свих правних лица и свих физичких лица која раде у правним лицима, већ само дужност државних органа, органа локалне самоуправе, јавних предузећа и установа, тј. лица одговорних за рад тих органа и организација.

Кривична санкција за неиспуњавање ове обавезе прописана је само за дела одређене тежине, не за сва лица у органу или организацији, већ само за службена, тј. одговорна лица у њима. Та лица су дужна да пријављују и друга, лакша кривична дела за која се гоњење предузима по службеној дужности. За непријављивање тих дела не следује кривична, већ друга врста одговорности.

Кривична пријава анонимног подносиоца

Подносилац пријаве се најчешће обраћа већем броју институција, надлежних и ненадлежних. Том приликом уопштено и генерално наводи личне и субјективне сумње и виђење да је неко криминалац, јер има велику имовину, а нигде не ради, или има фирму која “пере новац”, без навођења било које назнаке на који начин то ради, или узима мито, без навођења конкретног случаја који се десио, или који ће се десити. Овакав вид пријава у већини случајева се не могу третирати као кривичне пријаве јер не садрже основне параметре на основу којих би се поступало, нису понуђени конкретни докази, нити места на којима би се они пронашли.

Међутим, не смеју се занемарити појединачне квалитетне анонимне пријаве и представке подносиоца које упућују да је у некој конкретној ситуацији извршено коруптивно кривично дело.

Не умањујући значај оваквог вида пријављивања у појединачним случајевима достављања квалитетних и поузданих сазнања и доказа или предлога доказа, овакав вид сазнања је доста непоуздан, подложен бројним оперативним и обавештајним проверама, које тек уколико се потврде наводи и тврдње, долазе у фазу предузимања предистражних активности и доказивања.

Извештаји државних органа и институција

Када су у питању извештаји ДРИ, УСПН, АБПК, Комисије за хартије од вредности, УЈН, Републичке комисије за заштиту права понуђача и других органа и институција, у полицијској пракси се показало да могу да буду добар и квалитетан извор сазнања. Тако да ови извештаји, уз сазнања овлашћених службених лица која су прикуљена оперативним радом, могу да послуже као добра подлога за откривање кривичних дела корупције, прибављање доказа о постојању основа сумње о извршеним кривичним делима и починиоцима.

Јавна поговорања

Сазнања могу потећи од јавних поговарања о томе да одређена службена лица у обављању своје службене дужности узимају мито као накнаду за обављање или необављање службене радње. Тако се корупција појављује у неким традиционално изложеним професијама, нпр. здравство, саобраћајна полиција, образовање, царина и др, али и у домену уговарања јавних набавки роба и услуга, исходовању потребних урбанистичких сагласности и одобрења за грађење, омогућавања да се изграде бесправни објекти и непредузимања дужних радњи на уклањању неправно саграђених објеката, непредузимања дужних мера и радњи при контроли пореских обвезника и њихових обавеза, омогућавања увоза роба и производа на начин супротан пореским и царинским основицама и непримењивања адекватних метода обрачуна царинске и пореске основице, итд.

Међутим, таква сазнања је веома тешко прибавити имајући у виду саме учеснике у акту корупције. Наиме, да би се спознала сама суштина односа који настаје приликом оваквих понашања, безнамереда се овакве радње правдају, мора се имати у виду социјална димензија. Наиме, грађани су свакодневно у позицији да аплицирају за остварење одређених права, а привредна друштва учествују на тржишту у намери стицања профита. Остварење тих права зависи од поступања државног службеника или јавног функционера, а које у много случајева може бити дискреционе природе. Уобичајено, у оваквим ситуацијама поједине особе одлучују да потраже погодну особу – посредника, која би била контакт према особи или особама, државним службеницима, који имају пресудну реч у доношењу неке одлуке. Посредници могу бити особе од поверења државног службеника (нпр. возач, секретарица, медицинска сестра), непосредно потчињени запослени, али и особе с којима се државни службеници друже. Као посредници се могу појавити и особе које имају висок друштвени и професионални углед и поверење и које као такве никада не би изазвале сумњу у свој интегритет, етичке кодексе и част у професији.

Све ове карактеристике односа указују на то да је веома тешко прибавити адекватне релевантне доказе. Наиме, особа која се појављује као давалац мита заинтересована је да оствари право на сваки начин и у том смислу се одлучује да да мито. Дакле, таква особа нема интереса да пријави корупцију, као ни сам прималац мита, који противзаконито користи своја службена овлашћења. У конкретним случајевима, мито ће најчешће пријавити особа која је незадовољна, јер није успела остварити своја права и која врло често има непотпуна сазнања и уопштене и генералне сумње да је неко примио или дао мито. Такве тврдње и сазнања се често дешавају након што је мито по наводима лица које пријављује дат, те је у том случају отежано прибављање доказа.

Управо из тог разлога докази се по правилу морају прибављати упоредо са одвијањем радњи извршења кривичног дела посебним доказним радњама, јер је прибављање доказа на други начин скоро немогуће, или је њихово прибављање повезано с несразмерним тешкоћама.

Непосредна и посредња сазнања

Сазнања овлашћених службених лица, прибављена путем пријатељских, познаничких веза су веома битна област деловања полицијских службеника.

Начини прибављања сазнања су различити, па тако, на пример, могуће је да у раду по предметима у некој институцији, органу локалне управе, министарству или др. дођу до особа запослених у самим институцијама које су из различитих мотива заинтересоване да изнесу податке и сазнања. Приликом прибављања сазнања треба опрезно

Полицијски службеници треба континуирано и проактивно да раде на успостављању и развијању сарадничке мреже, односно особа од којих је могуће прибавити што веродостојније и меродавније податке и сазнања о одређеним активностима.

поступати, нарочито уколико се ради о особи која износи сазнања по предмету, а истовремено је задужена за рад по истом па покушава да сазна којим подацима располажу полицијски службеници. У овим ситуацијама, полицијски службеници треба у разговору са конкретном особом, пријатељско-познаничком везом, да прикупе што више сазнања о самој суштини предмета, особама које имају контакт са тим предметом и мотивима због којих пријатељска веза све то саопштава. Разговор је потребно обавити на начин да пријатељска веза не стекне утисак да су неке чињенице већ познате. Тако се у току разговора треба распитивати и за одређене сегменте који су нама већ познати као тачни, а све у циљу проверавања искрености пријатељске везе и уочавања евентуалних малициозних мотива.

Поред наведеног, могуће су и ситуације ангажовања особа које су спремне да нам организовано, континуирано и тајно достављају одређена сазнања. Такве особе су из различитих мотива спремне да овлашћеним службеним лицима уступају сазнања до којих долазе у свом раду, захваљујући радном месту, професионалним и радним активностима, друштвеним круговима у којима се крећу и слично.

Такође, у раду полицијских службеника у предметима истрага коруптивних кривичних дела, до изражаја долази и општа информисаност полицијских службеника о друштвеним кретањима, особама из јавног и политичког живота, пријатељским и познаничким везама између таквих особа, њиховим евентуално лошим односима, везама са појединим привредницима, особама из институција кривичног гоњења (тужилаштава и полиције), пореских управа и сл.

Поступање полицијских службеника по примљеним сазнањима

Након што полиција добије сазнања да постоје основи сумње да је извршено коруптивно кривично дело, полицијски службеници сачињавају **план поступања** који подразумева **план претходних провера и план рада**. Претходне провере подразумевају вршење провера кроз отворене базе података и доступне изворе на конспиративан начин.

Зависно од случаја, кривичног дела о којем је реч, као и расположивог времена за реакцију, обим провера полицијских службеника ће се разликовати. Оно што је обавезно у овој фази је провера кроз базе Службе за криминалистичку аналитику.

Полазна основа за предузимање свих релевантних радњи у преткривичном поступку је обавештавање надлежног тужиоца о постојању основа сумње да је извршено коруптивно кривично дело.

Наравно, у ситуацијама које налажу хитност у поступању, план рада ће се сачинити у тезама које је радње потребно подузети и који је циљ тих радњи.

МАТРИЦА ПРОЦЕНЕ	ПРОЦЕНА ИЗВОРА	нема сумње у аутентичност, поверљивост, интегритет, компетентност	извор од кога су информације поуздане у већини случајева	извор од кога су информације непоуздане у већини случајева	не може се проценити извор
ПРОЦЕНА ИНФОРМАЦИЈЕ	ПРОЦЕНА ИНФОРМАЦИЈЕ И ИЗВОРА	А Поуздан	Б Обично поуздан	Ц Обично непоуздан	Х Не може се проценити
Нема сумње у тачност/аутентичност информације	1 Тачно без сумње	А1	Б1	Зона непоузданости	
Информација је лично позната извору, логична је и поклапа се са осталим информацијама о предмету	2 Информација позната извору	А2	Б2		
Информација није лично позната извору, али је поткрепљена од стране осталих информација	3 Информација није лично позната извору	Зона неповерљивости		Зона непоузданости и неповерљивости	
Информација која није лично позната извору и не може се независно поткрепити/потврдити	4 Не може се проценити информација				

Табела: План поступања – матрица процене информације и извора информација

Процењивање поузданости извора мора се вршити независно од процене тачности информације. Поред наведеног принципа независне процене извора и информације, полицијски службеник се мора придржавати и принципа да на процену не смеју имати утицај

лична осећања, тако да се **процена мора базирати на објективном професионализму.**

Уопштено правило при процењивању је да се оперативни материјал процењен са А1, А2, Б1 и Б2 сматра поузданим, обзиром да је поузданост извора тачна или у већини случајева поуздана и да нема сумње у тачност информације или је она лично позната извору или службенику који је преноси.

Да би се сачинио план рада потребно је извршити **анализу података и информација** до којих се дошло оперативним путем. Анализа је од кључне важности за остварење директних циљева.

Приликом анализе података и информација, од великог је значаја рад оперативног аналитичара који коришћењем својих алата може помоћи да се увежу прикупљени подаци и да се укаже на могући начин извршења извршења кривичног дела.

Обимност анализе и њена валидност зависе од нивоа и тачности прикупљених информација. Стога, да би анализа била тачна и сврсисходна, криминалистички аналитичар мора да располаже свим подацима из оперативног рада, јер у противном може се доћи до погрешног закључка. Ово посебно из разлога што многи тзв. сирови подаци, прикупљени током рада на предмету (подаци о физичким и правним лицима, локацијама, имовини, рачунима у облику писаних извештаја) заправо су неструктурирани подаци из различитих база и отворених извора.

Оперативни аналитичар, користећи доступне софтвере, графички приказује везе између појединаца, група, правних лица, локација, рачуна и слично, на организован начин. Анализом веза се добија комплетна слика односа између лица, група, локација и сл., груписање најважнијих података, што је помоћ у даљем раду полицијског службеника.

5.1.3 Проактиван приступ у кривичним истрагама финансијског криминала

Дефиниција истраге финансијског криминала одређена Националном стратегијом истрага финансијског криминала за период од 2015. до 2016. године²⁴, усклађена са препоруком број 30 Међувладиног тела за борбу против прања новца (енг. **Financial Action Task Force** - FATF²⁵), подразумева проактиван приступ у решавању изазова истраживања ове врсте криминалних активности. Наиме, истрагама финансијског криминала се означава истраживање финансијских послова повезаних са криминалном активношћу у циљу откривања размера криминала, кривичних дела и имовинске користи, или било које друге имовине која је, или би могла да постане предмет одузимања, као и ради прибављања доказа који се могу користити у кривичним поступцима.

Ефикасно и квалитетно спровођење истраге финансијског криминала подразумева праћење токова новца и имовине у циљу откривања и процесуирања кривичних дела и

²⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 43/15

²⁵ Листа свих препорука FATF је доступна на <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/>

благовремене идентификације и заплене незаконито стечене имовине, као и спречавање укључивања нелегално стечених средстава у легалне привредне токове.

Финансијске истраге треба усмерити на правна лица која су свакако најсложенији аспект финансијских истрага због сложених власничких, имовинских и новчаних токова. Анализа новчаних токова је свакако област који се мора унапредити кроз обуку и коришћење савремених информатичких алата.

Спровођење истрага финансијског криминала захтева проактиван приступ. Он подразумева да је најадекватнији моменат за отпочињање истраживања прибављање основних сазнања о оваквој врсти криминалне активности. У пракси се у том смислу све више тежи ка примени специјалних истражних метода и радњи.

Међутим, проактиван приступ подразумева благовремену реакцију свих који се у свакодневном раду сусрећу са информацијама релевантним за истраге финансијског криминала и, с тим у вези, добру међуинституционалну сарадњу.

Такође, овакав приступ подразумева да након добијања основне информације обавештајних и оперативних података о лицима и криминалним активностима, такве податке можемо и морамо употпунити коришћењем база из којих можемо добити релевантне податке:

- податке о имовинском стању потенцијално осумњиченог преко база катастра непокретности или доступних база података јавних предузећа;
- податке из база сумњивих трансакција и готовинских трансакција веће вредности (подаци УСПН);
- подаци о приходима, имовини, постојању пореских кривичних дела и прекршаја у прошлости (подаци ПУ);
- подаци о правним лицима, међусобним везама између физичких и правних лица – власничке и управљачке везе (подаци из АПР-а), и
- додатне информације прибављене преко интернета (нпр. претрага привредних друштава преко различитих сајтова), из других јавних база, друштвених мрежа, итд.

Доступност база података је истражним органима од кључне важности у проактивним истрагама.

Проактивносту поступању захтева благовремену реакцију надлежних органа, а она подразумева адекватно познавање извора информација, добро осмишљен план провере информација и прикупљања података уз коришћење свих расположивих институционалних ресурса за њихово прикупљање и анализу, као и правовремено обезбеђење потенцијалних доказа.

Посебне доказне радње

Основни материјални услов за примену посебних доказних радњи је постојање основа сумње да је извршено кривично дело из каталога у чл.162 ЗКП, а на други начин се докази не могу прикупити, односно кривично дело се на други начин не би могло открити или би откривање било знатно отежано (чл. 161 ЗКП)²⁶. Само у изузетним случајевима посебне доказне радње се могу одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од кривичних дела из става 1 овог члана.

Посебне доказне радње су веома значајне, не само као извор информација у циљу откривања кривичног дела, већ и у циљу доказивања и процесуирања кривичних дела. ЗКП у својим одредбама (од чл. 161 до чл.187) прописује врсте посебних доказних радњи, услове за њихово одређивање, каталог кривичних дела за које могу бити одређене, рок у коме могу бити примењиване, као и процедуру и услове под којима резултати њихове примене могу бити коришћени као доказ у поступку.

Дакле, ЗКП упућује да орган који спроводи посебне доказне радње мора на основу оперативног рада сакупити довољно доказа или да је кривично дело већ извршено или да се припрема његово извршење.

Пракса у примени посебних доказних радњи је показала да се изузетак из чл. 161, ст. 2 ЗКП много чешће користи. Разлог за то треба тражити у чињеницима које оправдавају саму примену посебних доказних радњи (тајност, конспиративност, безбедосносну културу осумњичених), али и недовољну проактивност полиције и често ослањање на резултате примене ових радњи.

У највећем броју случајева посебне доказне радње се третирају као посредан доказ, а код појединих кривичних дела, као што је на пример кривично дело трговина утицајем, неретко су једини начин на који се може доказати кривично дело.

Приликом примене посебне доказне радње тајног надзора комуникација и тајног праћења и снимања од великог је значаја сарадња са оперативним аналитичарем јер се квалитетном и правилном анализом, а на основу дефинисаних параметара, анализира остварена комуникација фиксним или мобилним телефоном, факсом, компјутером или другим средствима комуникације.

Анализа комуникација између одређених лица се врши ради утврђивања њихове међусобне повезаности и умешаности у криминалну активност. Најчешће се анализирају директна и индиректна комуникација, локације, врста, дужина и учесталост контакта, мењање апарата преко ког се остварује комуникација са циљем идентификовања свих учесника у криминалној активности, начину комуникације, идентификовању могућих нових учесника, што све може довести до нових праваца у истрази.

²⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

Неке од недоумица су решене кроз судску праксу која је заузела позитиван став као одговор на питање да ли у случају примене посебне доказне радње, по основу наредбе суда за одређено кривично дело, резултат добијен применом овакве радње, односно доказни материјал, може бити коришћен за доказивање неког другог кривичног дела, у смислу чл. 162 ЗКП.

Друга могућност коју ова одредба даје је да се прикупљени материјал може користити као доказ у поступку против лица - учиниоца који није наредбом суда о одређивању овакве радње одређен као лице према коме се оне примењују. Наравно, опет под условом да је реч о поступку за кривично дело из чл. 162 ЗКП.

Препрека оваквом самоиницијативном поступању тужиоца не треба да буде чињеница да извршење ове наредбе подразумева ангажовање служби и органа, као што су БИА, МУП и други, јер ови органи поступају по налогу јавног тужиоца у складу са одредбама ЗКП.

На недовољну проактивност у поступању тужиоца у откривању и процесуирању кривичних дела корупције и финансијског криминала, указују и статистички подаци кроз извештаје о поступању институција које се баве откривањем и сузбијањем ове врсте криминалитета.

Имајући у виду да посебне доказне радње представљају специфичан вид задирања у приватни живот грађана и ометање остваривања права и слобода, **потребно**

је да наредбе као и захтеви за њихово издавање буду образложени. Да би наредба била образложена потребно је да орган поступка који је издаје буде добро информисан о постојању основа сумње, као и неопходности прикупљања доказа управо на овај начин. Ове информације судија за претходни поступак добија искључиво из образложеног предлога јавног тужиоца.

Због великог значаја посебних доказних радњи у истрагама финансијског криминала потребно је указати на одређене недоумице које у пракси ствара примена посебних доказних радњи, пре свега када је реч о тумачењу и примени чл. 164 ЗКП који регулише **случајни налаз**.

Пракса је указала да изостаје **иницијална активност јавног тужиоца у успостављању посебних доказних радњи** и то у ситуацији када резултат већ спроведених доказних радњи укаже на могућност и потребу да се посебне доказне радње прошире на друго лице, или одреде нове посебне доказне радње.

У погледу анализе доказа, да би се прикупљени докази користили у кривичном поступку и да би се на њима могла заснивати пресуда, они морају бити законити. То значи да по начину прибављања и по својој суштини нису супротни Уставу, ЗКП, другим законима или опште прихваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима.

Ако прикупљању наведених доказа није претходила наредба јавног тужиоца односно суда, на њима се не може заснивати судска одлука, као ни на доказима који би произлазили или се заснивали на тим доказима. Овако прикупљени докази и докази који из њих произилазе се сматрају **незаконитим** и **исти се морају издвојити из списка предмета**.

Унапређена међусекторска сарадња

Проактивност у поступању подразумева регулисану сарадњу са другим државним органима и институцијама која се заснива на законским одредбама и подзаконским актима као што су упутства, споразуми о сарадњи и сл. Њима се конкретизује начин и облик сарадње државних органа и институција на националном, регионалном и међународном нивоу. Таква потреба је препозната и у нормативима, те је одредбама ЗОНДО прописано које су институције кључне за заједничко деловање и предвиђени институти који их повезују и омогућавају ефикаснију сарадњу.

Унапређена сарадња у националном оквиру подразумева успостављање ефикасне хоризонталне и вертикалне сарадње полиције и јавног тужилаштва и других државних органа и институција, регулаторних и надзорних тела путем службеника за везу. Виши степен успостављања унапређене сарадње је формирање ударних група (енг. task force).

За откривање кривичних дела финансијског криминала кључну улогу имају полиција и јавно тужилаштво. Међутим, велики број државних органа у свакодневном раду долази у контакт са чињеницама релевантним за истраге финансијског криминала. Недостатак сарадње или недовољно ефикасна међуинституционална сарадња одражава се на успешно откривање и гоњење учинилаца кривичних дела финансијског криминала.

Досадашња пракса је показала да одређени органи и институције имају од раније успостављену ефикасну сарадњу у овој области, док је код других идентификована потреба за јасном конкретизацијом сарадње кроз закључење одговарајућих споразума о сарадњи. Међутим, у пракси је уочено и да, у контакту са одређеним институцијама и агенцијама, полиција и јавно тужилаштво дуго чекају на повратну информацију, па и када такве информације буду достављене, често су лоше обрађене и закаснеле. На овакву праксу утиче и нејасно дефинисан захтев за информацијама које се траже. Исто тако, уочен је изостанак реакције појединих државних органа, институција и регулаторних тела на упућен захтев.

Када органи и институције у свом раду наиђу на неку чињеницу која може бити релевантна за откривање финансијског кривичног дела препорука је да би требало да затраже консултацију са јавним тужилашством или полицијом.

Службеници за везу и ударне групе

Службеници за везу представљају делотворан начин преноса знања и вештина стечених у органу из ког долазе. То би требало да омогући да два органа додатно препознају начине на које могу да сарађују и убрзавају размену информација. Предуслов за бољу међусобну сарадњу је боље међусобно разумевање надлежности и циљева стратегије истрага финансијског криминала, као и улоге сваког органа и институције у спровођењу стратегије.

Код најсложенијих предмета финансијског криминала неопходан је највећи степен сарадње свих државних органа са полицијом и јавним тужилаштвом како би се обезбедило ефикасно управљање истрагом и кривичним гоњењем.

Одлука о формирању, циљу, члановима и конкретним задацима чланова ударне групе се доноси у оквиру јавног тужилаштва сходно одредбама ЗОНДО.

Доношењу одлуке о формирању ударне групе претходи сагледавање почетних информација о криминалној активности. Одлука зависи од оцене сложености и распрострањености таквих активности. Реч је о подацима који указују на потребу највећег степена сарадње више државних органа и институција, односно на потребу мултидисциплинарног приступа у истраживању финансијског криминала.

Чланови ударне групе, у зависности од конкретног задатка, могу долазити из органа и институција прописаних чл.20 ЗОНДО, али то не морају нужно бити лица која су одређена за службенике за везу или да припадају институцијама које су предвиђене одредбама овог Закона.

Члан ударне групе је лице које поседује знање, искуство и вештине потребне да се испуни задати циљ. Обично то захтева и континуирано ангажовање у раду ударне групе. Оно што је на основу досадашњих искустава у раду ударних група уочено је чињеница да приликом доношења одлуке о формирању ударне групе треба водити рачуна и о адекватном коришћењу капацитета државних органа. Наиме, ефикасан рад, због кога се и доноси одлука о формирању ударне групе, подразумева да чланови ударне групе морају као приоритет имати остварење задатака одређених од стране руководиоца ударне групе у односу на све друге службене обавезе у оквиру својих матичних институција. Један од начина адекватног коришћења ресурса је одабир чланова ударне групе у односу на њихову уску специјалност, знање и вештине, и искуство у односу на предмет рада ударне групе.

За формирање ударне групе код сложених кривичних истрага организованог криминала и корупције битна је улога вође тима који мора знати које доказе треба тражити и како их искористити. Извршиоци ових налога морају знати начине како да прикупе доказе на којима се базира кривична и финансијска истрага. Улога осталих учесника у тиму је да дају квалитет на основу различитих углова сагледавања постојеће кривичне истраге када је реч рецимо о ревизорској форензичкој анализи.

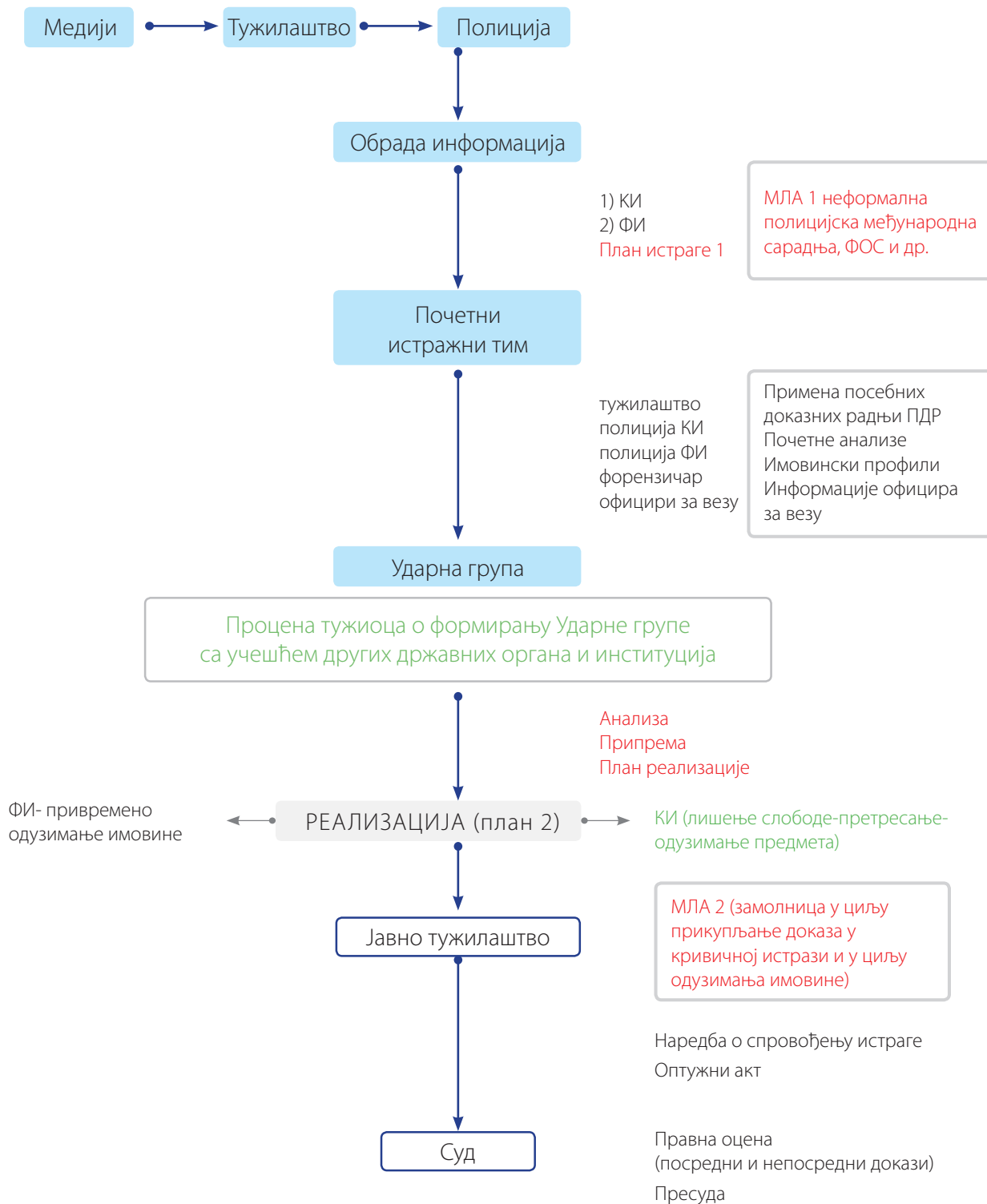
Визуелни приказ формирања ударне групе:

Пред вама је визуелни приказ могућег формирања и рада ударне групе. Ако се пође од иницијалне информације која се може у овом случају добити преко медија (или из анонимног или познатог извора) тужилаштво упућује захтев полицији. **Иницијална информација се обрађује са аспекта кривичне истраге и са аспекта финансијске истраге.** Почетни истражни тим увек чине тужилац и полиција (полицијски инспектори који спроводе кривичну истрагу, финансијску истрагу).

Такође, у сложеним предметима корупције и финансијског криминала претпоставља се учешће службеника за везу као и финансијског форензичара који анализира прикупљене податке. У овој фази, на основу почетне анализе прикупљених података, доноси се одлука о евентуалној примени посебних доказних радњи, раде се додатне анализе, имовински профили лица и прикупљају се информације преко официра за везу. У овом делу истраге тужилац процењује да ли је неопходно формирати ударну групу у чији рад укључује осим постојећих чланова истражног тима и запослене у другим државним органима и институцијама, односно лица која поседују потребна знања и вештине потребне за реализацију задатка ударне групе.

На основу прикупљених доказа, њиховом даљом анализом, долази се до сачичињавања плана реализације који се спроводи кроз паралелну кривичну и финансијску истрагу. Као што графикон показује, током целе истраге (истраживања) долази до размене података на међународном нивоу. У почетку је она неформална, а касније прераста у међународну правну помоћ, у фази прикупљања доказа (за потребе кривичног поступка и идентификације и одузимања имовине). У фази кривичне истраге прикупљају се евентуално додатни докази, односно изводе докази по предлозима одбране, врши се коначна анализа финансијских трансакција и токова новца (коначни извештај финансијског форензичара). Резултат квалитетно спроведене предистраге и истраге је оптужни акт, који затим подлеже правној оцени у даљем поступку пред судом или евентуални споразум о признању кривичног дела.

Шема формирања ударне групе:

У предстојећем периоду се очекује припрема и усвајање одговарајуће методологије која ће прецизније дефинисати формирање и рад ударних група на националном нивоу.

Међународна сарадња

Према циљевима и условима све видове међународне сарадње можемо поделити на **формалну** и **неформалну** међународну сарадњу.

Изазови код формалне међународне сарадње су одговарајуће формулисање захтева-замолнице, добро познавање надлежних институција и прописа замољене државе (рад са страним правним системима), реципроцитет и као најважнији изазов правило двоструке инкриминисаности.

За овакве изазове решење је у поштовању норми међународних конвенција, билатералних уговора, националних прописа, услова реципроцитета и правила двоструке инкриминисаности.

Већину ових изазова немамо код неформалних начина међународне сарадње, те су они у том смислу ефикаснији и економичнији, брже се и лакше размењује обавештења и достављају писмена и предмети који су у вези са кривичним поступком у држави молиљи, а и добра су припрема за формалну замолницу.

Када је реч о правилу двоструке инкриминисаности потребно је напоменути да добра замолница која обезбеђује пружање међународне правне помоћи треба да садржи опис чињеничног стања (инкриминисаних радњи) на начин који је најприближнији опису постојеће инкриминације у закону замољене државе. То је начин на који се може спречити негативан одговор по замолници, услед неразумевања или непознавања правне квалификације.

Код захтева за спровођење посебних доказних радњи, треба водити рачуна да ли постоји билатерални уговор закључен са државом којој се обраћамо са захтевом за спровођење тих радњи. Уколико такав уговор постоји, он има предност у односу на национално законодавство, тј. одредбе Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

Треба имати у виду да ће замољена држава на захтев државе молиље предузети само доказне радње и остале активности које су предвиђене њеним националним законодавством. Међутим, треба водити рачуна да се у току целог поступка примењују национални прописи државе молиље.

У складу са тим, приликом поступања по захтевима за пружање међународне правне помоћи примењују се начела неопходности, сразмерности и законитости.

Режим узајамне помоћи кроз формалну сарадњу служи за прибављање доказа, а неформална сарадња се користи за оперативну размену података.

27 „Сл. гласник РС”, број 20/2009

Тако, законодавства појединих земаља прописују посебно кривично дело - рачуноводствена превара, које се подудара са законским описом кривичног дела - превара, које је предвиђено чланом 208. КЗ РС, као и пореска кривична дела чији се законски опис подудара са законским описом кривичног дела - пореска утаја, које је прописано чланом 225. КЗ РС.

Стога је неопходно да се у замолници наведе законски опис кривичног дела који је приближан законском опису кривичног дела које је предвиђено националним законодавством замољене државе (није неопходно наводити назив конкретног кривичног дела). Кривична дела финансијског карактера су у упоредном законодавству прописана и споредним кривичним законодавством. Због тога није неопходно да се називи кривичних дела прилагоде називима који су садржани у националном законодавству замољене државе.

Закон о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима у члану 6. предвиђа ефикасан механизам којим се замолнице, под условима узајамности, достављају непосредно иностраном правосудном органу, а у хитним случајевима и посредством Интерпола. Обавештење о постојању реципроцитета даје министарство надлежно за правосуђе.

У пракси се замолнице ређе достављају посредством Интерпола, већ се директно шаљу замољеним државама уз позивање на ратификовану међународну конвенцију или билатерални уговор, уколико је закључен између државе мољиле и замољене државе, док се један примерак замолнице упућује преко министарства надлежног за послове правосуђа.

Исти принципи међународне сарадње примењују се и у домену трагања за незаконито стеченом имовином, идентификације и конфискације имовине проистекле из кривичног дела.

Механизми који на међународном нивоу олакшавају и убрзавају трагање за имовином и њену идентификацију су различита међународна тела и институције (ЕГМОНТ група, КАРИН мрежа, Интерпол и сл.) као и међународне конвенције које омогућавају брже и ефикасније механизме сарадње.

Када је у питању неформална међународна правосудна сарадња, треба поменути и Јединицу за правосудну сарадњу Европске уније-EUROJUST (енг. ***The European Union's Judicial Cooperation Unit***), која омогућава директне контакте и комуникацију јавних тужиоца из различитих земаља у Европи, чиме се убрзава међународна правосудна сарадња. Поред тога, комуникацијом оствареном посредством EUROJUST-а се може доћи и до сазнања да ли је евентуално замољена држава изразила резерве у погледу примене неких од Конвенција из области међународне сарадње.

Услови под којима се пружа међународна правна помоћ у домену заплене и конфискације имовине прописани су одредбама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног

дела (ЗОИПКД)²⁸. Истим прописом је предвиђена надлежност институција, садржај молбе за пружање помоћи у проналажењу имовине проистекле из кривичног дела, забрану располагања или привремено и трајно одузимање имовине проистекле из кривичног дела, као и остала питања од значаја за пружање међународне правне помоћи у тој области.²⁹

Како је изричито наведено у члану 64. Закона, уколико такав споразум не постоји или уколико њиме нису дефинисана одређена питања, међународна сарадња се остварује на основу принципа узајамности и одредаба закона. На питања **међународне сарадње која нису уређена ЗОИПКД, сходно се примењују одредбе Закона о пружању међународне правне помоћи у кривичним стварима.**

5.2 Улога финансијских истрага у процесуирању корупције

Борба против организованог криминала и корупције представља један од најзначајнијих изазова данас у свету. Сложеност ових облика криминала неминовно намеће неопходност квалитетног одговора, како појединачних држава тако и међународне заједнице. Формирају се нове институције, развијају нове методологије, успостављају нови стандарди и развијају стратешки приступи у овим областима. Једно од неизоставних оруђа у борби против организованог криминала и корупције је одузимање незаконито стечене имовине. Од 1990. године одузимање имовине је постало један од стратешких приоритета на међународном плану. Ипак, према статистичким подацима, инструмент одузимања имовине се не користи у довољној мери.

Ако говоримо о борби против корупције, посебно високе корупције, често са елементима организованог криминала, поставља се питање да ли су класичне истражне методе довољне у процесуирању ових кривичних дела. Да ли имамо само ситуације да је неко примио новац, а неко дао новац за извршење одређене незаконите радње и да је у том тренутку ухапшен на делу. Или је ситуација у пракси много сложенија? Код кривичних дела високе корупције сигурно је тако. У овим случајевима имамо примере давања и примања новца који је прикривен на рачунима у иностранству, сакривен по офшор дестинацијама, претворен у разне врсте услуга које омогућавају луксузан живот, не само починилаца кривичних дела корупције већ и са њима повезаних лица. Овде се ствара својеврсни „портфолио“ незаконито стечене имовине у разним облицима, од некретнина до скупочених аутомобила, новца на рачунима и сефовима у земљи и иностранству. Све то чини једну сложену структуру која може бити откривена вођењем квалитетне кривичне истраге коју прати финансијска истрага.

Везу коју јавност препознаје између огромног богатства појединаца и сумње у законито порекло те имовине често је тешко доказати, а у случајевима високе корупције још теже,

28 „Сл. гласник РС”, број 32/2013, 94/2016 и 35/2019

29 Чланови 65-78. ЗОИПКД.

из разлога што је већи део незаконито стечене имовине прикривен. Из перспективе спровођења финансијских истрага постоји велики број посредних и непосредних доказа који се могу прибавити током идентификације незаконито стечене имовине. Ти докази указују на начин стицања и поседовања луксузних станова и аутомобила, луксузну потрошњу, од коришћења услуга скупих ресторана до плаћања приватних школа у иностранству, а све то уз законите приходе који не могу да покрију наведену потрошњу. Поставља се питање зашто овакви докази не би били много више коришћени и у кривичним поступцима?

5.2.1 Финансијске истраге - међународни стандарди и правни основ

У првом истраживању Еуропола³⁰, које је усмерено на статистички приказ одузете имовине у ЕУ, указано је да је 98,9% незаконитог профита на нивоу ЕУ остало ван домашаја правосудних органа, тј. није одузето. Незаконита тржишта на простору ЕУ чине око 110 милијарди УСД годишње. Од овог износа привремено се одузме 2.4 милијарде УСД, а трајно 1.2 милијарде УСД. По проценама Канцеларије УН за дрогу и криминал³¹, 3.6% укупног светског бруто друштвеног производа је имовина незаконитог порекла.

Ови статистички подаци указују на велики простор који мора бити искоришћен за додатне напоре у систему повраћаја незаконито стечене имовине на међународном плану.

У оквиру међународне заједнице одузимање имовине незаконитог порекла постаје један од приоритета још од 1990. године кроз рад међународних институција: УН, Савет Европе, ФАТФ и ОЕБС. Посебан значај у оквиру међународних стандарда имају међународне конвенције и споразуми. Овде су издвојене оне најзначајније:

- Конвенција Савета Европе о прању, откривању, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, из 1990. г. (Стразбуршка конвенција);
- Конвенција УН о борби против транснационалног организованог криминала из 2000. г. (Конвенција из Палерма);
- Конвенција УН против корупције из 2003. г. (Њујоршка конвенција);
- Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и финансирањем тероризма из 2005. г. (Варшавска конвенција).

30 *Does Crime Still Pay?* Survey of statistical information 2010-2014, Criminal Asset recovery in the EU, Europol, 2016.

31 Research report *"Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and other Transnational Organized Crimes"*, UNODC, 2011.

Што се тиче европских стандарда у овој области, на нивоу ЕУ можемо их поделити у две области:

1. Међусобно препознавање инструмената одузимања имовине у које спадају: Оквирна одлука 2003/577³²/ЈНА, која се односи на међусобно признавање налога за привремено одузимање имовине и Оквирна одлука 2006/783³³/ЈНА, која обезбеђује узајамно признавање налога за трајно одузимање имовине. Обе ове одлуке се односе на обавезу препознавања и извршења налога за привремено и трајно одузимање имовине од стране држава чланица.
2. Хармонизацију мера које се спроводе у које спадају: Оквирна одлука 2001/500³⁴/ЈНА, која се односи на прање новца, привремено и трајно одузимање имовине, а која је замењена Оквирном одлуком 2005/212³⁵/ЈНА, која се односи на проширену конфискацију (*extended confiscation*).

Најновија Директива 2014/42³⁶, установљава минимум правила које земље потписнице морају спровести у режиму идентификовања, привременог и трајног одузимања незаконито стечене имовине.

Када говоримо о европским институционалним стандардима у овој области најважнија је Одлука Европског Савета 2007/845/ЈНА³⁷ која обавезује државе чланице да формирају АРО канцеларије (енг. Asset Recovery offices - ARO). АРО канцеларије служе за размену информација у циљу идентификовања незаконите имовине. Размена информација је на основу захтева, али постоји могућност и спонтаног обавештавања. Ове канцеларије имају различит статус у институционалном оквиру европских земаља тако да се могу налазити у полицији, у оквиру правосудних органа, а могу имати и административни статус. Размене се врши по правилима тзв. Шведске иницијативе (Оквирна одлука Европског Савета 2006/960/ЈНА).³⁸ Циљ је дакле разменити информацију сигурним каналом (претежно се користи СИЕНА канал који представља заштићени електронски систем за сигурну размену података у оквиру Еуропола), у одређеном року, са циљем да се незаконито стечена имовина идентификује и касније кроз процес међународне сарадње привремено и трајно одузме. Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела предвиђено је формирање Канцеларије за повраћај имовине (АРО канцеларије), а њену функцију ће обављати Јединица за финансијске истраге МУП-а Републике Србије.

Навршава се десет година од примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (ЗОИПКД) у Републици Србији.³⁹ Формиране су нове институције, уведена је могућност привременог и трајног одузимања имовине проистекле из кривичног дела.

32 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003F0577&from=EN>

33 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006F0783&from=EN>

34 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0500&from=GA>

35 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005F0212&from=EN>

36 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN>

37 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007D0845&from=GA>

38 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006F0960&from=EN>

39 „Сл. гласник РС”, бр. 32/13 и 94/16.

Полицији и тужилаштву је дато једно ново оруђе, пре свега у борби против организованог криминала и корупције. Спровођење финансијских истрага је као резултат имало идентификовање незаконито стечене имовине, али кроз тај процес, крећући се од имовине, долазило се и до доказа који упућују на постојећа и нова кривична дела. Резултат оваквог приступа је била и израда Стратегије истрага финансијског криминала у Републици Србији за период 2015-2016. године, у којој је први пут дефинисан појам финансијских истрага и уведени нови институти: финансијски форензичари, ударне групе и официри за везу. Ови елементи из Стратегије су касније инкорпорирани у нови ЗОНДО.

Са ове временске дистанце утисак је да могућности ЗОИПКД нису у потпуности искоришћене и да постоји још доста простора за његову ефикаснију примену у пракси. Такође, с обзиром на динамику финансијских истрага у наредном периоду се мора вршити даље усклађивање са Европским стандардима уз примену најбоље праксе у овој области.

5.2.2 Спровођење финансијске истраге у служби кривичне истраге корупције

У предходном делу Практикума дата је дефиниција појма финансијских истрага. Финансијска истрага, схваћена у смислу трагања за имовином проистеклом из криминалних активности, само је један сегмент ове дефиниције. Други подједнако важан елемент јесте разрада доказа који се могу користити у кривичним поступцима. За потребе овог Практикума пажњу ћемо усмерити на доказе који се могу користити у кривичним истрагама корупције (докази који указују на постојећа, али и на нова кривична дела).

На дијаграму који следи је приказана интеракција између спровођења финансијских истрага и кривичних истрага. Наиме, током финансијске истраге оновни циљ је идентификација незаконито стечене имовине кроз анализу новчаних токова, непокретности и остале имовине правних и физичких лица. Кроз овај процес, који често води и ка потреби за успостављањем међународне сарадње, долази се до доказа о имовини и приходима који имају за циљ одузимање имовине. Такође, јасно је да спровођењем финансијских истрага долазимо до доказа који се могу користити у кривичној истрази, не само за постојећа већ и за нова кривична дела.

У претходном тексту је већ истакнуто да је за компликоване случајеве корупције и организованог криминала неопходно спровести сложену кривичну и финансијску истрагу. Код ове врсте кривичних дела се сусрећемо са починиоцима који на својој страни поседују знање из области која је предмет истраге.⁴⁰ На пример, уколико је реч о директору јавног предузећа који је предмет истраге, најчешће је реч о лицу које је дуго у том послу и зна детаље функционисања и слабости законског и институционалног система. Такође, ова лица су неретко спремна да ангажују стручњаке из одређених области (адвокати, државни службеници, лица са искуством у банкарском сектору, рачуновође, ревизори и др.), у циљу прикривања доказа и трагова кривичних дела и незаконито стечене имовине.

⁴⁰ *Истрага и процесуирање кривичних дела корупције идентификованих кроз ревизорске извештаје*, Практикум за припаднике правосуђа и полиције, Савет Европе (пројекат ПАКС), Београд, 2016.

Пракса је потврдила да се методи спровођења финансијских истрага могу веома успешно користити у домену проналажења доказа за сложена кривична организованог криминала и корупције. Неки од разлога за ову тврдњу су следећи:

1. Један од основних циљева финансијских истрага јесте проналажење незаконито стечене имовине, било да је она у облику некретнина, новца, стечених права и др. Овакво трагање за имовином подразумева прикупљање доказа који су у великом делу доступни. Наравно, до тих доказа није лако доћи из разлога што је често је неопходно специфично знање и искуство истражитеља;
2. Горе поменути докази су увек у материјалном облику: докази из евиденција о имовини, финансијска документација, рачуноводствена документација, базе података и остале евиденције;
3. Овако прикупљени докази могу често бити основ за међународну сарадњу, било да је она на административном нивоу (на пример, међународна полицијска сарадња) или се спроводи путем међународне правне помоћи.

Једна од основних карактеристика кривичних дела организованог криминала и високе корупције је да су ова дела веома сложена за доказивање. Често су извршена у прошлости што још више отежава њихово процесуирање. Такође, ова кривична дела одликује и слојевитост, односно да су она скуп радњи која се некада могу реконструисати само уз помоћ малог броја директних и великог броја посредних доказа.

5.2.3 Методе спровођења финансијских истрага

Спровођење финансијских истрага представља сложен процес прикупљања доказа о имовини и приходима лица које је предмет финансијске истраге. Он зависи од фазе кривичне истраге, извршилаца кривичних дела и са њима повезаних лица, сложености кривичних дела, способности истражних органа да често прикривену имовину открију и упореде је са идентификованим приходима. У даљем тексту биће указано на неке од основних метода финансијске истраге и кроз примере на утицај доказа који се прибављају на овај начин за коруптивна кривична дела.

Приступ базама података државних органа и институција

Полазна основа сваке финансијске истраге је прикупљање основних података о лицу које је предмет финансијске истраге. ЈФИ у том смислу има широка овлашћења по чл. 21 ЗОИПКД. Ови иницијални подаци су од пресудног значаја за формирање имовинског профила лица које је предмет финансијске истраге. Такође, квалитет и квантитет ових података омогућује ефикасно вођење паралелних финансијских истрага. Наведени подаци дају једну потпунију слику о лицима која су предмет кривичне истраге, како за полицијске службенике који је спроводе, тако и за тужиоца који води истрагу. Наравно, ови подаци

се морају комбиновати у даљем току истраге са подацима које се прикупљају у кривичној истрази (нпр. прикупљени подаци посебних доказних радњи и др.) како би се дошло до додатних података о имовини и приходима лица која су предмет финансијске истраге.

У пракси земаља које имају дугогодишње искуство у спровођењу финансијских истрага (нпр. Италија, САД, Ирска) ови подаци су полазна тачка кривичне истраге и често пресудни аргумент да се покрене кривична истрага у пуном капацитету. Наравно, код коруптивних кривичних дела, незаконито стечен новац и његово прикривање је основни мотив за вршење кривичних дела.

Рад на терену, провере везане за физичка и правна лица, државне органе, финансијске институције

Поред наведеног „статичког“ спровођења финансијске истраге (из канцеларије), у наредним фазама финансијске истраге неопходно је извршити провере на терену. Таква врста провере подразумева прикупљање информација од физичких лица (у циљу идентификације имовине, повезаних лица и др.), провере у правним лицима (у циљу идентификације стварног власништва, улагања у имовину правних лица и др.) и државним институцијама (у циљу добијања података и документације који нису доступни кроз базе података). Посебан вид провера се односи на финансијске институције (провера код пословних банака, осигуравајућих друштава, па све до провера везаних за тржиште хартија од вредности), које захтевају посебна знања.

Пример: Рецимо да имамо почетак кривичне истраге на основу података из медија који указују да је одређени функционер у вези са фирмом која се бави извођењем великих грађевинских радова. Тај податак је често недовољан да би се покренула једна проактивна кривична истрага. Али, ако се кроз провере доступних база података дође до информација да наведени функционер има знатну имовину која је у власништву најужих чланова породице, која је у несразмери са њиховим приходима, то може бити пресудан податак за наставак проактивне кривичне истраге уз даље коришћење посебних доказних радњи и наставак финансијске истраге.

Пример: пракса спровођења финансијских истрага је показала да постоје случајеви да је у катастру уписано власништво над земљиштем, али одласком на терен се долази до сазнања да је на наведеном земљишту изграђен објект велике вредности. Провере у општинској управи могу даље указати на инвеститоре, обим улагања као и потенцијално постојање кривичног дела у овој области. Провере у банци и прибављање документације о отварању и промету рачуна могу указати на нове податке о лицу које је предмет финансијске истраге или са њим повезана лица, као и на постојање нове имовине и доказе за нова или постојећа кривична дела.

Дакле, успешан полицијски службеник који спроводи финансијску истрагу мора имати:

1. Искуство у спровођењу кривичних истрага, а нарочито привредног криминала;
2. Знање у прикупљању доказа о имовини, приходима, а посебно новчаних токова,
3. Способност рада у тиму.

Коришћење доказа и информација добијених кроз кривичне истраге за финансијску истрагу и обратно

Као што је истакнуто, размена информација је често пресудна за успешну финансијску истрагу, али и битно утиче и на спровођење кривичне истраге. Стандардни поступак истраге данас у свету је спровођење финансијских истрага које се воде паралелно са кривичним истрагама. Подразумева се да се, одмах по покретању кривичне истраге, започиње са финансијском истрагом (иако треба напоменути да је често иницијална информација за покретање кривичне истраге налаз до којег се дошло финансијском истрагом – рецимо велика несразмера имовине и прихода лица). Ова размена информација води у поступак прикупљања доказа о имовини и приходима као и постојећим или новим кривичним делима и захтева зајединички рад тужиоца и полицијских службеника који спровode кривичну и финансијску истрагу. Значај оваквог рада, који је неопходан нарочито код сложених истрага, је довео до тога да се у стратешке документе, а касније и у ЗОНДО, уведе појам ударних група. Рад оваквих заједничких тимова (сачињених не само од представника тужилаштва и полиције), њихово формирање, динамика рада, сарадња у тиму, вођење тима до реализације, су свакако питања које носе највећи изазов у будућности.

Основно правило паралелне финансијске истраге је да она не сме угрозити кривичну истрагу (нарочито када се користе посебне доказне радње).

Пример: Рецимо да имамо кривичну истрагу која је усмерена на директора једног јавног предузећа у вези са његовим поступањем у односу на спровођење поступака јавних набавки. Током истраге, спровођењем посебних доказних радњи, дошло се до података о извршењу кривичних дела, али и података о имовини која је пренесена на треће лице. Тај податак може бити доказ у финансијској истрази. Паралелним спровођењем финансијске истраге можемо доћи до података да наведено лице рецимо остварује приходе ван радног односа, који нас могу навести на даље провере. Тим проверама можемо доћи до информација да су основ уплата разне врсте услуга за које се касније може испоставити да су фиктивне и да представљају провизију за незаконити посао који је предмет иницијалне кривичне истраге.

Анализа података

Након прикупљања података, било да се ради о подацима из база података или подацима који су прикупљени на терену оперативним радом, следи анализа података. **Циљ анализе је да се из мноштва података уоче тенденције, да се потврде иницијална сазнања о извршењу кривичног дела и дође до нових доказа и чињеница који указују на постојање могућих нових кривичних дела и имовине проистекле из кривичног дела.** Анализа података је сложенија, али су њени резултати далеко бољи, када имамо рад у оквиру једне кривичне истраге који се одвија у тиму. Током спровођења финансијске истраге ово је свакако једна од најсложенијих фаза нарочито у случајевима финансијских истрага коруптивних кривичних дела и обухвата анализирање новчаних токова, трансформацију имовине у различите облике, анализу повезаних правних и физичких лица и др.

Комбиновање прикупљених доказа кроз финансијску и кривичну истрагу са даљом анализом података даје нови квалитет истрази. Улога финансијских форензичара у овом процесу ће бити значајна у будућности.

У случајевима покретања финансијске истраге сходно одредбама ЗОИПКД поред класичих захтева, тужилац може захтевати додатне провере. Наиме, током или након прикупљених података о имовини и приходима, често на основу заједничке процене са полицијским службеницима који су радили на финансијској истрази, тужилац упућује додатни захтев (на основу нових доказа прикупљених кроз финансијску истрагу) који се односи на кривичну истрагу. Овакав приступ је дугогодишња пракса сарадње између ЈФИ и ТОК.

Пример: У процесу прикупљања доказа у финансијској истрази долази се до великог броја доказа о имовини и приходима. Узмимо за пример да имамо идентификовану некретнину која ће бити предмет одузимања. Кроз финансијску истрагу неопходно је обезбедити основну документацију као што је купопородајни уговор, извод из катастра и др. Ако кренемо корак даље долазимо до начина плаћања те некретнине. У случају да је та некретнина плаћена преко рачуна долазимо до податка о промету по рачунима. Кроз тај промет можемо видети наведену трансакцију, али и много других података који могу бити од значаја за кривичну истрагу као што су промет по рачуну или документација о отварању рачуна. Анализа нас даље може довести до податка о великим уплатама и исплатама у готовини, приходима по основу услуга које могу водити ка проширењу истраге или новој истрази.

5.2.4 Трендови у спровођењу финансијских истрага

Паралелне финансијске истраге

Савремени начин борбе против корупције већ дуже времена подразумева истовремено вођење кривичних и финансијских истрага. Као што је већ наглашено, финансијске истраге нуде прегршт података и информација којима се може доказати постојеће кривично дело, али и открити ново кривично дело.

То илуструје и следећи дијаграм:

Ако кренемо од иницијалне информације која указује на извршење кривичног дела и која иницира кривичну истрагу, следећи корак мора бити даље прикупљање података кроз базе података, било да су они јавно доступни или им је омогућен приступ. Због тога је од изузетне важности покренути финансијску истрагу и, поред података који су до тада прикупљени кроз кривичну истрагу, формирати и „имовинску карту“ лица која садржи податке о приходима и имовини лица.

Током паралелне финансијске истраге најважнија је квалитетна размена података, а за време реализације најважнија је координација мера и радњи. Ово подразумева истовремену реализацију кривичне истраге (лишавање слободе, претресања просторија и др.) и финансијске истраге (привремено одузимање идентификоване имовине и имовине проистекле из кривичног дела)

На горњем дијаграму је дат приказ једне паралелне финансијске истраге која је карактеристична по томе што су напред наведене фазе претходиле примени посебних доказних радњи. Дакле, пре примене посебних доказних радњи, имамо један „производ“

који садржи различит спектар података (из кривичне и из финансијске истраге). Овакав модел поступања представља проактивну истрагу.

Анализа начина живота

Након последњих измена и допуна ЗОИПКД, у чл. 17 који дефинише поступак финансијске истраге, између осталог се наводи да се у финансијској истрази прикупљају докази и о начину живота окривљеног. Ова реченица у Закону има веома велико значење из два разлога:

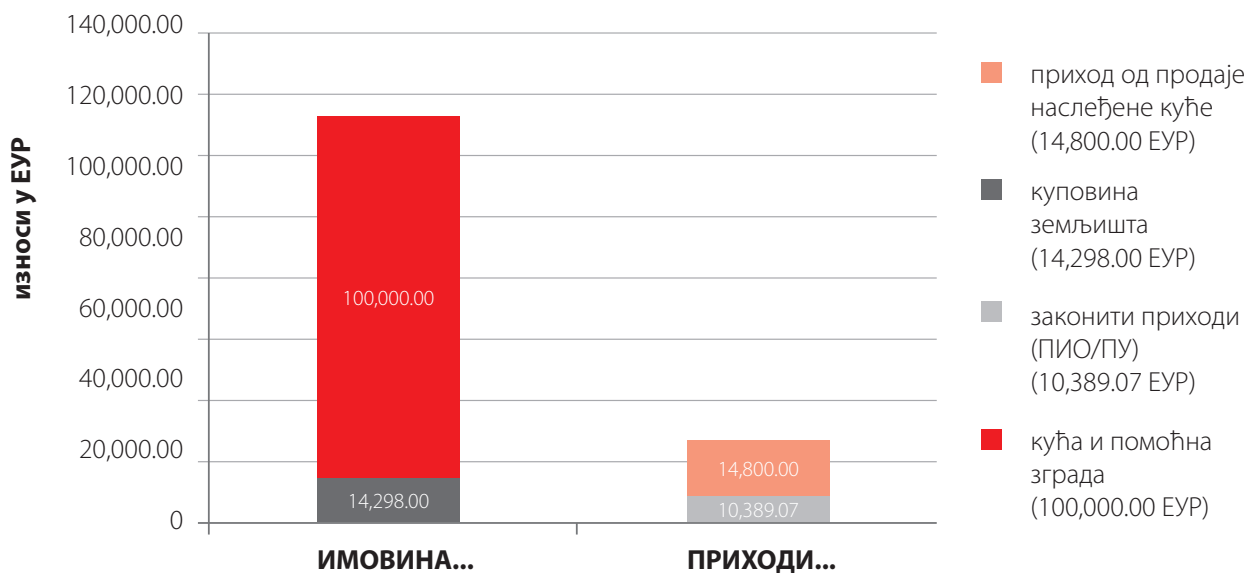
1. Као што је наведено на почетку поглавља, јавност већ дужи низ година јасно препознаје ситуације када поједина лица која се баве криминалом воде луксузан начин живота који често не скривају;
2. У међународним оквирима начин живота је одавно препознат као један од основа за доказивање кривичног дела и одузимања имовине незаконитог порекла.

Ако кренемо од основног мотива за вршење кривичних дела корупције, а то је стицање материјалног богатства и моћи, долазимо до једног од најважнијих резултата, а то је промена начина живота. Незаконито стечен новац се улаже на различите начине, од куповине некретнина, скупочених аутомобила, преко луксузне потрошње, итд. Овакав начин живота се по правилу преноси на остала повезана лица при чему је код њих често још израженији. Долазимо у парадоксалну ситуацију да је лакше прикрити купљену некретнину или рачун у иностранству од скупочених аутомобила и високих свакодневних трошкова.

Анализа начина живота обухвата аналитичан процес прикупљања и анализа инфорација од оних добијених током оперативног рада, преко података прикупљених од државних органа и других институција (нарочито пословних банака), па све до доказа који су добијени приликом реализације кривичне и финансијске истраге као и међународне сарадње. Циљ ове анализе је указивање на постојање луксузног начина живота (животни стил) лица која су предмет финансијске истраге.

Циљ ове анализе је да прикаже несразмеру између имовине и прихода што илуструје следећи стубни дијаграм. На дијаграму су приказани законити приходи и стечена имовина. Јасно је исказана несразмера између ова два параметра. Резултат ове несразмере указује на могућности привременог одузимања имовине. Додатна анализа ове несразмере (на пример, трошкова живота анализираних кроз промет на рачунима, прихода у виду уплата готовине на рачун и др.) може бити један од основних елемената у доказивању криминалне активности када је реч о кривичном делу прања новца.

приказ вредности идентификоване имовине и законитих прихода

Интернет као место спровођења финансијских истрага

Развој интернета као глобалног феномена донео је много позитивних ефеката. Нажалост, огромне могућности које нуди узроковале су и озбиљну претњу у смислу коришћења интернета за вршење кривичних дела из области високотехнолошког криминала. Сама чињеница да ова врста криминала заузима једно од водећих места у основном стратешком документу Еуропола – SOCTA (енг. *Serious and Organized Crime Threat Assessment*), указује на озбиљности овог проблема.⁴¹ Такође интернет пружа могућности претварања незаконито стечене имовине у виртуелне валуте, што самим тим процес идентификовања и одузимања на овај начин стечене имовине чини тежим.

У том смислу, неопходно је у будућности ићи у сусрет овом проблему и то на следећи начин:

1. Као што је спровођење финансијских истрага везано за скоро све облике кривичних истрага, тако и интернет простор омогућава вршење постојећих, али и нових облика кривичних дела. Спајањем ове две области (спровођење финансијских истрага и борба против високотехнолошког криминала) представљаће изузетно сложен задатак у будућности.
2. Одговор на овај изазов ће бити могућ једино кроз заједичке истражне тимове који ће обједињавати знања из области високотехнолошког криминала, финансијских истрага и

41 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/serious-and-organised-crime-threat-assessment>

високог нивоа знања у области информатичких технологија.

3. Основни услови за спровођење ових истага морају бити високостручни кадрови који располажу одговарајућом опремом и ефикасна међународна сарадња у овој области.

Међународна полицијска сарадња

Значај међународне сарадње је одавно препознат као један од најзначајнијих услова за ефикасну борбу против организованог криминала и корупције.⁴² Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима уређује поступак пружања међународне правне помоћи у Републици Србији. Да би међународна правна помоћ била успешна, неопходно је пре тога извршити ефикасну размену обавештајних података и информација. У овом домену, ефикасна међународна полицијска сарадња је од пресудне важности.

Када је реч о борби против корупције и организованог криминала, треба истаћи следеће канале размене информација и обавештајних података:

1. Интерпол,
2. Еуропол и
3. официри за везу.

Такође, треба напоменути и размену података преко ЕГМОНТ групе (размена обавештајних података преко финансијско-обавештајних јединица), као и размену података о имовини проистеклој из вршења кривичних дела преко КАРИН мреже (енг. CARIN.network)⁴³.

Квалитетна и правремена размена обавештајних података је предуслов успостављања међународне правне помоћи.

Будућност сарадње у борби против организованог криминала и корупције на међународном нивоу је свакако формирање заједничких истражних тимова (енг. *Joint Investigation Teams* -JITs) који се успостављају на међународном нивоу у односу на одређену кривичну истрагу и временски период и омогућавају директну размену информација и доказа кроз прекограничну сарадњу.

На крају овог поглавља треба истаћи да спровођење финансијских истрага представља један сложен поступак, било да говоримо о идентификовању имовине проистекле из кривичног дела, или/и о проналажењу доказа за постојећа и нова кривична дела (о финансијској истрази у ширем исмислу). Одузимање имовине проистекле из кривичног дела представља једну нову димензију у борби против организованог криминала и корупције. Са аспекта

42 Узајамна правна помоћ - приручник, Савет Европе, Канцеларија у Београду, 2013. <https://rm.coe.int/mutual-legal-assistance-manual-srb/1680782928>

43 Camden Asset Recovery Inter-Agency Network (CARIN) <https://www.carin.network/>

друштва у целини, поред процесуирања извршилаца наведених тешких кривичних дела треба учинити све што је у могућности да се имовина проистекла из криминала идентификује, привремено и трајно одузме. Ефекат који се на крају постиже је губитак имовине и моћи извршилаца ових кривичних дела, што са друге стране додатно потврђује спремност државе да се бори против организованог криминала и корупције.

Један о основних мотива за представнике државних органа који учествују у спровођењу ЗОИПД, треба да буду одузете луксузне виле у којима данас бораве деца са здравственим проблемима и њихови родитељи, станови у којима су смештене жртве насиља, новац који је одузет и касније уплаћен у виду помоћи болницама, домовима за старе, институцијама које воде рачуна о социјално угроженим категоријама и др. Само на овај начин борба против организованог криминала и корупције ће бити ефикасна, свеобухватна и истински препозната.

Пример: Рецимо да имамо покренуто кривичну истрагу на територији наше земље која се односи на низ коруптивних кривичних дела. Током финансијске истраге долази се до податка да токови новца воде и ван граница наше земље. У том случају први корак може да буде размена података кроз полицијски канал Интерпола. У случају позитивног одговора који захтева додатну размену података, овај ниво сарадње се може подићи на ниво сарадње са полицијским официром за везу те земље. Следећи корак може бити размена обавештајних података о имовини, пословним рачунима и спровођења паралелних истрага у обе земље. На крају, ова сарадња може довести до стварања заједничког истражног тима, што на крају може да резултира вођењем и реализацијом паралелних финансијских и кривичних истрага у обе земље.

5.3 Извештај финансијског форензичара

Улога службе финансијске форензике дефинисана је одредбом члана 19 ЗОНДО на следећи начин:⁴⁴

„У Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштава из овог закона може се образовати служба финансијске форензике. Послове службе финансијске форензике обављају финансијски форензичари“.

Финансијски форензичар је лице које помаже јавном тужиоцу у анализи токова новца и финансијских трансакција у циљу кривичног гоњења.

Посао финансијског форензичара је да класификује документацију, врши њену анализу и сачини извештај о томе. Документација која потврђује настанак пословне промене је доказ у кривичном поступку, уколико се ради о доказима који су прикупљени сходно одредби члана 82 ЗКП. У поступку прегледања и анализе документације, финансијски форензичар мора сагледати да ли је суштина пословног догађаја исказана на прави начин, јер управо у томе се налази основа обмањујућих информација и финансијских извештаја. Свако одступање и неусаглашеност су сигнали за додатно испитивање и истраживање.

Финансијски форензичар мора да познаје прописе који се односе на пословање јавних предузећа, државних органа, локалне самоуправе, платних институција, банака, осигуравајућих друштава, факторинг друштава, приватних пензионих фондова, издаваоца електронског новца и др.

Поред Закона о рачуноводству, ове области дефинишу и други закони и подзаконски акти, као што су: Закон о буџетском систему, Закон о ревизији, Закон о платном промету, Закон о тржишту капитала, Закон о пореском поступку и пореској администрацији, Закон о порезу на имовину, Закон о порезу на доходак грађана, Закон о порезу на додату вредност, Закон о девизном пословању, Закон о банкама, Закон о осигурању, Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима, Закон о стечају, Закон о привредним друштвима, Закон о преузимању акционарских друштава, Закон о инвестиционим фондовима, Контни оквири предузетника и правних лица, банака, осигуравајућих друштава и платних институција.

Финансијски форензичар мора да познаје међународне рачуноводствене стандарде. **Међународни рачуноводствени стандарди** представљају стандарде уведене да би се постигла транспарентност и једнообразност финансијских извештаја било ког економског субјекта без обзира на делатност којом се бави и земљу у којој послује. Међународни рачуноводствени стандарди у ствари представљају неку врсту хармонизације различитих рачуноводствених регулатива које се односе на припрему и приказивање финансијских

⁴⁴ Б. Синановић, реферат 'Нове могућности доказивања коруптивних кривичних дела', Билтен Врховног касационог суда бр. 2-2018, Интермекс, Београд, 2018.

извештаја који служе као основа за доношење економских одлука. Реч је суштински о нормама понашања и поступака које би се требали придржавати рачуновође у свом раду како би њихове информације о пословању неког економског субјекта биле квалитетне за могуће заинтересоване кориснике тих информација. Рачуноводствени стандарди садрже договорена правила о припремању, признавању, одмеравању, вредновању и презентацији ставки рачуноводствених исказа, при чему ови стандарди укључују и норме професионалне етике рачуновођа.

Документација и њене карактеристике неопходне за извештај финансијског форензичара

Одредбом чл. 11 Закона о рачуноводству⁴⁵ предвиђене су врсте пословних књига: дневник, главна књига и помоћне књиге. Оне представљају једнообразну евиденцију о стању и променама на имовини, обавезама и капиталу, приходима и расходима правних лица и предузетника. Дневник и главна књига воде се по систему двојног књиговодства.

Под књиговодственом документацијом подразумева се писани документ или исправа која садржи одговарајуће чињенице о насталој пословној промени или пословној трансакцији и представља основ за регистровање те промене у пословним књигама.

Подаци из документације о пословним трансакцијама, изводи рачуна из пословних банака, подаци прикупљени из отворених извора (open source) и друга релевантна докумената која су предмет анализе од стране финансијског форензичара, налазе се у списима предмета и чине доказе које је прикупио јавни тужилац на основу овлашћења из одредби члана 5-7 ЗКП.

У пракси се може догодити да се паралелно појављује више различитих докумената, који могу бити међусобно усаглашени или неусаглашени. Усаглашавање различитих докумената је први услов квалитетног финансијског извештаја, док се веродостојност **документације најбоље процењује на основу усаглашене документације.**

Формална веродостојност се анализира са различитих позиција. На првом месту се налази формална аутентичност, односно провера исправности. Ова врста провере се врши одговором на следећа питања:

- Да ли уопште постоји финансијски документ?
- Да ли је постојећа документација потпуна и довољна за финансијски извештај?
- Да ли су документи уредни и исправни?
- Да ли су потписани од стране овлашћених лица?

⁴⁵ „Сл.гласник РС“ бр. 62/2013 и 30/2018.

- Да ли су документи формално усаглашени са законским прописима и актима издаваоца?
- Да ли су документи међусобно усаглашени?
- Да ли су документи евидентирани у пословним књигама и на који начин?
- Да ли постоје анекси пословних и финансијских докумената који се односе на одређену трансакцију?
- Са којом документацијом располаже друга страна у пословању и да ли обе стране поседују исте документе?

Анализом добијених података и циљаним проверама добијамо јасну слику онога што ће бити предмет даљих провера, односно правац у којем ће се даље кретати истражни поступак.

Књиговодствену документацију можемо поделити на екстерну и интерну.

Екстерна књиговодствена документација може бити улазна и излазна. **Улазна документација** се односи на документацију коју привредни субјекти примају од добављача, а **излазна документација** се односи на документацију коју привредни субјекти испостављају купцима.

Под **улазном документацијом** подразумевају се документа која имају снагу потврђивања пословног догађаја и која се састављају, по правилу, на месту где је настао пословни догађај. Састављају га лица која учествују у извођењу (реализацији) пословног догађаја. То су документа која се састављају од стране другог лица са којим је привредни субјекат ступио у пословни однос и која су у функцији правдајућих докумената о тим догађајима.

У ову групу спадају следећа документа:

- 1) Улазна фактура;
- 2) Извод о стању и кретању средстава;
- 3) Калкулација цена;
- 4) Кантарска одвага;
- 5) Изјава о компензацији;
- 6) Поруџбеница и
- 7) Књижно задужење.

Наведене исправе представљају књиговодствена документа о насталом пословном догађају која су везана за време, место и лица која учествују у настанку догађаја и која су директно или индиректно повезани са привредним субјектом.

Под **излазном документацијом** се подразумевају документа која имају снагу потврђивања пословног догађаја који је потекао из привредног субјекта. Ова документа се састављају у привредном субјекту, а намењена су трећим лицима.

У излазна документа спадају:

- 1) Излазна фактура;
- 2) Отпремница;
- 3) Пријемнице;
- 4) Радне листе;
- 5) Требовања;
- 6) Књижно одобрење;
- 7) Откупни лист;
- 8) Уговори који су иницирани од привредног субјекта;
- 9) Захтеви - (фактура) фондовима;
- 10) Изводи отворених ставки (конфирмације);
- 11) Записници;
- 12) Реверси;
- 13) Каматни лист и др.

Интерна књиговодствена документација се формира у самом привредном друштву. То може бити:

- Документација везана за благајничко пословање,
- Обрачуни производње,
- Обрачуни зарада и
- Калкулације.

Са аспекта књиговодства, документација је врло важна, јер она представља основ за књижење. На основу књиговодствене документације, сазнајемо које промене су се

догодиле у пословању привредног друштва, на који начин се то одразило на његову имовину, обавезе, приходе или расходе. Одредбама чланова 9 и 10 Закона о рачуноводству дефинисана је одговорност за рачуноводствене исправе и рокови достављања и књижења рачуноводствене исправе.

Код документације која је потребна да би се прокњижила нека промена Закон о рачуноводству дефинише у ком облику она може бити, па се тако одредбом члана 8 Закона о рачуноводству који се односи на рачуноводствене исправе, дефинише да је и

електронска фактура валидан документ и да се иста не мора штампати да би се на њу стављао „печат и потпис“. Исто је предвиђено и одредбама члана 11 Закона о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању.

Важно је напоменути да сваки документ није предмет обраде у књиговодству, већ је то само исправа која задовољава одређене услове. Такве исправе се називају веродостојним рачуноводственим исправама. То значи да се **веродостојним рачуноводственим исправама** сматрају они писани документи или електронски записи о насталој пословној промени, који **обухватају све податке потребне за књижење у пословним књигама, пре свега опис пословне промене.**

Оквир за израду извештаја финансијског форензичара

Финансијски форензичар, како је то одредбама ЗОНДО дефинисано, помаже јавном тужиоцу да разуме финансијску документацију и увезе пословне промене. У свим фазама поступка, форензичар сачињава документа која су заснована на прикупљеним доказима и то у следећој форми:

- A. Анализа документације и новчаних токова у предистражном поступку и
- B. Извештаји у фази истражног поступка.

A. Финансијски форензичар помаже јавном тужиоцу на тај начин што ће указивати која књиговодствена и финансијска документа је потребно прибавити, шта издвојити из њихове садржине према релевантности да би се увезала трансакција, анализира базе података доступне преко Правосудног информационог система (ПИС), преко отворених извора података и др.

Након стручне анализе прикупљених доказа форензичар указује на оне доказе из којих произилазе закључци о стварном стању.

B. У току истражног поступка, уколико финансијски форензичар не сачињава извештај, он помаже тужиоцу приликом израде **Наредбе о материјално-финансијском вештачењу** које се поверава судском вештаку. Такође, у истражном поступку финансијски форензичар помаже тужиоцу у увезивању доказа који су проистекли из финансијске истраге.

Извештај финансијског форензичара проистиче из анализе документације о пословним трансакцијама, банкарских извештаја, података из отворених извора и других релевантна документа која се налазе у списима предмета и чине доказе које је прикупио јавни тужилац у оквиру своје надлежности. Извештај треба да садржи и **закључак о радњама које би чиниле обележја кривичног дела**, као и **обрачунат износ користи, односно штете проистекле из тих радњи**. На основу таквог извештаја финансијског форензичара тужилац би требало да донесе одлуку о даљем току кривичног поступка.

Да би се извештај финансијског форензичара могао користити као доказ у даљем току кривичног поступка, приликом његовог сачињавања финансијски форензичар мора водити рачуна да су докази који су предмет анализе прикупљен на законит начин, у смислу одредаба члана 82 и 83 ЗКП. Закључивање на основу незаконито прикупљених доказа може представљати „плодове отровног дрвета“, односно доказ који је заснован на незаконитом доказу и сам може постати незаконит. Познавање законитости у прикупљању доказа финансијски форензичари стичу обуком на Правосудној академији.

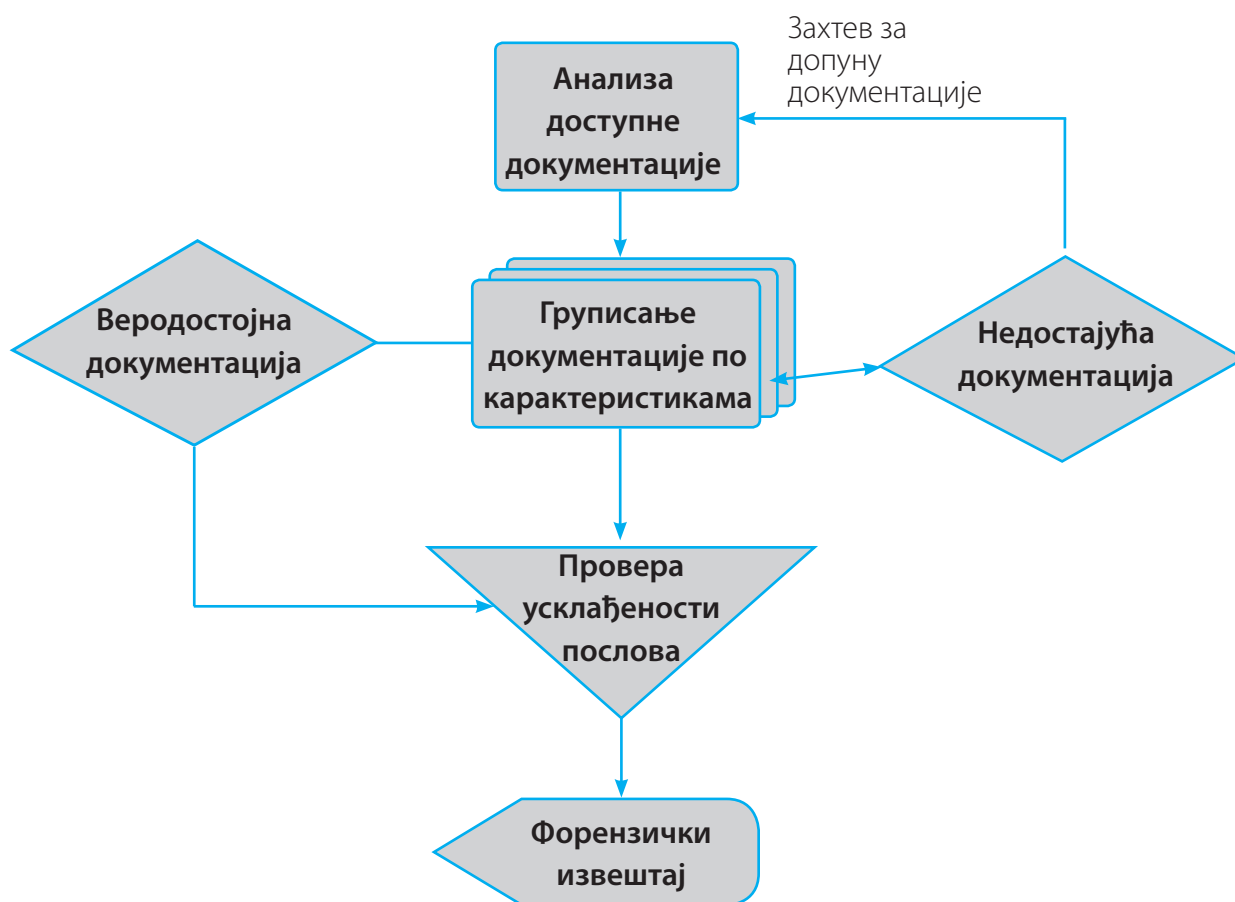
Потребно је повезати незаконитост или неправилност у поступању са коришћу коју је неко прибавио или са насталом штетом за јавна средства, као и са обликом виности у односу на радњу и последицу. У ту сврху се морају проучити овлашћења лица, дужност поступања, систематизација радних места, сви основи нечијег поступања или пропуштања, откривати и утврдити токови новца и добара и лична повезаност субјеката у вези са њима.

Доследна примена наведених активности финансијских форензичара доводи до истовременог остварења два циља:

1. Омогућава му да одговорно изврши своја задужења, и
2. Омогућава му да успешно брани своје аргументе и закључке пред супротном страном у кривичном поступку.

Друга страна може оспоравати избор и примену података који су настали као резултат аналитичког приступа. Стога, објективан и стручан приступ у идентификацији, прикупљању, организовању и валидацији података и чињеница, доводи до тога да оспоравања супротне стране извештаја финансијског форензичара немају ваљаних основа.

Процес израде форензичког извештаја визуелно се може приказати кроз следећи дијаграм:

Имајући у виду да одговоран и стручан рад финансијског форензичара подразумева навођење чињеница које се анализом доказа утврђују, извештај финансијског форензичара достављен јавном тужиоцу требало би да садржи набројане чињенице релевантне за кривични поступак **уз тачно означене доказе који указују на те чињенице**.

Део извештаја финансијског форензичара могу бити и подаци добијени од сведока које је испитао јавни тужилац у оквиру истраге, јер се ти подаци могу довести у везу са подацима из документације и анализирати тако да доведу до закључка о чињеницама које се доказују.

5.4 Анализа токова новца

Код дефинисане улоге финансијског форензичара у оквиру службе финансијске форензике, веома значајне за вођење истраге и подизања оптужница у специфичностима привредних и коруптивних кривичних дела, логично је да анализе, извештаји и закључци финансијског форензичара буду урађени у таквој форми и са таквом садржином која ће омогућити, пре свега јавном тужиоцу, да сложене финансијске трансакције, књиговодствена документа, банкарски и извештаји о берзанском пословању, буду формулисани тако да се могу јасно издвојити законити од незаконитих послова, те препознати законске обавезе и овлашћења лица у тим пословањима, како би се одредила и идентификовала она лица за која постоји одређени степен сумње да су својим радњама остварили обележја неког кривична дела.

Поступајући у складу са својим положајем дефинисаним законом, финансијски форензичар помаже јавном тужиоцу у прикупљању података на тај начин што му указује на то која је документа потребно прибавити, шта издвојити из њихове садржине према релевантности, анализира базе података, врши провере преко отворених извора података, као и преко доказа који су прикупљени, указује на доказе из којих произилазе закључци о стварном стању, да би на крају све прикупљене податке стручно анализирао и о томе доставио извештај јавном тужиоцу.

Приликом анализе података и прегледа докумената, потребно је да финансијски форензичар поседује знања која се односе на прикупљање, трансформацију и анализу великих података (Big data) у циљу финансијске истраге. Имајући у виду да се финансијска истрага односи на анализу великих података, ова анализа треба да буде прихватљив доказ на суду у форми извештаја.

Велики подаци имају три карактеристике:

1. Обим – односи се на количину података;
2. Разноликост – односи се на број и врсту података, као и да ли су подаци структурирани или неструктурирани и
3. Брзина – односи се на брзину обраде података.

Изазови у прикупљању и анализи података се односе и на квалитет и на квантитет добијених података. Пре рада на самој анализи потребно је:

- Проценити поузданост информација;
- Извршити екстракцију (издвајање) података;

- Извршити пречишћавање података;
- Ускладити различите формате података и датотека;
- Ускладити различите језике;
- Трансформисати податаке у смислене доказе (анализа веза и визуелизација).

Такође, приликом анализе података и прегледа докумената, финансијски форензичар врши:

- класификацију докумената по садржају;
- претраживање текста статистичким и другим анализама;
- откривање скривених веза између добијених података;
- анализу документације трансакција повезаних страна и токова новца;
- процену настале штете односно прибављене користи;
- друге анализе у складу са правилима струке.

У предистражном поступку финансијски форензичар може вршити анализу финансијских извештаја. Анализа може бити користан алат у одређивању да ли поједина салда рачуна имају већу шансу да буду предмет криминалних радњи.⁴⁶ Финансијски извештаји правних лица могу бити посматрани као резиме свих трансакција које су настале током одређеног временског периода. Овакве анализе представљају резултате и закључке на основу поређења података и то најчешће:

- Поређење текућих података привредног друштва у односу на податке из претходних периода;
- Поређење података привредног друштва у односу на податке исказане у буџетима, предвиђањима или пројекцијама;
- Поређење података привредног друштва у односу на податке гране пословања и/или упоредивих података других тржишних учесника;
- Поређење финансијских података привредног друштва у односу на његове нефинансијске (пословне) податке.⁴⁷

Најчешћи типови анализа које користе финансијски форензичари су:

- Хоризонтална и вертикална анализа;
- Рацио анализа;

46 AICPA CPA letter Supplements, May 1998, www.aicpa.org/pubs/cpaltr/may98/suppl/pubacc.htm (12.06.2010)

47 T. W. Golden, S. L. Skalak and M. M. Clayton: A Guide to Forensic Accounting Investigation, John Wiley and Sons Inc, 2006.

- Бенфордова анализа;⁴⁸
- Beneish анализа и Altman Z-score;
- Тестирање разумности билансних ставки;
- Анализа претраге података.

Индикатори преварних радњи у финансијским извештајима⁴⁹

Потребно је посебно обратити пажњу на „црвене заставице“ (*red flags*), односно индикаторе који указују на преварне радње које се могу извршити у односу на исправно састављање и обелодањивање финансијских извештаја, и то на:

Сложене пословне трансакције које су тешке за разумевање и не остављају утисак практичне и логичне сврхе;

- Велике и значајне износе трансакција пред крај извештајног периода, обично крајем пословне године;
- Честе и необјашњиве промене ревизора и ревизорских фирми;
- Приказивање финансијских резултата који изгледају „исувише добри да би били истинити“, или много бољи у односу на конкуренцију;
- Високу учесталост промена запослених или запошљавање неефикасног особља у рачуноводству, интерној ревизији и сектору информационах технологија;
- Значајне трансакције са повезаним правним лицима које су ван редовних пословних активности или се закључују са повезаним странама чија се ревизија не врши или чију ревизију врши нека друга фирма;
- Значајне пословне трансакције које се обављају ван националних граница у правним системима са другачијим пословним окружењем и културом;
- Постојање рачуна у банкама или рад зависних правних лица или огранака пословања у правним системима са повољним пореским системима („порески рајеви“), за шта не постоји јасно пословно оправдање;
- Неделотворан рачуноводствени и информациони систем, укључујући и појаву материјалних слабости у интерним контролама;
- Чињенице да власник-руководилац не раздваја и не разуме разлику између личне и пословне имовине и личних и трансакција његовог привредног субјекта.

⁴⁸ Поједини компјутерски програми као што су ACL, Kirix Strate у склопу својих функција садрже проверу Бенфордове анализе.

⁴⁹ Приручник за оспособљавање полицијских службеника за рад на спречавању и сузбијању кривичних дела са елементима корупције, МУП Р. Србије, Београд, 2017.

Коруптивни индикатори у документацији⁵⁰

Приликом прегледа и контроле материјално финансијске документације у правном лицу неопходно је ради утврђивања евентуалних противправних радњи обратити пажњу на следеће ситуације и околности:

- Неслагања у рачуноводственој документацији;
- Салда рачуна која су значајно потцењена или прецењена;
- Пословни догађаји који нису прокњижени у књиговодству на благовремен и одговарајући начин, у одговарајућем периоду и на исправан рачун, или је књижење извршено на погрешан начин и у погрешном износу;
- Књижења која су извршена на појединим рачунима главне књиге без поткрепљујуће документације или на основу документације за коју постоји сумња да није веродостојна;
- Непостојање оригиналних књиговодствених документа (већ само копије);
- Постојање неуобичајене разлике између књиговодствене документације правног лица које је предмет провере и трећих страна по истом правном послу;
- Мањак материјалне имовине (залиха и основних средстава) утврђен редовним или периодичним пописима;
- Преправке и измене на документима у погледу датума, износа, брисања и дописивања појединих ставки на рачунима и другим књиговодственим документима;
- Проналажење дуплих рачуна и дуплих плаћања по истом правном послу итд.

Класификација новчаних токова

Новчани токови се могу класификовати у одговарајуће групе на основу прилива и одлива средстава на динарским или девизним рачунима физичких или правних лица, и то:

- Прилив средстава из пословне активности који се односи на наплате прихода од производа и услуга;
- Одлив средстава из пословне активности који се односи на исплате у вези са производњом производа и пружање услуга;
- Прилив средстава из инвестиционих активности који се односи на прилив средстава по основу продаје или повраћаја финансијских пласмана и продају основних средстава;
- Одлив средстава из инвестиционих активности који се односи на одливе средстава у финансијске пласмане и за набавку основних средстава;

50 *Ibid.*

- Прилив средстава из финансијских активности који се односи на емитовање акција привредног друштва и уплата неуплаћеног уписаног капитала, и
- Одлив средстава из финансијских активности који се односи на одлив готовине за дивиденде, враћање дугова и откуп сопствених акција.

Анализа новчаних токова

Током предистражног и истражног поступка финансијски форензичар врши анализу финансијских токова и то на основу документације која садржи промете по текућим рачунима правних или физичких лица. Ове промете јавни тужилац може прибавити тако што ће доставити иницијативу УСПН или слањем наредби пословним банакама. Ове податке могу прибавити и полицијски службеници у оквиру својих законских овлашћења, самостално по захтеву или по наредби тужиоца.

Током предистражног поступка на овај начин извршена анализа помаже тужиоцу да усмерава рад на прикупљању релевантних доказа који су потребни ради доказивања радњи извршења одређеног кривичног дела.

Важно је напоменути да подаци о промету по текућим рачунима физичких или правних лица који су прибављени од УСПН, обзиром да се ради о финансијско-обавештајној агенцији, **не могу се користити као доказ у кривичном поступку**, али су они јавном тужиоцу смерница да ове податке прибаве наредбом од пословних банака, како би ови подаци били доказ у кривичном поступку.

Када се прибављају докази потребно је из пословних банака изузети и документацију која се односи на стварног власника јер, према одредбама Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма, обвезници УСПН имају обавезу да:

- Утврде идентитет стварног власника - странке и провере његов идентитет у случајевима прописаним овим законом;
- Провере идентитет странке на основу докумената, података или информација прибављених из поузданих и веродостојних извора;
- Прибаве и процене веродостојност информација о сврси и намени пословног односа или трансакције и друге податке у складу са овим законом;
- Прибаве и процене веродостојност информација о пореклу имовине која је или ће бити предмет пословног односа, односно трансакције, у складу са проценом ризика;
- Редовно прате пословање и проверавају усклађеност активности странке са природом пословног односа и уобичајеним обимом и врстом пословања странке.

Када се прибаве наведени подаци финансијски форензичар врши анализу новчаних токова на тај начин што **увезује пословну и финансијску документацију са новчаним токовима**, на основу документације која доказује сам основ трансакције. Анализа новчаних токова обухвата увезивање документације везане за трансакцију и књижење саме промене.

У вршењу анализе токова новца промета по динарским и девизним текућим рачунима правног или физичког лица (резидента или нерезидента који има отворене рачуне у пословним банкама), потребно је да финансијски форензичар располаже са знањима о платном промету и да има аналитички приступ како би се повезали ентитети (физичка лица, правна лица и текући рачуни). Анализу треба урадити тако да се издвоје и саме трансакције које се односе на тзв. *cash flow* (извештај о готовинским токовима⁵¹) који представља разлику између прилива и одлива готовине у једном временском периоду. Такође, треба увезати одређене послове трансакције и испратити токове новца које их везују.

Анализе се могу радити праћењем:

- Трансакција у одређеном временском периоду;
- Пословног односа између одређених лица (правних или физичких);
- Одређене трансакције;
- Одређеног основа плаћања;
- Трансакција на више текућих рачуна у оквиру истог правног лица;
- Трансакција на више текућих рачуна у оквиру више правних лица;
- Трансакција на више текућих рачуна одређеног физичког лица;
- Трансакција на више текућих рачуна за више физичких лица;
- Трансакција везаних за кредитне аранжмане, одређене уговоре;
- Трансакције везане за промет са иностранством.

51

Један од финансијских извештаја је и извештај о токовима готовине са којим се може радити поређење.

Начин обраде података приликом анализе токова новца на основу промета по текућем рачуну

Приликом анализе новчаних токова финансијски форензичар располаже документацијом која доказује ко је власник новца, ко је власник правног лица и ко управља новцем.

Промети по текућем рачуну правног или физичког лица требало би да буду достављени у електронској форми (најбоље у EXCEL формату), ради лакше манипулације подацима. Промети садрже основне податке о уплатиоцу, примаоцу (назив лица, матични број, број рачуна, IBAN и BIC ознаке рачуна), датум трансакције, дугује/потражује, салдо трансакција, шифру основа плаћања, опис шифре основа плаћања. Анализа се може вршити и на основу извода са текућих рачуна који приказују дневни промет, али је у том случају теже манипулисати са подацима.

SOCIETE GENERALE BANKA SRBIJA														
NAZIV VLASNIKA RACUNA														
DINARSKI RACUN BROJ RS3527500022001936111RSD														
Za period od 01.01.2011 do 31.12.2015														
NALOGODAVAC						KORISNIK								
PRAVNO/FIZICKO	NAZIV I SEDISTE/IME I PREZIME	MATICNI BROJ I MBG	BROJ RACUNA NALOGODAVCA	PRAVNO/FIZICKO	NAZIV I SEDISTE/IME I PREZIME	MATICNI BROJ I MBG	BROJ RACUNA KORISNIKA	ZADUZENJE/O DOBRNJE	DATUM	IZNOS	SALDO	SIFRA OSNOVA	TEKSTUALNI OPIS SIFRE OSNOVA	
			17184865	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	358.97	-358.97290	0.00	Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-658.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-1.558.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-2.758.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-2.758.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-3.958.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-4.558.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-5.158.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600.00	-5.758.97290		Druge bezgotovinske transakcije
			RS35290000000001068996		PRAVNO		17100111	RS3527500022001936111RSD	D	2011-04-20	20.000.00	14.241.03263		Bezgotovinsko-OSTALI TRANSFERI
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-05-04	600.00	13.641.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-06-01	600.00	13.041.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-07-01	600.00	12.441.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO		17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-07-26	500.00	11.941.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-08-01	600.00	11.341.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-09-01	600.00	10.741.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-10-01	600.00	10.141.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-11-01	600.00	9.541.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2011-12-01	600.00	8.941.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-01-04	600.00	8.341.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-02-01	600.00	7.741.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-03-01	600.00	7.141.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-04-02	600.00	6.541.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-05-03	600.00	5.941.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-06-01	600.00	5.341.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-07-02	600.00	4.741.03290		Druge bezgotovinske transakcije
			17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO				D	2012-07-10	1.200.00	3.541.03221		Bezgotovinsko-PROMET ROBE I USLUGA-FIN

Слика 1: Преглед промета по динарском текућем рачуну

SOCIETE GENERALE BANKA SRBIA													
HAJTV VLASNIKA RACUNA													
DINARSKI RACUN BROJ RS3527500022001936111RSD													
Za period od 01.01.2011 do 31.12.2015													
NALOGODAVAC				KORISNIK									
PRAVNOFIZ. IZJAVA IZ OJKO	MATICNI BROJ IZJAVA PREZIME	BROJ RACUNA NALOGODAVCA	PRAVNOFIZ. IZJAVA PREZIME	MATICNI BROJ IZJAVA PREZIME	BROJ RACUNA KORISNIKA	ZADUZENJE I DOBRENJE	DATUM	IZNOS	SALDO	SIFRA OSNOVA	TEKSTUALNI OPIS SIFRE OSNOVA		
													0,00
9	PRAVNO	17184865	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	358,97	-358,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
10	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-658,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
11	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-1.558,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
12	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-2.158,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
13	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-2.758,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
14	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-3.358,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
15	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-3.958,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
16	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-4.558,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
17	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-5.158,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
18	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-04-20	600,00	-5.758,97	290	Druge bezgotovinske transakcije	
19			RS35290000000001068986	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	C	2011-04-20	20.000,00	14.241,03	263	Bezgotovinsko-GSTAJI TRANSFERI	
20	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-05-04	600,00	13.641,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
21	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-06-01	600,00	13.041,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
22	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-07-01	600,00	12.441,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
23	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO	17100111	RS3527500022001939779RSD	D	2011-07-26	500,00	11.941,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
24	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-08-01	600,00	11.341,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
25	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-09-01	600,00	10.741,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
26	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-10-01	600,00	10.141,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
27	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-11-01	600,00	9.541,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
28	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2011-12-01	600,00	8.941,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
29	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-01-04	600,00	8.341,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
30	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-02-01	600,00	7.741,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
31	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-03-01	600,00	7.141,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
32	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-04-02	600,00	6.541,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
33	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-05-03	600,00	5.941,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
34	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-06-01	600,00	5.341,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
35	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-07-02	600,00	4.741,03	290	Druge bezgotovinske transakcije	
36	PRAVNO	17100111	RS3527500022001936111RSD	PRAVNO			D	2012-07-10	1.200,00	3.541,03	221	Bezgotovinsko-PROMET ROBE I USLUGA.FIN.	

Слика број 2: Преглед промета по девизном текућем рачуну

Такође, финансијски форензичар анализира и токове новца који могу бити прикупљени из платних институција, институција које се баве издавањем електронског новца, осигуравајућих кућа, инвестиционих друштава, пензионих фондова, кладионица и др. И у овим случајевима финансијски форензичар врши увезивање новчаних токова са потребном рачуноводственом и пословном документацијом.

На сајту НБС⁵² може се преузети или вршити претрага која се односи на ИБАН стандарде, бројеве рачуна и банкарских кодова за идентификацију банака, шифарника основа наплате, плаћања и преноса у платном промету, формат и намена електронских порука које се размењују у платном систему, према следећим линковима:

- Одлука и јединственој структури за идентификацију и класификацију рачуна и о плану рачуна за примену међународних правила и IBAN стандарда:
https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/dev/ds_IBAN_standard.pdf
- Преглед бројева рачуна и банкарских кодова за идентификацију (BIC) банка – учесника у RTGS и клиринг систему НБС:
https://www.nbs.rs/internet/cirilica/35/rlinks/pregled_racuna_bank_a.pdf
- Шифарник основа наплате, плаћања и преноса у платном промету са иностранством:
<http://www.devizni.gov.rs/PDF/PR13%20-%20sifarnik%20osnova.pdf>
- Шифре плаћања за домаћи и девизни платни промет:
<https://www.nbs.rs/internet/latinica/15/xml/SifrePlacanjaDinarske.xml>

52 Нека од ових докумената су подложна променама али се редовно ажурирају.

- Упутство о формату и намени електронских порука које се размењују у платним системима НБС:
https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/plp/uputstvo_o_formatu_i_nameni_2015.pdf
- Упутство о формату и намени порука за размену података у обављању послова платног промета:
https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/plp/piu_razmena_podataka.pdf

Индикатори нелегалних активности у банкарским документима

Увидом и правилним разумевањем садржаја пословних трансакција у банкарској документацији (изводи банака о плаћању у домаћем платном промету, обрасци МТ-103, тзв. „swift“-ови, картони депонованих потписа и уговори о отварању текућих рачуна), може се доћи до индиција о чињењу противправних радњи у финансијским трансакцијама. У том погледу потребно је обратити посебну пажњу на следеће:

- Неистиниту садржину у образцима МТ 103 којима се девизна средства могу преусмеравати на рачуне и дестинације које нису у складу са наменом и законом;
- Износе по трансакцијама, плаћања или наплате који су исувише „чисти“, без дуговних и потражних салда, који су обично 0, јер се сва дуговања и потраживања плаћају или наплаћују одмах, неретко и авансно;
- Велике или заокружене износи подизања и уплате готовог новца на банкарским изводима;
- Појединачне износе по трансакцијама који се могу приметити у банкарским изводима и који су најчешће у заокруженим сумама (100.000,00; 450.000,00; 1.300.000).

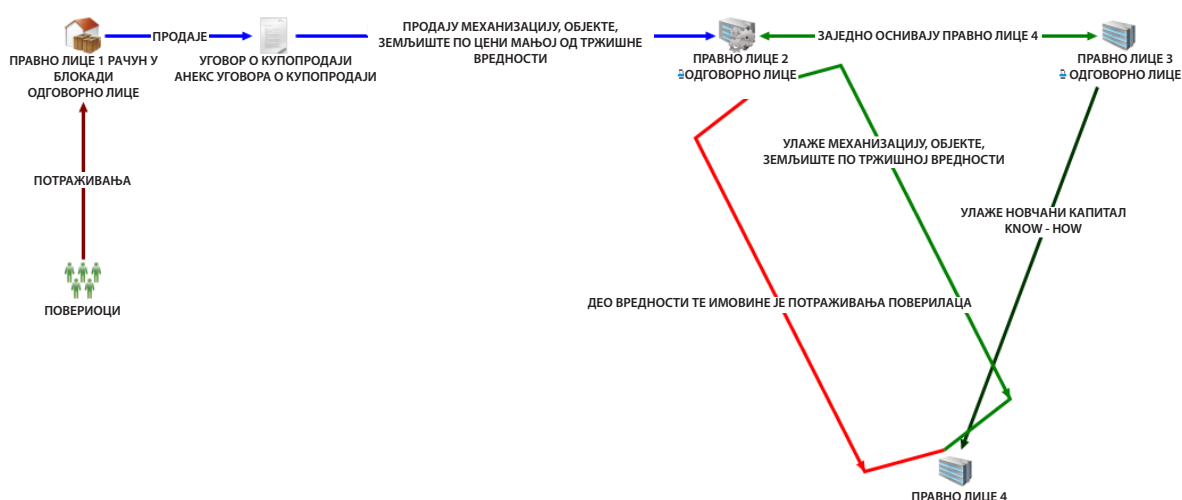
Код **технике визуелизације веза**, финансијски форензичар користи за идентификацију визуелно представљање односа (повезаности) између ентитета. Ентитет је лице, организација, трансакција, банковни рачун, телефонске евиденције, локација, итд. Веза представља однос између два ентитета (повезаност између две особе, банковних рачуна или трансакција, заснована на прикупљеним доказима).

Линк анализа ставља информације о односима између ентитета у графички формат који ће разјаснити односе и помоћи финансијском форензичару у доношењу закључка о смислу одређеног догађаја, новчане трансакције и сл.

Користи од алата (софтвера) за визуализацију у праћењу токова новца су бројне:

1. Визуелно представљање односа између лица и организације и банковних рачуна;
2. Визуелно представљање скривених веза које нису лако уочљиве (између особа, места и предмета);
3. Визуелно представљање трагова новца (токови новца);
4. Ономогућавање да се нека информација превиди;
5. Скраћивање времена потребног за анализу, повећава ефикасност и побољшава разумевање.

Анализа веза је подједнако важна и примењива у истрагама свих врста криминалитета, укључујући корупцију, праће новца, финансирање тероризма и друга кривична дела.

Дијаграм: Анализа веза

Постоји много алата који се користе за анализу везе путем визуализације. Широко је распрострањен и комерцијално доступан софтвер IBM i2 Analyst Notebook, док је све више у употреби бесплатни софтвер (основна верзија) Maltego CaseFile.

Важно је напоменути и да би финансијски форензичари требали у свом раду да континуирано прате и обучавају се у погледу нових трендова везаних за преносе новца, како би могли да помогну јавном тужиоцу у откривању и доказивању нових начина извршења кривичних дела. Ово стога што се све више користе преноси новца у којима је тешко доћи до података

о томе ко је корисник новца, обзиром да се пренос новца везује за шифре (*password*) корисника услуга.

Један од новијих начина преноса новца и плаћања на интернету су **виртуелне валуте**, које се све више користе због много мањих провизија приликом преноса новца. Виртуелне валуте су признате у неким земљама и као средство плаћања којима се могу платити робе или услуге, а може се вршити и размена новца у виртуелну валуту и обрнуто. У Републици Србији према Закону о спречавању прања новца и финансирање тероризма обвезници УСПН су и лица која прометују виртуелним валутама.⁵³ Укупан промет виртуелних валута може се утврдити на сајту <https://coinmarketcap.com/all/views/all/>. Код трговине виртуелним валутама на иностраним платформама неке земље имају добре механизме контроле промета, па тако и наши држављани могу добити формуларе од финансијско-обавештајних служби тих земаља на своје е-mail адресе, у којима се изјашњавају о пореклу виртуелних валута, коришћењу и власништву.

Нови трендови су и **оснивање платних институција које раде на интернет платформама** и раде пренос новца са много мањим провизијама од финансијских институција. Једна од њих је Skrill који представља дигитални банкомат, online банка која својим корисницима ставља на располагање интернет платформу за обављање новчаних трансакција где корисници најпре морају да се региструју и отворе налог на платформи. Путем Skrill-а на брз и безбедан начин се може извршити online плаћање, слање и пријем новца и добра опција за интернет трговину, као и оне који се баве online клађењем или играма на срећу, као и за све друге кориснике који имају честе међународне новчане трансфере.

Објашњење начина преноса новца у међународном платном промету

Постоји неколико начина да се изврши пренос новца у међународном платном промету. Најчешће се користи индознака коришћењем технологије SWIFT или неки од електронских сервиса за пренос новчаних дознака (*Western Union, MoneyGram, RIA Money Transfer* и др.).

На сајту НБС се може преузети или вршити претрага која се односи на IBAN стандарде, бројеве рачуна и банкарских кодова за идентификацију банака, шифарника основа наплате, плаћања и преноса у платном промету, формат и намена електронских порука које се размењују у платном систему. Претрага се може вршити кроз следеће линкове:

- Одлука о јединственој структури за идентификацију и класификацију рачуна и о плану рачуна за примену међународних правила и IBAN стандарда:

https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/dev/ds_IBAN_standard.pdf

- Преглед бројева рачуна и банкарских кодова за идентификацију (BIC) банка – учесника у клиринг систему НБС (Real Time Gross System – RTGS):
https://www.nbs.rs/internet/cirilica/35/rlinks/pregled_racuna_banka.pdf
- Шифарник основа наплате, плаћања и преноса у платном промету са иностранством:
<http://www.devizni.gov.rs/PDF/PR13%20-%20sifarnik%20osnova.pdf>
- Шифре плаћања за домаћи и девизни платни промет:
<https://www.nbs.rs/internet/latinica/15/xml/SifrePlacanjaDinarske.xml>
- Упутство о формату и намени електронских порука које се размењују у платним системима НБС:
https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/plp/uputstvo_o_formatu_i_name_ni_2015.pdf
- Упутство о формату и намени порука за размену података у обављању послова платног промета:
https://www.nbs.rs/internet/latinica/20/plp/piu_razmena_podataka.pdf

Ако се грађани или правна лица одреде да новац пренесу коришћењем услуге инодознака путем технологије SWIFT-а, неопходно је да прималац од своје банке добије тзв. инструкције за уплату, које садрже: име и презиме примаоца, број његовог банковног рачуна – IBAN број или другу јединствену идентификациону ознаку, међународну ознаку под којом је банка позната у свету (тзв. SWIFT код или BIC код), кореспондентну банку или више њих. По прибављању свих наведених података из инструкције за уплату, прималац их доставља пошиљаоцу, који затим одлази у банку по избору у земљи у којој се налази и врши уплату.

SWIFT (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*) - Удружење за међународне међубанкарске финансијске телекомуникације) је стандардизована процедура слања порука између банака у међународној банкарској мрежи које се односе на плаћања, трговину, хартије од вредности и др. Седиште SWIFT-а је у Белгији.

IBAN (*International Bank Account Number*) - међународни број банковног рачуна је јединствени идентификатор девизног рачуна који се додељује индивидуално сваком клијенту банке који има отворен рачун за међународне платне трансакције. Структура IBAN-а је у складу са међународним стандардом ISO 13616:1997 који је прихваћен од стране Европске комисије за банкарске стандарде и подразумева одређени број алфанумеричких ознака (који је за сваку државу различит). Увођењем IBAN стандарда омогућава се аутоматска обрада међународних плаћања између крајњих корисника преко кореспондентних банака, избегавају се грешке и остварује побољшање ефикасности у погледу трошкова, брзине и квалитета извршавања тих плаћања, што омогућава бржи и јефтинији начин обављања платног промета са иностранством.

Коришћење услуга сервиса за трансфер новца (*Western Union, MoneyGram u RIA Money Transfer*)

Путем услуга компанија *Western Union, MoneyGram International Inc. (MoneyGram), Western Union u RIA Money Transfer* могуће је вршити трансфер новца у кратком року, преко заступника ових компанија у великом броју земаља и територија широм света (нпр. *Western Union u MoneyGram* у више од 200, а *RIA Money Transfer* у више од 150 земаља).

За пренос новца путем ових услуга није потребан отворен рачун у банци.

Приликом слања новца путем сервиса *Western Union, MoneyGram* и *RIA Money Transfer* потребно је да пошиљалац новца покаже важећи лични документ, наведе име и презиме примаоца и земљу у коју шаље новац и плати одговарајућу надокнаду за трансфер. Провизија је различита у зависности од висине износа новца који се шаље у друге земље.

Након уплате средстава, пошиљалац добија шифру (нпр. контролни број трансфера новца - *MTCN*, референтни број трансакције или сл.), коју је неопходно да достави примаоцу новца, што је обавезан податак приликом преузимања новца, а који може да преузме искључиво особа на чије име је новац послат.

Пренос новца међународном поштанском упутницом

Поред наведених начина преноса новца, грађани могу користити и услуге поштанске службе за пријем новца из иностранства, односно слања новца у иностранство. За пренос новца путем међународне поштанске упутнице није потребан отворен рачун у банци.

Приликом слања новца путем међународне поштанске упутнице потребно је да пошиљалац новца покаже важећи лични документ, наведе име и презиме примаоца и земљу у коју шаље новац и плати надокнаду за трансфер. Да би преузео новац, прималац новца мора да саопшти број упутнице, тајну шифру пошиљаоца, име и презиме пошиљаоца и очекиван износ, које добија од пошиљаоца новца.

BIC (Bank Identifier Code) - јединствена "адреса" банке у телекомуникацијским порукама, састављена од 8 или 11 алфанумеричких ознака, које се обављају преко SWIFT-а, а која служи да прецизно идентификује финансијску институцију која је укључена у финансијску трансакцију. Неретко се уместо термина BIC код користи термин SWIFT код ради лакшег разумевања.

Кореспондентна банка (engl. *correspondent bank*, fr. *banque corresponsant*) - депозитна банка с којом је банка корисника платних услуга успоставила пословни однос и преко које може обављати све уобичајене банкарске услуге са иностранством на подручију на ком послује.

5.5 Прикупљени подаци и доказна снага

Нови, софистицирани начини извршења коруптивних кривичних дела који као основни циљ имају прикривање нелегално стечене имовине довели су до потребе проналажења иновативних приступа у истраживању ове врсте криминалитета коришћењем нових инструмената и методологија, као што су форензичка анализа токова новца, међусобна сарадња релевантних државних институција кроз стварање истражних тимова и интензивирање међународне сарадње.

Нови истраживачки приступ препознаје **неопходност вођења паралелних кривичних и финансијских истрага**. Сложене истраге корупције и процесуирање извршиоца оваквих кривичних дела су практично без ефекта ако се не сагледавају и анализирају финансијски и имовински токови и пронађе имовина која је проистекла из незаконитих активности. С друге стране, и подаци из кривичне истраге могу водити до незаконито стечене имовине. Основна карактеристика финансијских истрага је **прикривеност имовине**, тако да су подаци из кривичне истраге понекад једини траг који може довести до доказа о незаконито стеченој имовини.

Почетак ефикасне финансијске истраге зависи у већини случајева од почетка кривичне истраге. Иницијална информација о коруптивном кривичном делу добијена коришћењем метода финансијске истраге у овој фази нам може пружити мноштво додатних сазнања и потенцијалних доказа. Токови новца и добара ће се открити кроз финансијску истрагу која ће затим указати на **финансијску повезаност укључених лица**. Анализом добијених података могу се утврдити чињенице, чијом се дубљом анализом и кроз повезивање, могу открити неки од облика злоупотребе, преваре, проневере, или других коруптивних радњи.

Анализом добијених података и циљаним проверама добија се јаснија слика онога што ће бити предмет даљих провера, односно изгледан правац у коме ће се истрага кретати. Тада је реч о низу систематизованих сазнања прикупљених током истраге - од података из кривичне истраге о лицу, сумњи да је извршено одређено кривично дело, све до имовинске карте лица. Већина података представља доказ у кривичном поступку који на непосредан или посредан начин потврђује иницијалну информацију о кривичном делу. На основу параметра из финансијске истраге могуће је на лак начин прибавити податке који се односе на конкретно кривично дело које је предмет провера.

Уколико се финансијска истрага одвијала паралелно са кривичном истрагом, код подношења кривичне пријаве и осталих радњи које се морају спровести, потребно је спровести и завршну фазу покренуте финансијске истраге. Неопходно је обезбедити имовину и доказе који могу послужити не само у кривичној већ и у финансијској истрази.

На крају, може се закључити је да је у фази предистражног поступка потребна сарадња и координисана акција свих држаних институција која поседују одређене податке под руководством јавног тужиоца, док је у фази истраге неопходно добијене податке поделити са судијом за претходни поступак, како би сви докази били законити и у пуној мери примењиви у кривичном поступку.

6. Анализа и правна оцена доказа

Докази на којима се заснива пресуда морају бити законити. ЗКП је дефинисао доказе на којима се не може засновати пресуда, али се питање законитости доказа може поставити и у односу на друге доказе чија законитост није експлицитно наведена у ЗКП.

Код доказних радњи које спроводе органи поступка, законитост се цени на основу поштовања законске процедуре извођења доказа, која укључује надлежност органа, присутност лица чије је присуство законом одређено, поуке и упозорења од стране органа као и прихватање или одбијање лица које је поучено, опис радње и методологије, односно начина извођења доказа и верификација у форми записника са потписима лица, када ЗКП то предвиђа.

У односу на доказне радње које се спроводе искључиво по наредби суда или јавног тужиоца, пре разматрања услова овлашћености органа који их спроводи, временског ограничења трајања радње и благовременог извештавања - када је то законом предвиђено - оцењује се законитост наредбе за извођење доказне радње. Она мора испуњавати све законске услове који су таксативно наведени у ЗКП, али наредба мора бити и образложена, што је јасан став Европског суда за људска права (ЕСЉП).

Извештаји ДРИ, Пореске управе и других државних институција, који своја овлашћења за прикупљање података и њихову анализу црпе директно из Устава Републике Србије и закона, су законити сами по себи, па за њихово прибављање нису потребне посебне процесне одлуке.

За све посебне доказне радње које се примењују у случају постојања основа сумње у односу на кривична дела набројана у члану 162 и 163 ЗКП, као и кривична дела из посебне надлежности, потребна је наредба суда.

У предмету *Башић против Хрватске*⁵⁴, ЕСЉП примећује да је међу странкама неспорно да је надзором и техничким снимањем телефонских разговора подносиоца захтева дошло до повреде права на поштовање његовог „приватног живота“ и „дописивања“, како је гарантовано чланом 8. ЕКЉП.

Суд у овом предмету примећује да се, као и у предмету *Драгојевић против Хрватске*⁵⁵, налог истражног судије који се односи на одређивање мера тајног надзора темељио на захтеву надлежног државног тужилаштва за примену мера тајног надзора те је укључивао законски израз ако се **„истрага казnenих дела не би могла спровести на други начин или би били скопчани с несразмерним тешкоћама“**. Међутим, није садржао одговарајуће образложење конкретних околности предмета, а посебно разлога због којих се истрага није могла спровести на друге, мање инвазивне начине.

Суд је утврдио у предмету Драгојевић да недостатак образложења у налогу истражног судије, заједно с праксом домаћих судова која заобилази такав недостатак образложења ретроактивним оправдавањем примене тајног надзора, није био у складу с меродавним домаћим правом и да стога у пракси нису осигурана одговарајућа јемства против разних могућих злоупотреба. Суд је из тог разлога сматрао да **„такве праксе нису биле у складу са захтевом законитости нити су биле довољне да би мешање у право подносиоца захтева на поштовање његовог приватног живота и дописивања било унутар онога што је „нежно у демократском друштву“**, како то захтева члан 8 Конвенције.

Испитивање законитости доказа по садржини се најчешће своди на испитивање садржаја који подразумева посредно укључење доказа који је незаконит по ЗКП. На пример, то значи да се полицајац који је поступао у предистражном или истражном поступку, ако се саслушава у својству сведока, не може саслушати на околности које је сазнао непосредно од окривљеног у том поступку. То такође значи да се судска одлука не може засновати искључиво на делу извештаја Државног ревизора или другог службеног лица, у коме су наведене информације добијене од лица које је окривљено у том кривичном поступку, као и делу извештаја који је заснован искључиво на тим информацијама.

Када је у питању извођење доказа исправом, ЗКП је одредио широке могућности начина извођења ове доказне радње у члану 138, ст.1, тако што је навео да се доказивање исправом врши читањем, гледањем, слушањем или увидом у садржај исправе на други начин. Тиме је одредио и шири смисао појма исправе, који је наведен у чл.2, ст.1, тач. 26 ЗКП – где је термин “исправа” дефинисан као сваки предмет или рачунарски податак, који је подобан или одређен да служи као доказ чињенице која се утврђује у поступку.

ЗКП је одредио и појмове електронског записа и електронског документа, који се такође сматрају исправама, чије је извођење обухваћено појмовником (Чл 2, тач. 29 и 31).

54 Башић против Хрватске, представка бр. 74309/01, пресуда од 9.07.2004.

55 Драгојевић против Хрватске, представка бр. 68955, пресуда од 15.01.2015.

Имајући у виду чињеницу да је ЗКП у чл. 139, ст. 1 одредио да се исправе прибављају, или подносе суду, по правилу, у оригиналу, то се питање аутентичности електронских исправа и могућности оцене да ли се ради о оригиналу или копији код електронских докумената може тумачити коришћењем Закона о електронском документу.

Тај закон је у члану 2 тач. 4 одредио је да је електронски документ скуп података састављен од слова, бројева, симбола, графичких, звучних и видео материјала, у електронском облику.

У члану 7. Закон је одредио доказну снагу електронског документа тако што је прописао да се електронском документу не може се оспорити пуноважност, доказна снага, као ни писана форма само зато што је у електронском облику.

У члану 10. одређена је разлика између копије и оригинала електронског документа:

- *електронски документ који је изворно настао у електронском облику сматра се оригиналом;*
- *електронски документ који има истоветан дигитални запис оригиналном електронском документу сматра се оригиналом;*
- *копија електронског документа на папиру израђује се штампањем спољне форме електронског документа;*
- *електронски документ који је настао дигитализацијом изворног документа чија форма није електронска, сматра се копијом изворног документа.*

Јасно је да је електронски документ исправа у правном саобраћају, која се, као доказ може користити у оригиналу (по правилу), али се може користити и у копији и требало би је третирати као било коју исправу.

Аутентичност исправе се може проверавати када у њу постоји сумња или када странке оспоравају њену аутентичност. Али суд неће обавезно проверавати аутентичност исправе, већ само онда када је њена аутентичност озбиљним аргументима доведена у питање.

Вештачење као доказна радња увек мора бити одређено од стране органа који води поступак. Питање његове аутентичности се најчешће не поставља јер сам орган поступка одређује вештака, мада је и у тим ситуацијама могуће да се постави питање законитости када лице које је урадило налаз и мишљење није запослено у Установи која је одређена у Наредби за вештачење и није на списку судских вештака.

Ни вештачење, као ни друге доказне радње, нису за суд обавезне. ЕСЛП ово питање разматра са аспекта принципа једнакости оружја као саставног дела права на правично суђење.

У својој одлуци *Полетан и Азировић против БЈРМ*, као и у другим одлукама наводи:

Одређивање вештака јесте релевантно у оцени да ли је поступак усаглашен са принципом једнакости оружја. Сама чињеница да су вештаци ангажовани од стране једне од странака није довољна да би се поступак могао сматрати неправичним. Иако ова чињеница може послужити као основ за приговор по питању непристрасности вештака, такав приговор иако има одређену тежину, нема одлучујући значај. Оно што јесте одлучујуће је положај вештака у току кривичног поступка, начин на који вештак обавља своју дужност и начин на који су судије цениле мишљење вештака. У процени позиције вештака и њихове улоге у поступку не треба изгубити из вида чињеницу да би мишљење било ког вештака одређеног од стране суда вероватно имало одређену тежину приликом судске оцене питања из надлежности вештака.⁵⁶

Осим тога захтев за правично суђење не поставља обавезу за поступајући суд да одреди вештачење или извођење било ког доказа само зато што странке то предлажу. Када одбрана инсистира на саслушању сведока или другом доказу (нпр. извештај вештака), на домаћем суду је да одлучи да ли је неопходно или основано да прихвати тај предлог.

Домаћи суд је слободан, у складу са одредбама Конвенције, да одбије предлоге одбране из разлога што их, примера ради, сматра непотребним за утврђивање истине.

Осим оцене о непристрасности и независности вештака, ЕСЉП се посебно бави и питањем положаја вештака, односно њихове процесне улоге. Процесна улога се не односи на садржину ни форму вештачења (експертизе), већ на могуће различите улоге и значај вештака у кривичном поступку у зависности од стране која је предложила, односно одредила вештака у току поступка.

У предметима *Бонич против Аустрије*⁵⁷ и *Брандштетер против Аустрије*⁵⁸ ЕСЉП је успоставио одређена правила када се као докази користе вештачења и указао на могуће разлике у процесној улози између вештака тужилаштва и вештака одбране, закључујући да мора постојати исти третман у оба случаја по основу права на правично суђење. При томе је наглашено да се ово правило разматра само када постоји оправдана сумња у односу на независност и непристрасност вештака тужилаштва.

У предмету *Бонич*, поступак је вођен пред аустријских судовима против господина Бонича због тога што је димљено месо које је он производио у свом предузећу садржало недозвољено велику количину бензопирена која је била штетна за здравље. На основу налаза вештака – директора Савезног инситута за контролу хране подигнута је оптужница због кршења прописа којима се регулише припрема меса. У току кривичног поступка тај

56 Полетан и Азировић против Бивше Југословенске Републике Македоније, представке бр. 26711/07, 32786/10 и 34278/10, пресуда од 12.05.2016.

57 Bönisch v. Austria, представка бр. 8658/79, пресуда од 06.05.1985.

58 Brandstetter v. Austria, представке бр. 11170/84 и др., пресуда од 28.08.1991.

вештак, кога је суд одредио, је дао и исказ. Њему супростављен исказ дао је у својству сведока одбране директор Института за хигијену и технологију меса, који је ангажован од стране одбране. У својој представи Суду, апликант - окривљени је тврдио да вештак и његов сведок нису имали исти третман чиме је дошло до кршења одредбе члана 6. ЕКЉП. Његове примедбе на поступање аустријских судова огледале су се у следећем:

- пристрасност на страни директора Института за контролу хране – суд га је одредио за вештака иако је у суштини његово вештачење довело до подизања оптужнице против окривљеног, иако, према аустријском закону, има доминантну улогу у кривичном поступку, као вештак кога је одредио суд;
- вештак одбране – директор Института за хигијену је имао положај сведока, а не вештака (што је супротно принципу једнакости оружја у оквиру члана 6. ЕКЉП).
- поред тога, према аустријском закону о кривичном поступку, само тужилац и бранилац окривљеног имају право да постављају питања сведоцима и вештацима, а суд може омогућити вештацима да испитују сведоке и окривљене, док сведоцима то није дозвољено.

ЕСЉП је закључио да је дошло до повреде члана 6, став 1. и став 3(д) ЕКЉП. Повреда члана 6. став 1. се састоји у томе да је статус директора Института за контролу хране који је одређен за вештака битно другачији у односу на експерта одбране који је само сведок. Вештак одбране је третиран као „сведок – вештак“ и према том правилу има положај сведока, као и остали сведоци. С друге стране, директор Института за контролу хране је користио већа овлашћења према аустријском закону, која знатно премашују положај сведока. У томе се огледа очигледан пропуст у погледу једнакости положаја вештака одбране и вештака кога је суд одредио.

Налазећи да је повређена и одредба члана 6. став 3(д) Конвенције, ЕСЉП је закључио да се не може ослонити само на терминологију коју нуди аустријски закон у погледу вештака (експерта) већ се мора размотрити положај вештака у кривичном поступку, имајући у виду начин на који он обавља своју дужност. С тим у вези, директор Института за контролу хране је написао извештај на основу кога је тужилаштво започело кривични поступак против господина Бонича. Када је накнадно, он постављен за вештака од стране суда, према одредбама аустријског закона имао је дужност да објасни и допуни налаз или мишљење Института. У таквој ситуацији, оправдан је утисак који окривљени има у погледу непристрасности вештака – да његов положај није положај вештака као непристрасног учесника, већ је пре положај сведока оптужбе. Начелно, његово испитивање на главном претресу није искључено одредбама ЕКЉП, али принцип једнакости оружја као део права на правично суђење захтева једнак положај приликом испитивања сведока оптужбе, као и било кога ко је позван од стране одбране за саслушање у било ком својству.

У предмету *Брандитетер против Аустрије*, представка је поднета због повреде права на правично суђење прописано одредбом члана 6. ЕКЉП. У једном од предмета који чини

део представке, радило се о томе да је господин Брандштетер оптужен да је продавао разблажено вино, односно „имитацију вина“, што је супротно аустријским прописима.

Догађај је започео тако што је Савезни инспектор посетио његову винарију и узео три врсте узорака из два танка вина из 1982. године. Након што је оставио два „контра узорка“ окривљеном, инспектор је послао два службена примерка Савезном институту за пољопривреду на испитивање. Институт је сачинио извештај о резултатима хемијске анализе узорака. Хемијска анализа је показала необично низак степен природних екстраката и минерала, па је закључено да је вино у узорцима разређено водом, што је противно аустријским прописима о вину. На основу овог извештаја јавни тужилац је започео поступак против господина Брандштетера.

Господин Брандштетер као окривљени је ангажовао вештака - господина Ниснера, запосленог у Институту за храну, да испита „контра узорке“ који су били код њега. Вештак одбране, господин Ниснер, је анализирао узорке и дошао до другачијег закључка од закључка вештака оптужбе. На првом саслушању пред судом окривљени је негирао кривицу и тражио од суда да одреди ново вештачење. Суд је одредио господина Бандиона из Института за пољопривреду који није био укључен у прву анализу и доношење закључака тог Института. Анализу је поново радио Институт за пољопривреду, овог пута под надзором господина Бандиона који је дошао до сличног закључка као први вештак истог института.

На рочишту је окривљени стављао примедбе на методологију узимања узорака и начин рада. На предлог окривљеног саслушани су сведоци, да би окривљени у приговору нагласио и то да је господин Бандион чврсто повезан са Институтом за пољопривреду, због чега није објективан у односу на прву анализу тог института, већ тај налаз подржава својим налазом, насупрот налаза господина Ниснера из Института за храну, који је вештак одбране. Због тога је окривљени предложио ново вештачење. Суд је одбио предлог за ново вештачење, те окривљеног осудио за прекршај по одредбама Закона о вину. Доносећи одлуку, суд је прихватио налаз вештака кога је суд одредио. Жалба окривљеног је одбијена и другостепени суд је нашао да је господин Бандион, судски вештак, био непристрасан, а да ново вештачење није потребно.

Разматрајући поступање вештака, по питању повреде принципа „једнакости оружја“ни права на испитивање сведока оптужбе, постављених у представци подносиоца, ЕСЉП је у погледу саслушања вештака нашао:

- *иако се према дословном тумачењу члана 6. став 3(д) Конвенције односи на сведоке, а не на вештаке, гаранције дате у том члану представљају конститутивни елемент права на правично суђење обухваћен чланом 6. став 1. ове Конвенције;*
- *у конкретном случају, што се тиче непристрасности и независности судског вештака, господина Бандиона, ЕСЉП је нашао: „Сама чињеница да је вештак запослен у истом Институту као вештак на чијем је налазу заснована*

оптужба, сама по себи не оправдава бојазан да ће он поступати са прописаном независношћу. Сматрати другачије би у многим случајевима поставило неприхватљива ограничења судовима када одређују вештачења. Суд осим тога указује да у конкретном предмету одбрана није ни ставила примедбе које се односе на објективност вештака, све до достављања његовог извештаја који није био у интересу одбране, када је приговорено да је вештак повезан са Институтом за пољопривреду. Сама чињеница да је господин Бандион запослен у том Институту не оправдава став да њега треба сматрати сведоком оптужбе, нити из предмета произилази закључак да је он имао такав положај;

- *право на правично суђење не захтева да домаћи суд мора на захтев одбране одредити другог вештака када мишљење вештака кога је суд одредио подржава став оптужбе, па према томе, одбијање предлога одбране да позове за сведока господина Ниснера или да одреди ново вештачење, не чини поступак у целини неправичним.*

С тога је ЕСЉП закључио да није дошло до повреде члана 6. ст.1 у вези ст. 3(д) Конвенције.

Према томе, иако окривљени мора имати право да се упозна и оспорава сав материјал – доказе који подржавају оптужбу, ипак у случају вештачења на коме је оптужба заснована, окривљени нема апсолутно право на одређивање новог вештачења. То право окривљени има онда када се вештак може сматрати сведоком оптужбе.

У ситуацији када ЗКП није дефинисао улогу финансијског форензичара у кривичном поступку, иако суштински његов извештај по садржини има значај вештачења, по важећој законској регулативи његов положај може бити положај стручног лица према члану 300. ЗКП.

Финансијски форензичар није судски вештак, јер ЗКП посебно прописује положај и надлежност судских вештака, а финансијски форензичар има сасвим специфичну улогу регулисану одредбама ЗОНДО. Међутим, фактички је улога финансијског форензичара једнако важна, а можда и значајнија за доношење одлуке о оптужби која се у суштини заснива на извештају или анализи финансијског форензичара. Треба имати у виду при томе да финансијски форензичар има најмање исти ниво образовања као судски вештак, али да додатно има и обавезу да заврши обуку у Правосудној академији, што такође указује на специфичност положаја који он има у кривичном поступку. Његов извештај, који је резултат познавања великог броја прописа и вештина у струци, послужиће тужиоцу као основ за подизање оптужбе.

Будући да је улога финансијског форензичара наведеним Законом дефинисана, а да је његова сврха управо да пружи помоћ јавном тужиоцу да одлучи да ли постоји одговарајући степен сумње да је извршено кривично дело, те стога његове анализе и закључци суштински представљају кључни део оптужбе, онда се мора омогућити окривљеном да са методологијом примењеном у раду финансијског форензичара и његовом анализом и извештајем буде упознат уз могућност да ставља примедбе, поставља питања, тражи објашњења, предлаже друге доказе или да тражи изјашњења о новим доказима, све у складу са својим правом на одбрану и правично суђење.

Прихватање извештаја финансијског форензичара као доказа и његовим саслушањем као стручног лица се не задире у могућност и право предлагања и одређивања вештачења. Али, треба имати у виду да би извештај финансијског форензичара најпре требало да буде објективно оспорен, тако да се јасно дефинишу питања на која финансијски форензичар није одговорио и оправда разлог за одређивање вештачења, нарочито зато што би то био вештак за исту област, тематику и предмет обраде као што је финансијски форензичар.

Није без значаја чињеница да би вештак исте струке као финансијски форензичар разматрао исте доказе који су већ били размотрени од финансијског форензичара. С друге стране, судски вештак има другачији положај јер има право да поставља питања окривљенима и сведоцима, предлаже суду прикупљање доказа и присуствује доказном поступку, што финансијски форензичар, као стручно лице у судском поступку - нема.

Приликом одлучивања о одређивању вештачења, суд ће имати у виду степен стручности финансијског форензичара која је, према законским одредбама, најмање истог нивоа као стручност судског вештака, методологију рада и јасноћу и прецизност одговора на питања. Пре одлуке о вештачењу, у таквој ситуацији би суд од финансијског форензичара требало да затражи одговоре на она питања која би требало поставити судском вештаку. Тек уколико се испостави да финансијски форензичар није у могућности да одговори на сва питања, и суд закључи да је вештачење неопходно, прихватиће предлог и одредити вештачење. У том случају налаз и мишљење вештака има онај значај који му ЗКП одређује, а извештај финансијског форензичара такође остаје као доказ, с тим што, у тој ситуацији финансијски форензичар, ако је испитан као сведок, по правилу не би требало да буде стручни саветник јавном тужиоцу.

Вештачење и по својој функцији предвиђеној ЗКП-ом у суштини има јачу доказну снагу него извештај финансијског форензичара, али би се прихватањем извештаја финансијског форензичара као доказа, за шта у суштини нема законских сметњи, могле утврдити одлучне чињенице и без ангажовања судског вештака, чиме се не би, уколико су поштована сва права окривљеног, угрозило његово опште право на правично суђење.

Питање законитости доказа, које је и полазна претпоставка овог Практикума, је питање од изузетног формалног значаја за успешност кривичног поступка. Оцена законитости је обавеза и овлашћење суда у свим фазама поступка, па чак и након његовог правноснажног окончања у поступку по ванредном правном средству - захтеву за заштиту законитости.

Осим законске поделе на законите и незаконите доказе, који су дефинисани одредбама ЗКП, постоји и друга подела доказа која је много суптилнија, а која није законом дефинисана и зависи искључиво од оцене суда. То је подела на посредне и непосредне доказе. Ова подела се у суштини односи на судску оцену чињеничних питања која је више теоретског карактера, а значи могућност суда да, користећи све информације законито прикупљене током поступка, формира одлуку о испуњености елемената кривичног дела и кривици

оптуженог лица. ЗКП је у члану 16, ст. 3, суду дао широко овлашћење да „изведене доказе, који су од значаја за доношење судске одлуке, оцењује по слободном судијском уверењу.“

У предметима привредног (финансијског) криминала докази, који су прикупљени од стране надлежних органа и анализирани од стране стручних лица ангажованих у кривичном поступку, су егзактни докази неких објективних материјалних ситуација. Иако ти докази имају значај директних показатеља одређених чињеница, они тек након судске оцене постају докази чињеница које су елементи кривичног дела.

Сваки од таквих доказа појединачно је посредни доказ. Њихово довођење у међусобни однос и везу са поступањима и процедурама предвиђеним у посебним законима, доводи до утврђивања противправности у радњама оптуженог лица и чини их релевантним у кривичном поступку.

Анализа више таквих доказа, када они бивају повезани у логичне целине, најчешће доводи до закључка о радњи и њеној последици као обележјима кривичног дела.

Суд ће, након што на законит начин утврди у транспарентном поступку објективне елементе кривичног дела, слободном оценом доказа утврђивати и субјективни однос оптуженог лица према учињеним радњама. У ситуацији која је најчешћа, а то је када оптужени негира било какву намеру у односу на имовинску корист или причињену имовинску штету, субјективни елемент ће се по правилу утврђивати посредним доказима. Тада се доводе у везу постојећи материјални докази са доказима који наизглед немају никакве везе са елементима кривичног дела: необјашњиво повећање имовине, уочљива промена начина живота у вези са материјалним приликама, па чак и нелогичне и изненадне промене новчаних токова на личним рачунима. Када се такви сасвим посредни докази доведу у везу са претходно утврђеним противправним понашањем, суд, према одредбама ЗКП, има овлашћење да донесе закључак и о субјективном обележју - намери за извршење кривичног дела.

Према томе, суд ће пресуду базирати на јасним, непосредним, материјалним доказима, али исто тако и на можда и важнијим, суптилним анализама посредних доказа, којима ће створити јасну слику о свим аспектима кривичног дела и донети закониту и праведну одлуку.

ПРИЛОЗИ

Прилог I

ПРИМЕР ИЗВЕШТАЈА ФИНАНСИЈСКОГ ФОРЕНЗИЧАРА

ПРЕДМЕТ: Анализа токова новца у оквиру предмета број КТИ _____/2018

У овом предмету, коришћена је следећа документација:

1. Решење АПР бр. БД _____/2015 од 31.03.2015. год.;
2. Решење АПР бр. БД _____/2012 од 15.11.2012. год.;
3. Изузета документација по Потврди о привремено одузетим предметима бр. 72 од 27.06.2018. год.; Потврди о привремено одузетим предметима бр. 73 од 27.06.2018. год., од привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд која се односи на евиденцију откупљеног поврћа у периоду 2016-2018. године, од пољопривредних произвођача (Уговори о откупу пољопривредних производа, признанице за откупљене пољопривредне производе - откупне листе, интерна евиденција тзв. црна евиденција откупљених пољопривредних производа - временски период, врста, количина и новчани износи, као и рачуноводствена евиденција (промети на аналитичким рачунима добављача и купаца, фактуре, отпремнице, пореске пријаве за ПДВ, захтеви за повраћај ПДВ 8%, изводи са динарских и девизних рачуна код пословних банака);
4. Подаци добијени од члана Ударне групе из Управе за спречавање прања новца и финансирање тероризма који се односе на промет новчаних средстава на текућим рачунима привредних друштава „Х“ д.о.о. Београд и „У“ д.о.о. Београд код њихових пословних банака;
5. Документација добијена од члана Ударне групе из Управе царине која се односи на увозне Јединствене царинске исправе за привредно друштво „У“ д.о.о. Београд и извозне Јединствене царинске исправе за привредно друштво „Х“ д.о.о. Београд.
6. Изузета документација на основу Потврде о привремено одузетим предметима бр. _____ и бр. _____, обе од 27.07.2018. године од привредног друштва „У“ д.о.о. Београд и то: рачуноводствена евиденција (фактуре, отпремнице, изводи рачуна привредног друштва „У“ д.о.о. Београд код пословних банака), 20 умотаних фискалних трака (утврђено да су траке из симулованог правног посла), увозна документација са калкулацијом цена за период 2016-2018. год., интерна документација која се односи на превоз робе, на типове камиона, њихове капацитете, возаче, подаци о праћењу камиона ГПС-ом.
7. Документација добијена од ЈП Путеви Србије о проласцима камиона кроз наплатне рампе на ауто-путевима, документација добијена од Граничне полиције Републике Србије о датумима и временима уласка и изласка камиона у/и из Републике Србије.

8. На основу Записника Пореске управе (која је члан Ударне групе) бр. ПОВ-_____/2018 од 16.06.2018. год о претресању стана и других просторија и Потврде о привремено одузетим предметима број ____/18 од 05.07.2018. године, изузета документација од физичких лица откупљивача пољопривредних производа – власника хладњаче, која су откупљивала пољопривредне производа од пољопривредних произвођача, део тих производа откупили су и за „Х“ д.о.о. из Београда, интерну евиденцију која се односи на откуп и промет пољопривредних производа (која је коришћена за симуловане правне послове).
9. Записници са саслушања осумњичених власника пољопривредних газдинстава;
10. Од Управе за трезор бр. _____/2018 од 15.11.2018. год. добијени подаци из Регистра пољопривредних газдинстава за 37 пољопривредних газдинстава и њиховим наменским рачунима код банака у Републици Србији;
11. Од Официра за везу из Народне банке Србије добијени подаци о бројевима текућих рачуна физичких лица;
12. Од пословних банака изузети промети по текућим рачунима власника пољопривредних газдинстава за период 2016-2018. год. по основу наредбе надлежног тужилаштва у Београду;
13. Од пословне банакe изузети промети по текућим рачунима привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд код _____ банке а.д. Београд у периоду 2016-2018. год. по основу Наредбе надлежног тужилаштва у Београду Стр. Пов. Бр. _____/18;
14. Финансијски извештаји привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд за 2016. , и 2017. год. преузети са сајта АПР-а ради компарације билансних позиција из Биланса стања која се односе на потраживања и обавезе привредног друштва, као и приказане приходе, расходе, пореске обавезе и остварени резултат из Биланса успеха;
15. Од пословне банакe изузети промети по текућим рачунима привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд код _____ банке а.д. Београд у периоду 2016-2018. год., добијен по основу Наредбе надлежног тужилаштва у Београду Стр. Пов. Бр. _____/18.
16. Изјашњење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управа за биље број ____/18 од 27.08.2018. године са табеларним приказом мењаних података везаним за капацитете производње по парцелама, у јединственом информационом систему Министарства,
17. Инструкција о организацији послова и начину рада у поступку извоза хране биљног порекла из Републике Србије у Руску федерацију – јавно објављен документ на сајту Министарства пољопривреде;
18. Уредба о евиденцији извозника воћа и поврћа у Руску федерацију – јавно објављен документ на сајту Министарства пољопривреде;
19. Протокол о обезбеђивању фитосанитарних захтева између Министарства пољопривреде и животне средине и Федералне службе за ветеринарски и фитосанитарни надзор Руске федерације – јавно објављен документ на сајту Министарства пољопривреде;

20. Кривична пријава Управе криминалистичке полиције са прилозима (помоћно средство);

21. Наредба о спровођењу истраге (помоћно средство);

Увидом у отворену базу података АПР-а, утврђено је да је М.П. ЈБМГ _____ власник 100% удела и законски заступник привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд, од од 31.03.2015. год.

Доказ - Решење АПР по редним бројем 1.

Увидом у отворену базу података АПР-а, утврђено је да је Т. И. ЈБМГ _____ власник 100% удела и законски заступник привредног друштва „У“ д.о.о. Београд, од 15.11.2012. год.

Применом посебних доказних радњи из чл. 166 КЗ према власнику хладњаче утврђено је да исти у потпуности контролише робне и новчане токове привредног друштва „У“ д.о.о. Београд (стварни власник).

Доказ - Решење АПР по редним бројем 2.

Овај финансијско - форензички извештај садржи анализу и компарацију документације прибављене на законит начин. Рађена је анализа документације која је коришћена од стране правних лица обухваћених у предистражном поступку у симулованим правним пословима, као и књиговодствене документације која се односи на робно и финансијско књиговодство. Утврђено је одступање у новчаним и робним токовима, као и имовинска корист коју су за себе прибавила лица одговорна у правном лицу „Х“ д.о.о

РОБНИ ТОКОВИ ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА „Х“ ДОО БЕОГРАД

На основу утврђеног стварног промета и промета који је симулован за 190 пољопривредних произвођача са којима је привредно друштво „Х“ доо Београд остварило укупан промет у износу од _____ **динара**, а како би се утврдила структура пољопривредних производа које се извози на руско тржиште, односно које количине пољопривредних производа су стварно набављене од пољопривредних произвођача, а које количине су робе набављене на сивом нелегалном тржишту и за које се сачињавају лажне признанице – откупни листови о откупу пољопривредних производа.

Узимајући у обзир да је целокупна количина пољопривредних производа (набављена из стварног промета и на основу симулованог промета) извезена, извршена је анализа робних картица у робном књиговодству привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд за пословну 2016, 2017. и 2018. годину, везано за набавку пољопривредних производа од 190 пољопривредних произвођача.

Анализом података утврђено је да су:

- укупно исказане набављене количине пољопривредних производа од 190 пољопривредних произвођача у пословним књигама привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд _____ **кг у вредности од _____ динара;**
- стварне количине и вредност набављеног воћа од 190 пољопривредних произвођача _____ **кг у вредности од _____ динара, утврђене на основу изузете интерне документације из правног лица „Х“ д.о.о.**
- **количине и вредности пољопривредних производа за које не постоји веродостојна документација – симуловани промет са 162 пољопривредних произвођача _____ кг у вредности од _____ динара,**

На основу напред наведеног, утврђено је да је на основу вредности робе за коју не постоји веродостојна документација у износу од _____ **динара**, остварена имовинска корист од стране власника и законског заступника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд у укупном износу од _____ **динара**, јер је утврђено да су те количине робе набављене по просечним ценама које су ниже од цена који су исказане кроз признанице - откупне листове који су сачињени на име 162 пољопривредних произвођача, што су у својим изјавама потврдили и сами произвођачи. Вредност набављене робе чији су робни и новчани токови симуловани, **износи _____ динара.**

Такође, интерним проверама у Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управи за заштиту биља, утврђено је да је у јединственом информационом систему Министарства, за потребе праћења и надзора производа са високим фитосанитарним ризиком из Републике Србије у Руску федерацију примењен принцип следљивости

(контрола свих фаза производње, прераде, транспорта), где се за сваког евидентираниог извозника води евиденција коопераната - произвођача, као и евиденција катастарских парцела на којима кооперанти производе воће и поврће. Систем поред бројних функција има сигурносне модуле између којих је праћење одређених процеса и акција корисника у систему, као и чување записа приступања систему преко ИП адреса. Корисници наведених компоненти су запослени у Управи, фитосанитарни инспектори и овлашћена лица из пољопривредних стручних саветодавних служби која раде на издавању фитосанитарних сертификата.

Институт „ХУ“, односно одређена лица запослена у Институту, овлашћени су за издавање међународних уверења о здравственом стању пошиљки намењених извозу (фитосертификат и фитосертификат за реекспорт).

Интерним проверама у јединственом информационом систему Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде утврђено је да је одређен број овлашћених лица у више наврата мењала податке у наведеном систему како би прилагодили пријављене произвођаче (порекло воћа) са количинама које су пријавили извозници за добијање фитосертификата.

Пример: овлашћено лице за издавање фитосертификата у Институту „ХУ“ је дана _____ **2018. године у 13:50 часова извознику „Х“ д.о.о.** Београд започело издавање сертификата. Како Јединствени систем Министарства поставља ограничења у смислу пројектоване количине воћа која може да се произведе на једној парцели, овлашћено лице је морало да изврши корекције приказаних произвођача у корист извозника „Х“ д.о.о. Београд (како би му обезбедило порекло воћа са територије Републике Србије) па је тако за кооперанта - произвођача Н. Ј. из Тополе, број КП 26/1 **првобитно унело количину од _____ килограма** одређеног пољопривредног производа у фитосертификат, а након тога **у 14:15 часова извршило промену и на истог произвођача приказало количину од _____ килограма** тог пољопривредног производа у корист привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд приликом извоза.

Ово усклађивање документације фитосанитарног инспектора са количином пољопривредних производа које се извози је неопходно из разлога што сваку пошиљку пољопривредних производа произведеног на територији Републике Србије прати документација о пореклу те робе. Како привредно друштво „Х.“ д.о.о. Београд врши нелегално препакивање пољопривредних производа купљеног на територији Европске уније, а лажно приказује да су пољопривредни производи произведени на територији Републике Србије, неопходно је да изврши усклађивање са пројектованом производњом кроз Јединствени систем Министарства.

ДОКАЗ:

- Изјашњење Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управа за биље број _____/18-11 од 27.09.2018. године са табеларним приказом мењаних података у јединственом систему Министарства,
- Фотокопија фитосертификата број _____ од 02.07.2018. године у који је наведен Н. Ј.

НОВЧАНИ ТОКОВИ ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА „Х“ ДОО БЕОГРАД

На основу књиговодствене евиденције привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд, према којој је за пословну 2016, 2017. и 2018. годину за 190 добављача - власника пољопривредних газдинства, евидентирана обавеза плаћања у укупном износу од _____ динара.

На основу анализе промета по динарским рачунима привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд број рачуна _____ код _____ банке а.д. Београд и _____ банке а.д. Београд, број рачуна _____ утврђено је да су обавезе према 190 добављача - пољопривредна газдинства измириване:

За укупни стварни промет са власницима пољопривредних газдинстава у износу од _____ **динара** обавезе су измириване на два начина:

- на текуће рачуне 190 пољопривредних газдинстава извршено је плаћање у укупном износу од _____ **динара**, по годинама:
 - 2016. године у износу од _____ динара,
 - 2017. године у износу од _____ динара и
 - 2018. године у износу од _____ динара.

На основу обавештења примљеног од власника пољопривредних газдинства, утврђено је да су новчана средства у укупном износу од _____ **динара**, по подизању са рачуна, враћана уплатиоцу, на основу чега се закључује да је пољопривредним газдинствима преко њихових **текућих рачуна укупано уплаћен износ од _____ динара** на основу њиховог стварног промета са привредним друштвом „Х“ д.о.о. Београд.

- остатак обавезе према власницима пољопривредних газдинстава у износу од _____ динара утврђен је на основу стварно извршеног промета који је код 162 пољопривредна произвођача (за 28 власника пољопривредних газдинстава нису утврђене разлике у количини и вредности) остварен у укупном износу од _____ динара (_____ - _____ = _____ динара), измирен у готовини,

На основу података о промету на динарском рачуну привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд код _____ банке а.д. Београд у периоду 2016-2018. год., констатује се да је са овог рачуна извршено подизање готовине у укупном износу од РСД _____ динара од чега се 98% односи на готовину приликом чијег подизања је као сврха наведено да се готовина подиже по основу откупних блокова.

Увидом у закључне листове главне књиге привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд, констатује

се да је за 2016, 2017. и 2018. годину, у пословним књигама привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд на рачуну - Главна благајна, евидентиран укупан износ готовог новца који је унет у благајну друштва од РСД _____ и то по годинама:

- у 2016. год. износ од РСД _____ и евидентирано да је закључно са 31.12.2016. год. целокупан износ оправдан;
- у 2017. год. износ од РСД _____ и евидентирано да је закључно са 31.12.2017. год. целокупан износ оправдан и
- у 2018. год. износ од _____ динара и евидентирано да је закључно са 31.12.18. год. целокупан износ оправдан.

Из пословних књига привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд, које су вођене за период од 01.01.2016. год. закључно са 31.12.2018.год., не може се закључити на који начин су вршена плаћања обавеза према власницима пољопривредних газдинстава за откуп пољопривредних производа, односно није евидентирано да ли је плаћање извршено преко текућег рачуна или готовински, а у благајни друштва која је вођена за наведени период, није евидентирано подизање и правдање готовог новца у износу од _____ динара (_____ + _____ = _____).

На основу напред наведеног, може се закључити да су средстава у износу од _____ динара (_____ (98%) – _____ – _____) подизана са пословног рачуна привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд без правног основа и без правдања, на основу сачињених спискова – признаница са именима и подацима власника пољопривредних газдинстава и износа који се наводно исплаћују, а на основу сачињавања лажних откупних листова о откупу пољопривредних производа, и иста представљају утврђени симуловани промет са 162 пољопривредна произвођача у износу од:

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ПОДАТАКА ИЗ ИНТЕРНИХ ЕВИДЕНЦИЈА

Година	Евидентирана вредност плаћених пољ. производа од стране власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд код пољопривредних произвођача-власника хладњаче у ЕУР	Евидентирано код власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд	
		Евидентирани откуп у ЕУР	Евидентирани откуп у кг
2016
2017
2018
Укупно

Подаци из интерних евиденција пољопривредних произвођача - власника хладњаче и власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд коришћени су за компарацију стварног промета робе са рачуноводственим евиденцијама привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд.

У наведеној интерној евиденцији власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд уписано је да је у току 2016. године извршио набавку пољопривредних производа од власника хладњаче у укупној вредности од _____ ЕУР, а платио _____ ЕУР. У току 2017. године извршио је набавку пољопривредних производа у вредности од _____ ЕУР, а платио _____ ЕУР, и у току 2018. год. је извршио набавку пољопривредних производа у укупној вредности од _____ ЕУР, а платио је _____ ЕУР.

Ако се девизни износи у ЕУР, прерачунају по просечним средњим курсевима Народне банке Србије (линк: <https://www.nbs.rs/internet/cirilica/80/index.html#i3>), добијају се следећи подаци:

Година	Евидентирана вредност плаћених пољ.производа од стране власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд код пољопривредних произвођача-власника хладњаче у динарима	Евидентирано код власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд	
		Евидентирани откуп у динарима	Евидентирани откуп у кг
2016
2017
2018
Укупно

Како су у интерним евиденцијама власника привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд утврђене количине и врсте пољопривредних производа и на основу тога формирана обавеза плаћања власнику хладњаче, долазимо до закључка да укупна вредност увезених пољопривредних производа у периоду 2016–2018. год. износи _____ динара.

ОБРАЧУНАВАЊЕ И ПЛАЋАЊЕ ПОРЕЗА

На основу сачињених признаница - откупних листова о откупу пољопривредних производа од 190 пољопривредна произвођача у укупном износу од _____ динара приказали у пословним књигама и књиговодственим евиденцијама привредног друштва „Х“ доо Београд за пословну 2016, 2017. и 2018. годину као трошак, на основу кога је:

- у пословној 2016. години исказана мања добит у износу од _____ динара,
- у пословној 2017. години исказана мања добит у износу од _____ динара, да би затим у поднетим финансијским извештајима за пословну 2016. и 2017. годину и сачињеним и надлежној Пореској управи поднетим пореским пријавама за коначно утврђивање пореза на добит правних лица 30.06.2017. и 30.06.2018. године (образац ПДП), неосновано умањили пореску основицу пореза на добит правних лица за 2016. годину за износ од _____ динара и неосновано умањили пореску основицу пореза на добит правних лица за 2017. годину за износ од _____ динара. Како је умањење пореске обавезе извршено по основу рачуна који се не могу документовати, урађено супротно одредбама чл. 6, 7, 7а, 38, 39, 63. и 66. Закона о порезу на добит правних лица, па су на тај начин избегли обрачунавање и плаћање пореза на добит правних лица у укупном износу од _____ динара, чиме су учинили кривично дело Пореске утаје из члана 225. став 3. а у вези става 1. КЗ.

Подаци о пореској утаји, добијени од Пореске управе – члана Ударне групе.

Симуловани правни послови су они који се не закључују стварно, већ са циљем да се створи уверење да су закључени и да су произвели правна дејства која су им својствена, како би се избегла пореска (или нека друга) обавеза. Правни посао који је прикривен симулованим правним послом назива се дисимулованим правним послом.

Пример обрачунатог ПДВ 8% за власника пољопривредног газдинства у рачуноводственој евиденцији привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд

На аналитичком рачуну добављача 4350 - поданалитика Р-00258 за добављача К. С., Доњи Таванкут, за пословну 2017. годину евидентиран је укупан потражни промет-набавка воћа у укупном износу од _____ динара са урачунатом ПДВ надокнадом од 8 %. Наведени добављач је евидентиран по основу три сачињена откупна листа признанице и то:

- откупног листа - признанице број _____ - _____ од 31.08.2017. године за набавку пољопривредних производа у вредности од _____ динара (садржана ПДВ надокнада од _____ динара),

- откупног листа - признанице број _____ - _____ од 01.09.2017. године за набавку пољопривредних производа у вредности од _____ динара (садржана ПДВ надокнада од _____ динара),
- откупног листа - признанице број _____ - _____ од 12.10.2017. године за набавку пољопривредних производа у вредности од 1.558.440,00 динара (садржана ПДВ надокнада од _____ динара).

На аналитичком рачуну добављача _____ - поданалитика _____, добављач К. С., Доњи Таванкут, за пословну 2017. годину, на дуговној страни евидентирају се наводне уплате моментом евидентирања набавки по основу напред наведена три откупна листа, тако да се картица затвара и нема никаквих обавеза.

На основу евидентирања наведених откупних листова кроз књигу примљених рачуна аутоматски се врши евидентирање претходног пореза од 8% са правом на одбитак, као и ПДВ надокнада плаћена пољопривреднику на аналитичком рачуну бр. _____. Тако је кроз књигу примљених рачуна за период 01.08.2017-31.08.2017. године под датумом 31.08.2017. године евидентирана ПДВ надокнада од 8 % у износу од _____ динара која се односи на откупни лист признаницу број _____ - _____ од 31.08.2017. године за набавку пољопривредних производа у вредности од _____ динара и исти ПДВ 8 % у износу од _____ динара је евидентиран на аналитичком рачуну бр. _____. ПДВ надокнада плаћена пољопривреднику.

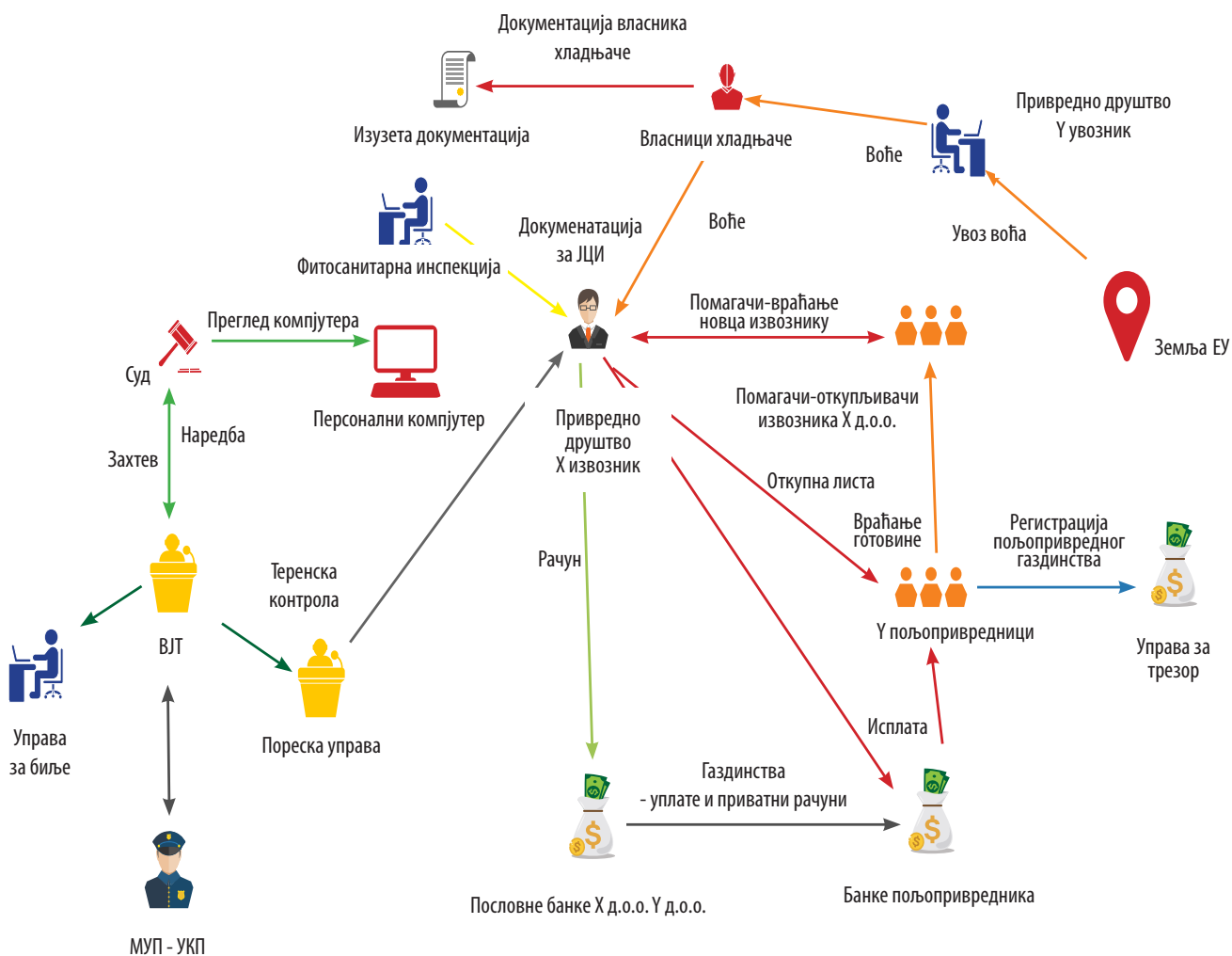
Након тога се у рачуноводству привредног друштва „Х“ д.о.о. Београд по формирању аналитичког рачуна бр. _____ - благајна откупа пољопривредних производа за наведеног добављача дана 31.12.2017. године (на рачуну бр. _____ благајна откупа пољопривредних производа) евидентира на аналитичком рачуну бр. _____ К. С. исплата готовине К. С. у износу од _____ динара, такође се у циљу правдања подигнуте готовине сачињава и наводно потписује Признаница без броја и датума о исплати готовог новца К. С. у износу од _____ динара, као доказ да је иста примила новац. На основу исплате наведеног новца у готовом К. С, сачињен је налог благајни ИСПЛАТИТЕ број _____ од 31.12.2017. године и подигнута готовина која је у наводно њено име подигнута са рачуна и исплаћена истој у износу од _____ динара.

У конкретном примеру за К. С, по основу три признанице о откуп пољопривредних производа користи се претходни ПДВ од 8 % у пореском периоду 01.08-31.08.2017. године у износу од _____ динара, у пореском периоду од 01.09-30.09.2017. године у износу од _____ динара и у периоду од 01.10-31.10.2017. године у износу од _____ динара, иако плаћање није извршено, већ се на основу касније спроведених књижења приказује наводно извршено плаћање према добављачу, делимично формира благајна откупа пољопривредних производа и сачињавају документи о наводној исплати средстава у готовом К. С. на основу признанице о примљеном новцу без броја и датума која

се врши из средстава готовине која је подигнута са рачуна на основу достављеног списка банци и сачињавања налога благајни ИСПЛАТИТЕ број _____ од 31.12.2017. године, док је део плаћања извршен уплатама преко текућег рачуна К. С. дана 11.09.2017. године у износу од _____ динара и 31.10.2017. године у износу од _____ динара.

Према овој конструкцији и накнадно евидентираним променама обавеза према наведеном добављачу К. С. у укупном износу од _____ динара, обавеза је наводно измирена за 2017. годину у целости и то: уплатом на текући рачун у износу од _____ динара (што представља стварни промет) и уплатом у готовом на основу признанице у износу од _____ динара (што представља симуловани промет).

Визуелни приказ обраде предмета:

Прилог II

РОКОВИ ЧУВАЊА РАЧУНОВОДСТВЕНО-ФИНАНСИЈСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Када је потребно прибавити рачуноводствену документацију неког правног лица, без обзира да ли се ради о привредном друштву, јавном предузећу, финансијској институцији, инвестиционом фонду, кориснику буџетских средстава или кориснику средстава организација обавезног социјалног осигурања, треба имати у виду рокове чувања рачуноводствено-финансијске документације. У пракси је могућа ситуација да одговорно лице одређеног правног лица тврди да не поседује тражену документацију. Због тога је потребно знати да је прописима којима се уређује рачуноводствено-финансијско пословање предвиђен и рок чувања рачуноводствене документације.

Рокови и начин чувања рачуноводствено-финансијске документације правних лица наведених у члану 2. став 1. тачка 1), 2) и 3) Закона о рачуноводству,⁵⁹ ближе се уређују одредбама наведеног закона. Исте одредбе се примењују и на рачуноводствено финансијско пословање јавних предузећа, која иако су основана од стране Републике или јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, послују као привредна друштва.

Према одредбама Закона о рачуноводству правна лица и предузетници имају обавезу да уредно чувају рачуноводствене исправе, пословне књиге и финансијске извештаје у роковима прописаним наведеним Законом. Осим тога, они имају обавезу да општим актом одреде одговорна лица и пословне просторије за њихово чување, као и начин чувања.

59 „Сл. гласник РС”, бр. 62/2013 и 30/2018.

Рокови чувања документације су следећи:

20 година	Финансијски извештаји и извештаји о извршеној ревизији
10 година од последњег дана пословне године за коју је састављен	Годишњи извештај о пословању
10 година	Дневник и главна књига
5 година од дана њиховог закључивања	Помоћне књиге
Трајно	Исплатне листе или аналитичке евиденције зарада
5 година	Исправе на основу којих се уносе подаци у пословне књиге
5 година	Исправе платног промета у овлашћеним финансијским институцијама платног промета

*Рокови чувања рачуноводствених исправа и пословних књига рачунају се од последњег дана пословне године на коју се односе. У складу са Законом, рачуноводствене исправе, пословне књиге и финансијски извештаји се могу чувати у оригиналу или коришћењем других средстава архивирања утврђених законом. Наведена документација се може чувати на електронским медијима, као оригинална електронска документа или дигиталне копије, ако је надлежном органу омогућен приступ тако сачуваним подацима. Рачуноводствене исправе, пословне књиге и финансијски извештаји **не морају да се чувају у пословним просторијама правног лица или предузетника, већ се могу чувати и код правних лица или предузетника којима је поверено вођење пословних књига.***

Уколико је за одређена правна лица отворен поступак стечаја или ликвидације, њихове рачуноводствене или пословне књиге се налазе **код њиховог ликвидационог или стечајног управника. Рачуноводствене или пословне књиге се тим лицима предају у тренутку отварања ових поступака, а о чему се сачињава посебан записник.**

За кориснике буџетских средстава, који су евидентирани у списку корисника јавних средстава (који се води и редовно ажурира од стране Министарства финансија, Управе за трезор),⁶⁰ Републички завод за здравствено осигурање, Републичке фондове за пензијско и инвалидско осигурање и Републички фонд надлежан за послове запошљавања, као и кориснике средстава Републичког завода за здравствено осигурање, рокови и начин чувања рачуноводствене документације дефинисани су Уредбом о буџетском рачуноводству⁶¹, којом се и уређује рачуноводствено-финансијско пословање корисника буџетских средстава и организација обавезног социјалног осигурања. **Њихове рачуноводствене исправе и пословне књиге се чувају искључиво у просторијама корисника буџетских средстава и организација обавезног социјалног осигурања.**

60 У оквиру евиденције коју на основу Правилника о начину утврђивања и евидентирања корисника јавних средстава и о условима и начину за отварања и укидање подрачуна код Управе за трезор („Сл. гласник РС”, бр. 113/2013, 8/2014 и 24/2016) води и ажурира Министарство финансија, Управа за трезор, евидентирају се и корисници који не припадају јавном сектору, а којима се врши пренос средстава са рачуна за извршење буџета. На основу ажуриране евиденције, министар финансија утврђује списак корисника јавних средстава (у њему се налази и посебан списак директних и индиректних корисника буџетских средстава), а који се објављује у Службеном гласнику. Евиденција корисника јавних средстава доступна је на интернет страници: <https://www.trezor.gov.rs/src/services/spisakjks/>. Списак корисника је саставни део Правилника о списку корисника јавних средстава. Он се доноси текуће за наредну годину. Тренутно важећи списак за 2019. годину, објављен је у „Сл. гласнику РС”, бр. 105/2018.

61 “Сл. гласник РС” бр. 125/2003 и 12/2006.

У складу са одредбама Уредбе о буџетском рачуноводству, рокови чувања наведене документације су следећи:

50 година	Финансијски извештаји
10 година	Дневник, главне књиге, помоћне књиге и евиденције
5 година	Изворна документација и пратећа документација
Трајно	Евиденције о зарадама

Време чувања наведене рачуноводствене документације почиње да тече последњег дана буџетске године на коју се рачуноводствена исправа односи. Финансијски извештаји, пословне књиге и рачуноводствене исправе чувају се у оригиналу или другом облику архивирања, у складу са законом.

Прилог III

ПРЕГЛЕД РЕГИСТАРА И БАЗА ПОДАТАКА

Провере јавно доступних извора информација у сврхе финансијских истрага могу се вршити и кроз следеће јавно доступне базе:

<https://opencorporates.com/> - регистри привредних друштава у преко 100 земаља (у неким јурисдикцијама може се приступити и оснивачкој документацији и уписима регистратора) и преко 100 милиона привредних субјеката.

Регистри и базе података на западном Балкану⁶²

Албанија

www.qkr.gov.al - претраживање регистра Националог пословног центра: Трговински регистар и Регистар лиценци, дозвола и овлашћења

www.euralius.eu/index.php/en/-База података правних аката

Босна и Херцеговина

<https://bizreg.pravosudje.ba/pls/apex/f?p=186:20:2973565929338183::N0::> - Регистар пословних субјеката

www.apif.net - регистар Агенције за посредничке, информатичке и финансијске услуге у Републици Српској

<https://bizreg.esrpska.com/Home/PretragaPreduzetnika> - списак предузетника регистрованих у Републици Српској

www.ezkr.net/- електронске земљишне књиге Републике Српске

www.e-grunt.ba - Федерално министарство правде – земљишно књижни регистар

<https://ezkbd.osbd.ba:8443/>- земљишни регистар Брчко дистрикта

www.sipa.gov.ba - база података правних аката

Република Северна Македонија

www.crm.com.mk/DS/ - Централни регистар

www.ujp.gov.mk/en/uprava - Управа за јавне приходе – претраживање предузећа

<https://oss.katastar.gov.mk/OSSP/> - Агенција за катастар непокретности

<http://ldbis.pravda.gov.mk/Prebaruvanje.aspx> - База података правних аката коју одржава Министарство правде

62 Каталог јавно доступних извора информација у сврхе финансијских истрага, UNODC, 2018.

Црна Гора

www.pretraga.cprs.me:8083/ - Централни регистар привредних субјеката

<https://montenegro.eregulations.org/Laws?l=en> - база података правних аката

Регистри и базе података у Европској Унији

https://e-justice.eu/content_registers-103-en.do - пословни регистри, земљишне књиге и регистри инсолвентности у Европи

Аустрија

Аустријски административни систем се заснива на различитим онлајн регистрима, који су већином јавно доступни, али уз накнаду. Сви регистри су доступни само на немачком језику.

www.advokat.at – пружа приступ широком спектру база података за накнаду од 20 евра за активацију налога.

Белгија

<https://kbopub.economie.fgov.be/kbopub/zoeknummerform.html;jsessionid=1E08F73BBB-221CD51F62C6D7A4B62A18.worker4b> - јавно доступна претрага предузећа

Бугарска

www.brra.bg –Привредни регистар

www.icadastre.bg/index.aspx - Катастар - земљишне књиге

Хрватска

<https://sudreg.pravosudje.hr/regisatr/f?p=150:1> - реистровани привредни субјекти

Кипар

www.cyprus-data.com/ - регистар привредних друштава

Чешка Република

www.info.mfcr.cz/ares/ares.es.html.en - Министарство финансија чува податке који се односе на привредне субјекте

Данска

<https://datacvr.virk.dk/data/?language=en-gb&> - регистар информација о предузећима

Естонија

<http://www.rik.ee/en/e-business-registar> - Правна лица регистрована у Естонији

Финска

www.ytj.fi/english/yriyushaku.aspx?path=1704;1736;2052&kielikoodi=3 -регистар компанија

Француска

www.infogreffe.com/ -Привредни регистар

https://www.cadastre.gouv.fr/scpc/changeLangue.do?CSRF_TOKEN=FPXZ-XP9K-YNW8-1Y45-3DJ0-TAP3-N8NY-D8X5&lang=en&cty=EN - Катастар земљишне књиге

Немачка

www.unternehmensregister.de.ureg - Привредни регистар

<http://en.justiz.de/onlinedienste/index.php> - Портал правосудних органа савезних и државних влада

Грчка

www.businessregistry.gr/Publicity.aspx - Јавни пословни регистар

Мађарска

www.e-cegjegyzek.hu/ - Пословни регистар

Ирска

www.cro.ie/search/ - регистрација привредних друштава

www.landdirect.ie/pramap/ - катастар – земљишне књиге

Италија

www.registroimprese.it - Регистар привредних друштава

Летонија

www.lursoft.lv/?a=16&v=en - Регистар привредних друштава

Литванија

www.registrucentras.lt/jar/p en/ - Регистар привредних друштава

Луксембург

<https://www.ibr.lu> Пословни регистар - морате бити овлашћени корисник

Малта

<https://rocsupport.mfsa.com.mt/pages/SearchCompanyInformation.aspx> -Регистар привредних друштава

Холандија

<http://www.kvk.nl> - Регистар привредних друштава

Пољска

<https://ekrs.ms.gov.pl> -Регистар пословних субјеката

Румунија

<https://portal.onrc.ro/ONRCPortalWeb/ONRCPortal.portal> -Трговински регистар

Словачка

www.or.sk -Регистар пословних компанија

Словенија

www.ajpes.si/prs - Пословни регистар

Шпанија

<https://www.registradores.org> -Регистар који садржи земљишне и власничке књиге, покретну имовину, пословни регистар, регистар општих уговорних обавеза

Шведска

www.bolagsverket.se - Трговински регистар

Велика Британија

<https://beta.companieshouse.gov.uk> - регистри предузетника и компанија

<https://eservices.landregistry.gov.uk/eservices/FindAProperty/view/QuickEnquiryInit.do>
-Катастар земљишне књиге

Регистри и базе података у другим релевантним дестинацијама

Гернзи

<https://www.greg.gg/webCompSearch.aspx> - Регистар привредних друштава

Хонг Конг

<https://www.icris.cr.gov.hk/csci/> - Регистар привредних друштава

Острво Мен

<https://services.gov.im/ded/services/companiesregistry/companysearch.ion> -Регистар привредних друштава

Џерси

<https://www.jerseyfsc.org/registry/documentsearch/> -Пословне информације привредних друштава

Лихтенштајн

<https://www.firmensuche.li/> - Регистар привредних друштава

Норвешка

<https://www.brreg.no/home/> - Регистар привредних друштава

Швајцарска

<https://www.zefix.admin.ch/en/search/entity> - Регистар привредних друштава

Сједињене Америчке Државе

У Сједињеним Америчким Државама нема централног регистра пословних субјеката већ свака савезна држава има свој регистар. Веб линкови регистара 50 земаља могу се пронаћи на сајту:

<https://www.llcuniversity.com/50-secretary-of-state-sos-business-entity-search/>

Прилог IV

РЕЧНИК ЕКОНОМСКИХ И ФИНАНСИЈСКИХ ТЕРМИНА

Акциза - врста пореза којим се опорезује потрошња углавном монополских производа или производа масовне потрошње. Основни циљ увођења акциза је њихов фискални карактер, због чега акцизе заузимају доминантно место, не само међу порезима на потрошњу, већ и у целом пореском систему. Врсте производа који се опорезују акцизом и износи и стопе акцизе су уређени Законом о акцизама.⁶³ Законом о пореском поступку и пореској администрацији прописано је кривично дело - недозвољен промет акцизних производа.⁶⁴ Наведено кривично дело такође садржи бланкетну диспозицију. Због тога је ради дефинисања елемената бића кривичног дела потребно познавати и одредбе Закона о акцизама којим је дефинисан појам акцизних производа.

Апропријација - од стране Народне скупштине, односно скупштине јединице локалне самоуправе, скупштине локалне власти, законом о буџету Републике Србије или одлуком о буџету локалне власти дато овлашћење Влади, односно надлежном извршном органу локалне власти, за трошење јавних средстава до одређеног износа и за одређене намене за буџетску годину, односно износ средстава утврђен у финансијском плану организације за обавезно социјално осигурање за одређене намене. Руководилац сваког корисника јавних средстава је одговоран за наменско и законито коришћење предметне апропијације. Потрошња апропијације је ограничена за одређени временски период тзв. квотом. Термин апропријација је значајан *ради дефинисања елемената бића кривичног дела ненаменско коришћење буџетских средстава, које је прописано чланом 362а КЗ.*

Биланс стања - показатељ вредности и структуре имовине којом располаже правно лице. Он је карактеристичан за сва правна лица, без обзира да ли се ради о профитним (институцијама на које се примењује Закон о рачуноводству) или непрофитним институцијама (правна лица на чије се рачуноводствено-финансијско пословање примењује Уредба о буџетском рачуноводству⁶⁵). Нето имовина правног лица представља разлику између вредности активе и пасиве и обавеза правног лица. Актива правног лица се у билансу стања исказује на левој страни, док се пасива исказује на десној страни. Актива су основна и обртна средства. Основна су на пример земља и зграде у власништву правног лица или опрема. Због тога се средства која су правном лицу дата на коришћење евидентирају ванбилансно. На исти начин се евидентирају и улагања у та средства. *Обртна средства* су такође део

63 „Сл. гласник РС“, бр. 22/2001, 73/2001, 80/2002, 43/2003, 72/2003, 43/2004, 55/2004, 135/2004, 46/2005, 101/2005 - др. закон, 61/2007, 5/2009, 31/2009, 101/2010, 43/2011, 101/2011, 6/2012 - усклађени дин. изн., 43/2012 - одлука, 76/2012 - одлука, 93/2012, 119/2012, 8/2013 - усклађени дин. изн., 47/2013, 4/2014 - усклађени дин. изн., 68/2014 - др. закон, 142/2014, 4/2015 - усклађени дин. изн., 5/2015 - усклађени дин. изн., 55/2015, 103/2015, 5/2016 - усклађени дин. изн., 108/2016, 7/2017 - усклађени дин. изн., 18/2018 - усклађени дин. изн., 30/2018 и 4/2019 - усклађени дин. изн.

64 Члан 176. Закона о пореском поступку и пореској администрацији „Сл. гласник РС“, бр. 80/2002, 84/2002 - испр., 23/2003 - испр., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 - др. закон, 62/2006 - др. закон, 63/2006 - испр. др. закона, 61/2007, 20/2009, 72/2009 - др. закон, 53/2010, 101/2011, 2/2012 - испр., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 - аутентично тумачење, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018 и 95/2018)

65 „Сл. гласник РС“, бр. 125/2003 и 12/2006

активе правног лица. То су нпр. текуће инвестиције, готов новац, краткорочни депозити. *Пасива* је на пример позајмљени капитал или текуће обавезе (разна дуговања, кредити, итд). Биланс стања је *од значаја за доказивање постојања неких кривичних дела, као што је нпр. проузроковање стечаја (чл. 232 КЗ) или проузроковање лажног стечаја (чл. 232а КЗ).*

Биланс успеха - карактеристичан искључиво за привредне субјекте као правна лица која остварују добит. Он је показатељ успешног пословања и јавних предузећа иако је њихов оснивач Република, јединица локалне самоуправе или територијалне аутономије. С обзиром на то да је биланс успеха показатељ остварених прихода, он не постоји код корисника буџетских средстава. *Добит предузећа* је разлика између остварених прихода и расхода. Уколико су расходи већи од прихода, онда је предузеће пословало са губитком, у супротном је остварило добит. Међутим, у пракси се у билансу успеха добит и расходи приказују на десној страни, а на левој укупни приходи. Приходи су на пример приходи од продаје, од пружања услуга, од инвестирања на тржишту капитала. Расходи су на пример расходи за запослене (плате), доприноси за пензионе и социјалне фондове, расходи амортизације. Уколико су реализовани приходи већи од добити у одређеном периоду, може се закључити да је предузеће у пословању остварило приход. Добит се користи пре свега за плаћање пореза на добит предузећа. Она се може поделити запосленима и на други начин, а што зависи од прописа којима је уређено пословање одређених правних лица. Међутим, подаци у билансу успеха се приказују на основу документације коју је правно лице у обавези да чува одређени период у складу са Законом о рачуноводству.⁶⁶ Међутим, треба имати у виду да се један део добити предузећа задржава у самом предузећу, као акумулација нове имовине. Тај део се означава у билансу успеха као *добит одобрена резервама*, што се обрачунски исказује у билансу стања правног лица. На овај начин долази до повећања имовине правног лица. Добит се код правних лица углавном улаже у хартије од вредности или може да се користи за набавку основних средстава. На овај начин се може утврдити да ли је одговорно лице у правном лицу проузроковало стечај или евентуално незаконито присвојило остварену добит правног лица. Губици предузећа се покривају из његове имовине која се исказује у билансу стања. У случају да не постоје средства за покриће губитака, продаје се део имовине за покривање губитака. У пасиви тј. резервама се тада смањује вредност резерви за износ губитка. Приход или добит се исказује као повећање имовине у билансу стања за следећу пословну годину. Биланс успеха је *од значаја за доказивање постојања неких кривичних дела, као што је нпр. проузроковање стечаја (чл. 232 КЗ) или проузроковање лажног стечаја (чл. 232а КЗ).*

Инвестициони фондови - институције које прикупљају и пласирају новчана средства у циљу повећања њихове реалне вредности. Улагањем новчаних средстава у инвестиционе фондове, управљање средствима се поверава професионалном кадру инвестиционог фонда који се стара да након одређеног времена вредност улога буде већа у односу на почетну вредност. Улагањем у инвестиционе фондове, улагач постаје власник одређеног броја инвестиционих јединица инвестиционог фонда. Законом о инвестиционим фондовима

66 „Сл. Гласник РС”, бр. 62/2013 и 20/2018.

прописано је кривично дело оглашавања проспекта са неистинитим подацима.⁶⁷ С обзиром да се ради о проспекту инвестиционог фонда, ради разумевања елемената бића наведеног кривичног дела неопходно је познавање начина пословања инвестиционог фонда. Имајући у виду да је кривично дело прописано споредним кривичним законодавством, олакшавајућу околност представља чињеница да су и кривично дело, као и појмови који су неопходни за одређивање елемената његовог бића, предвиђени истим законом.

Капитал привредног друштва - разлика између вредности имовине и обавеза привредног друштва. Основни (регистровани) капитал привредног друштва је вредност уписаних улога чланова друштва. Улог може бити новчани и неновчани и исти се мора унети у друштво у року одређеним оснивачким актом. Када су у питању јавна предузећа, неопходно је разликовати оснивачки капитал од њиховог сопственог капитала. Оснивачки капитал је капитал оснивача Републике Србије, јединица територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе. Он је подложен промени. Повећање оснивачког капитала тј. сва улагања у јавна предузећа потребно је регистровати у надлежној институцији - Агенцији за привредне регистре. Иако се ради о јавним предузећима, она послују према начелима која се примењују на привредно пословање. Разумевање појма капитала од значаја је за дефинисање елемената бића кривичних дела проузроковање стечаја или проузроковање лажног стечаја.⁶⁸

Корисник јавних средстава - појам дефинисан Законом о буџетском систему⁶⁹. Према наведеном закону то су корисници средстава организација за обавезно социјално осигурање и јавна предузећа основана од стране Републике Србије, односно локалне власти, правна лица основана од стране тих јавних предузећа, правна лица над којима Република Србија, односно локална власт има директну или индиректну контролу над више од 50% капитала или више од 50% гласова у управном одбору, друга правна лица у којима јавна средства чине више од 50% гласова у управном одбору, друга правна лица у којима јавна средства чине више од 50% укупних прихода остварених у претходној пословној години, као и јавне агенције и организације на које се примењују одредбе Закона о јавним агенцијама. *Иако је законом дефинисано ко су корисници јавних средстава, њихов списак се утврђује на годишњем нивоу актом Министра финансија. Стога је могуће да тај списак буде измењен у односу на претходну годину.*⁷⁰ Тренутно је на снази Правилник о списку корисника јавних средстава. У њему су посебно издвојени директни и индиректни корисници буџета по нивоима власти: корисници буџета Републике Србије, јединица територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе (града, општине). Осим тога, посебно су издвојени корисници средстава организација обавезног социјалног осигурања, јавна предузећа, као и агенције на које се примењује закон о јавним агенцијама. **Разумевање појма корисника јавних средстава битно је због разумевања елемената бића кривичних**

67 Члан 86. Закона о инвестиционим фондовима, „Сл. гласник РС”, бр. 46/2006 51/2009, 31/2011 и 115/2014.

68 Кривично дело проузроковање стечаја прописано је чланом 232., а кривично дело проузроковање лажног стечаја чланом 232а Кривичног законика.

69 „Сл. гласник РС”, бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018 и 31/2019

70 „Сл. гласник РС”, бр. 105/2018

дела ненаменско коришћење буџетских средстава (члан 362а КЗ) и злоупотреба у вези са јавном набавком (посебно другог облика бића кривичног дела чији извршилац може бити искључиво одговорно лице наручиоца).

Мултилатерална трговачка платформа (МТП) - посебна врста тржишта која омогућава и олакшава трговину финансијским инструментима између више учесника. Основна разлика између МТП и регулисаног тржишта огледа се у либералнијем приступу приликом дефинисања услова за укључење финансијских инструмената у трговање и као таква представља место на којем се практично тргује инструментима који не испуњавају услове за укључење на регулисаном тржишту. Законом о тржишту капитала прописано је кривично дело - забрана манипулације на тржишту капитала. Дело постоји уколико неко лице предузима манипулације на тржишту на основу којих оствари имовинску корист за себе или друго лице или нанесе штету другим лицима на начин прописан наведеним Законом. Тежи облик дела постоји уколико је услед таквих поступака дошло до знатног поремећаја на регулисаном тржишту, односно међународној трговинској платформи.⁷¹ Због тога је, за одређивање елемената бића тежег облика кривичног дела, неопходно разумевање појма мултилатералне трговачке платформе, а који је такође дефинисан Законом о тржишту капитала.

Јурисдикције са преференцијалним пореским системом (‘порески рајеви’ или ‘офшор дестијације’) су државе или територије са ниском стопом пореза у којима пореска правила омогућавају нерезидентима минимално ефективно пореско оптерећење или су у потпуности без опорезивања. У њима се доходак нерезидената (појединаца или правних субјеката) не опорезује или само минимално опорезује, првенствено са циљем избегавања опорезивања у домаћој јурисдикцији. Листа пореских рајева је дата у Правилнику о листи јурисдикција са преференцијалним пореским системом.⁷²

Јавна набавка - Закон о јавним набавкама дефинише јавну набавку као поступак прибављања добара, услуга или радова од стране наручиоца на начин и под условима прописаним Законом. Уговор о јавној набавци је теретни уговор закључен у писаној или електронској форми између једног или више понуђача и једног или више наручилаца, који за предмет има набавку добара, пружање услуга или извођење радова.

Јавно-приватно партнерство и концесије - посебан облик сарадње јавних и приватних партнера у циљу имплементације инфраструктурних пројеката или пружања јавних услуга. Пројекат јавно-приватног партнерства представља пројекат који се израђује, предлаже, одобрава и спроводи по неком од модела јавно-приватног партнерства и чини низ међусобно повезаних активности, које се одвијају одређеним редоследом, ради закључења јавног уговора. На израђен пројекат јавно-приватног партнерства сагласност даје надлежни орган у складу са законом. Поступак избора приватног партнера као и заштита права заинтересованих лица у поступку врши се у складу са одредбама Закона о јавним набавкама.

71 Члан 281. Закона о тржишту капитала, „Сл. гласник РС“, бр. 31/2011, 112/2015 и 108/2016.

72 „Сл. гласник РС“, бр. 122/2012

Јавно-приватно партнерство **са елементима концесије** је уговорно или институционално партнерство у коме је јавним уговором уређено комерцијално коришћење природног богатства, добра у општој употреби која су у јавној својини, односно добра у својини јавног тела или обављања делатности од општег интереса, које јавни партнер уступа приватном партнеру, на одређено време, под посебно прописаним условима, уз плаћање концесионе накнаде од стране приватног, односно јавног партнера, при чему приватни партнер сноси ризик везан за комерцијално коришћење предмета концесије. Ако реализација пројекта јавно-приватног партнерства подразумева давање концесије, поступак избора приватног партнера се спроводи у складу са одредбама Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама.⁷³ С обзиром да у области јавно-приватних партнерстава постоји ризик од корупције, познавање прописа којима се уређује јавно-приватно партнерство неопходно је ради доказивања евентуалног постојања корупције, као и утврђивања пропуста од стране надлежних институција и одговорних лица у случају основане сумње у вези са постојањем кривичних дела давање и примање мита.

Вредност јавне набавке - Иако КЗ РС није дефинисао шта се сматра под вредношћу јавне набавке, под тим појмом **би требало подразумевати процењену, а не уговорену вредност**. У члану 3. став 1. тачка 23 ЗЈН се дефинише набавка мале вредности, као набавка чија процењена вредност није већа од вредности дефинисане законом, при чему ни укупна процењена вредност истоврсних набавки на годишњем нивоу није већа од вредности одређене законом. О процењеној вредности се говори и у члану 39. ЗЈН којим се дефинише јавна набавка мале вредности.⁷⁴ **Процењена вредност је она вредност које је одређена у Одлуци о покретању поступка јавне набавке**. При томе, треба имати у виду да је неопходно да средства за спровођење јавне набавке буду обезбеђена у буџету наручиоца у тренутку доношења одлуке о покретању поступка јавне набавке. Уколико се ради о јавној набавци за коју се није могло знати у тренутку припреме годишњег буџета, средства за њено спровођење је могуће обезбедити ребалансом или коришћењем средстава из текуће резерве, као и преусмеравањем апропријација у складу са Законом о буџетском систему. **Уколико је спроведена јавна набавка за коју средства нису била обезбеђена у тренутку доношења одлуке о покретању поступка или уколико она превазилази износ средстава за коју су средства била обезбеђена у буџету или финансијском плану корисника јавних средстава, радиће се или о неком од прекршаја из члана 103. Закона о буџетском систему или ће, уколико вредност набављене робе, добара и радова превазилази износ од 1.000.000 динара од износа одобреног буџетом или финансијским планом за ту намену, бити остварени елементи бића кривичног дела - ненаменско коришћење буџетских средстава из члана 362а Закона о буџетском систему**, ово без обзира што је тада наступила штета за јавна средства, а што је конститутивно обележје другог облика кривичног дела злоупотреба у вези са јавном набавком.

⁷³ „Сл. гласник РС“, бр. 88/2011, 15/2016 и 104/2016.

⁷⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 124/2012, 14/2015 и 68/2015

Рачуноводствена исправа - сваки документ који представља писани доказ о насталој пословној промени и другом догађају. Она може бити фактура (када је у питању извршење одређене услуге или робе), или записник (нпр. о примопредаји извршених радова). Њен основ увек мора бити уговор или неки други акт на основу којих је успостављен одређени пословни однос. У њој мора бити назначен основ настанка одређеног пословног односа. Она не мора бити у писаној форми, већ може бити и у електронском облику. Рачуноводствена исправа се саставља на месту и у време настанка пословног догађаја, а са којим се мора поклапати. Њој наравно мора претходити одређени основ, на основу којег проистиче обавеза за чију се реализацију она саставља као потврда. Када су у питању корисници јавних средстава, **исправа мора да буде потписана од стране лица које је исправу саставило, лица које је контролисало и лица одговорног за насталу пословну промену и други догађај. Мора бити достављена на књижење наредног дана, а најкасније у року од два дана од дана настанка пословне промене или другог догађаја. Уколико недостаје неки од претходних елемената значи да рачуноводствена исправа није валидна, тј. да на основу њене није могла ни настати промена у пословних књигама (рачуноводству) правног лица.** Самим тим на основу такве исплате није могло ни настати плаћање. Лица која су одговорна за њено састављање и контролу, својим потписом на исправи гарантују да је она истинита и да верно приказује пословну промену.

Порез по одбитку - порез које се плаћа на све услуге које страном правном лицу пружа домаћем резиденту, тј. правном лицу, а уколико се те услуге користе у Републици Србији. Порез по одбитку се плаћа у тренутку исплате. Ту обавезу имају право да плаћају домаћа лица којима су пружене одређене услуге из иностранства. Међутим, уколико се ти производи не користе на територији Републике Србије, не постоји обавеза плаћања пореза по одбитку. Дефинисање појма је *битно за разумевање елемената бића кривичног дела, а самим тим и доказивање кривичног дела неуплаћивање пореза по одбитку, а које је прописано чланом 226. КЗ.*

Треба имати у виду да су рачуноводствене исправе доказ да је обавеза која произилази из одређеног пословног односа (нпр. уговора о купопродаји или уговора о изградњи) заиста реализована, као и доказ о месту, времену и начину реализацији обавезе (који мора да буде у складу са правним основом настанка пословног односа (уговором)).

Налог за плаћање представља доказ да је руководилац или овлашћено лице дало налог за реализацију обавезе.

Да је одређени износ заиста уплаћен или исплаћен са рачуна, доказује се изводом о промени на рачуну, који се када су у питању корисници буџетских средстава и други корисници који су укључени у консолидовани рачун трезора води код надлежне организационе јединице Управе за трезор, а када су у питању друга правна лица код пословне банке код које та лица имају отворен рачун. Податке у којој банци је отворен рачун правног лица или привредника могуће је утврдити увидом у отворене базе АПР, али је неопходно знати и назив тог правног лица (евентуално и неке друге податке)

Када је у питању промет на рачуну он се може добити за тачно назначени период. На страни извода на кој су приказана дуговња налази се износ који је у одређеном периоду исплаћен са рачуна, а на страни на којој су приказана потраживања износ који је уплаћен на рачун у одређеном периоду.

Уплатни рачун јавних прихода - рачун који је садржан у плану рачуна за уплату јавних прихода, а који је саставни део Правилника о условима и начину вођења рачуна за уплату јавних прихода и распореда средстава са тих рачуна⁷⁵. Могуће је да се у међувремену рачун измени или се отвори нови рачун на захтев надлежног органа или организације за обавезно осигурање, па је стога наведени план као саставни део Правилника подложен променама.

Код пореских кривичних дела конститутивно обележје кривичног дела је само намера избегавања плаћања пореза, доприноса и других вредности, али не и стицање противправне имовинске користи. Због тога би приликом предузимања мере имовинско-правног карактера требало водити рачуна о томе. Тада је неопходно да порески органи о подношењу пријаве надлежним органима истовремено обавесте и орган који заступа имовинско правне интересе Републике или јединице локалне самоуправе (у зависности од тога о чијим се јавним приходима ради), а ради испостављања имовинско-правног захтева у име Републике или јединице локалне самоуправе, јер је неплаћањем пореске обавезе оштећен њихов буџет. Међутим, та обавеза није прописана законом. Једино се испостављањем тог имовинско-правног захтева имовина може уплатити на прописан рачун јавних прихода, док се одузимањем имовине стечене извршењем кривичног дела имовина у виду износа неуплаћене обавезе уплаћује у правосудни буџет. Основ уплате је другачији, а самим тим и каснија намена и коришћење тих средстава. Због тога је код пореских кривичних дела неопходно да надлежни порески органи обавесте надлежно правобранилаштво, а које ће до окончања главног претреса истажи захтев у којем ће тражити да се износ неуплаћене пореске обавезе уплати на износ јавних прихода прописан Правилником. Тек уколико се утврди да је извршењем кривичног дела стечена и имовинска корист,

⁷⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 16/2016, 49/2016, 107/2016, 46/2017, 114/2017, 36/2018, 44/2018-др.закон, 104/2018 и 14/2019.

суд може да наложи одузимање имовинске користи стечене извршењем кривичног дела. И у том смислу је од великог значаја улога пореских органа и то не само у поступку откривања, већ и доказивања пореских деликата (како прекршаја, тако и кривичних дела).

Рестриктивни споразум - према чл. 10 Закона о заштити конкуренције⁷⁶, рестриктивни споразум је недозвољени споразум између учесника на тржишту који имају за циљ или последицу значајно ограничавање или спречавање конкуренције на територији Републике Србије. Такви споразуми могу бити уговори, поједине одредбе уговора, изричито или прећутни договори, усаглашене праксе, као и одлуке облика удруживања учесника на тржишту, а којима се непосредно или посредно утврђују куповне или продајне цене или други услови трговине, ограничава и контролише производња, тржиште, технички развој или инвестиције, примењују неједнаки услови пословања на исте послове у односу на различите учеснике на тржишту, чиме се учесници на тржишту доводе у неповољнији положај у односу на конкуренте, условљава закључивање уговора или споразума прихватањем додатних обавеза које с обзиром на своју природу и трговачке обичаје и праксу нису у вези са предметом споразума, деле тржишта или извори набавки.

За разумевање елемената бића кривичног дела, а самим тим и доказивање кривичних дела злоупотреба у вези са јавном набавком које је происано чланом 228.КЗ и закључење рестриктивног споразума које је прописано чланом 229. КЗ, важно је и разумевање услова за изузимање од забране, а који су такође прописани Законом о заштити конкуренције. Тако рестриктивни споразуми могу бити изузети од забране, па самим тим неће ни постојати кривично дело уколико доприносе унапређењу производње и промета, односно подстицању техничког или економског напретка, а потрошачима обезбеђују правичан део користи под условом да не намећу учесницима на тржишту ограничења која нису неопходна за постизање циља споразума, односно да не искључују конкуренцију на релевантном тржишту или његовом битном делу.⁷⁷

Осим наведеног, могуће је и појединачно изузеће од забране. О томе у складу са одредбама Закона о заштити конкуренције одлучује Комисија, на захтев учесника у рестриктивном споразуму. Подносилац захтева за појединачно изузеће сноси терет доказивања испуњености услова који су релевантни и за претходно наведени, тзв. опште изузеће. Период на које се то појединачно изузеће односи не може бити дужи од осам година.⁷⁸ То значи да би кривично дело постојало чак и уколико је постојала сагласност за изузеће, али уколико је истекао тај рок.

Изузеће од забране рестриктивног споразума може да се односи на одређене категорије споразума, уколико су испуњени услови који су потребни за опште изузеће, као и други

⁷⁶ „Сл. гласник РС“ бр. 51/2009 и 95/2013.

⁷⁷ Члан 11. Закона.

⁷⁸ Члан 12. Закона.

посебни услови који се односе на врсту и садржину споразума, односно дужину његовог трајања. Такви споразуми се не достављају Комисији на изузеће.⁷⁹

Изузетак постоји и уколико се ради о споразумима мањег значаја. Према Закону, то су споразуми између учесника на тржишту чији укупни тржишни удео на релевантном тржишту производа и услуга на територији Републике Србије није већи од: 10% тржишног удела, уколико учесници у споразуму послују на истом нивоу ланца производње и промета (хоризонтални споразуми), 15% тржишног удела, а уколико учесници у споразуму послују на различитом нивоу ланца производње и промета (вертикални споразуми), 10% тржишног удела уколико споразум има карактеристике и хоризонталних и вертикалних споразума или где је тешко одредити да ли је споразум вертикалан или хоризонталан, 30% тржишног удела, уколико се ради о споразумима са сличним утицајем на тржиште закљученим између различитих учесника, ако појединачни удео сваког од њих не прелази 5% на сваком појединачном тржишту на коме се испољавају ефекти споразума.⁸⁰

Споразуми мањег значаја су дозвољени, осим уколико је циљ хоризонталног споразума одређивање цена или ограничавање производње или продаје, односно подела тржишта снабдевања, као и уколико је циљ вертикалног споразума одређивање цене, односно поделе тржишта.⁸¹

Унапред припремљени план реорганизације (УППР) - план реорганизације привредног субјекта који се подноси истовремено са предлогом за покретање стечајног поступка. Карактеристика УППР је постизање претходног споразума дужника и већинских поверилаца у свакој од поверилачких класа о томе да се њихови међусобни односи уреде на начин како је то предвиђено УППР-ом. Када на рочишту стечајни судија усвоји УППР, он истовремено отвара стечајни поступак, потврђује усвајање УППР-а и обуставља стечајни поступак. *УППР представља извршну исправу и сматра се уговором за измирење потраживања.* Разумевање појма унапред припремљеног плана реорганизације је од значаја и за одређивање елемената бића кривичног дела лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације, као и за доказивање постојања наведеног дела.⁸²

Хеџинг (енг. *hedging*)-напредна инвестициона стратегија која има циљ смањење ризика од губитка који настаје флукуацијом цена роба, валута или хартија од вредности. Може бити оперативни и финансијски. **Оперативни хеџинг** је процес у оквиру којег привредни субјекти врше редукацију изложености одређеном финансијском ризику начином организације пословног процеса. **Финансијски хеџинг** је процес путем којег се каматни, девизни, ценовни или кредитни ризик трансферишу од стране која ризик жели да избегне ка страни која тај ризик жели да преузме.

79 Члан 13. Закона.

80 Члан 14. став 1. Закона.

81 Члан 14. став 2. Закона.

82 Кривично дело је прописано чланом 206. Закона о стечају, „Сл. гласник РС“, 104/2009, 99/2011 - др. закон, 71/2012 – одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018.

Прилог V

КРИВИЧНА ДЕЛА ФИНАНСИЈСКОГ КАРАКТЕРА ПРОПИСАНА СПОРЕДНИМ КРИВИЧНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Номотехника прописивања кривичних дела у споредном (ванкривичном) законодавству је често на мети критика. Међутим, предвиђање кривичних дела у другим законима има и извесне предности. С обзиром на чињеницу да се углавном ради о кривичним делима која се могу сврстати у финансијски криминалитет, за дефинисање елемената њиховог бића често је неопходна и примена других прописа. Уколико су таква дела прописана истим законом, којим су предвиђени и институти потребни за дефинисање радње извршења то може да представља извесно олакшање. Међутим, проблем у погледу правне сигурности може да представља претерано ширење инкриминације у споредним законима, али и чињеница да су нека слична кривична дела прописана одредбама КЗ, док су друга чији је објект напада, али и објект заштите исти, предвиђена споредним законодавством. Тако су на пример **Законом о пореском поступку и пореској администрацији**,⁸³ прописана следећа кривична дела:

- неосновано исказивање износа за повраћај пореза и порески кредит (члан 173а),
- угрожавање наплате пореза и пореске контроле (члан 175), недозвољен промет акцизних производа (члан 176) и
- недозвољено складиштење робе (члан 176а).

Појмови неопходни за одређивање радње извршења кривичног дела углавном су дефинисани Законом о пореском поступку и пореској администрацији, али треба имати у виду и одредбе других пореских прописа.

Кривична дела која се могу извршити у вези са прометом на тржишту капитала прописана су **Законом о тржишту капитала**.⁸⁴ Институти неопходни за одређивање елемената бића тих кривичних дела садржани су управо у наведеном Закону. То су следећа кривична дела:

- забрана манипулације на тржишту (члан 281),
- коришћење, откривање и препоручивање инсајдерских информација (члан 282) и
- неовлашћено пружање инвестиционих услуга (члан 283)

Кривично дело манипулација на тржишту представља посебан облик кривичног дела превара из члана 208. КЗ. Уколико неко лице закључи трансакцију или изда налоге за трговање којима се дају или који ће вероватно пружити неистините или обмањујуће информације о понуди, потражњи или цени финансијских инструмената или којима

83 „Сл. гласник РС”, бр. 80/2002, 84/2002-испр., 23/2003-испр., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005-др. закон, 63/2006-испр. др. закона, 61/2007, 20/2009, 72/2009-др. закон, 53/2010, 101/2011, 2/2012-испр., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015-аутентично тумачење, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018 и 95/2018)

84 „Сл. гласник РС”, бр. 31/2011, 112/2015 и 108/2016.

лице, односно лица која делују заједнички, одржавају цену једног или више финансијских инструмената на нереалном нивоу, закључит трансакције или изда налоге за трговање у којима се употребљавају фиктивни поступци или сваки други облик обмане или преваре, шири информације путем медија, укључујући и интернет или било којим другим путем преноси неистините вести или вести које могу изазвати заблуду о финансијским инструментима, ако је знало или је морало знати да су те информације неистините или да доводе у заблуду, биће остварени елементи бића кривичног дела забрана манипулације на тржишту.

Законом о инвестиционим фондовима прописана су следећа кривична дела:

- саопштавање привилегованих информација (члан 85) и
- оглашавање проспекта са неистинитим подацима (члан 86).

Појмови неопходни за одређивање елемената бића наведених кривичних дела садржани су у наведеном Закону.⁸⁵

Посебан облик преваре представља кривично дело оглашавање проспекта са неистинитим подацима из члана 86. овог Закона. Законски опис наведеног дела ће постојати уколико неко лице у намери обмањивања инвеститора у проспекту инвестиционог фонда, скраћеном проспекту, годишњем или полугодишњем извештају, објави неистините податке о правном и финансијском положају инвестиционог фонда или његовим пословним могућностима или друге неистините чињенице које су релевантне за доношење инвестиционе одлуке или објављује непотпуне податке о чињеницама, као и уколико у намери обмањивања инвеститора не објави допуну проспекта или извештај о битним догађајима који могу битније утицати на одлуку инвеститора.

Законом о преузимању акционарских друштава прописана су следећа кривична дела:

- нуђење или обећање поклона, услуга или других користи (члан 44),
- злоупотреба привилегованих информација (члан 45) и
- објављивање неистинитих података (члан 46)⁸⁶.

Кривично дело нуђење или обећање поклона, услуга или других користи има сличности са кривичним делом давање мита у обављању привредне делатности, а које је прописано чланом 231. КЗ. Међутим, уколико је неко лице акционару након објављивања понуде за преузимање акција директно или оглашавањем путем средстава јавног информисања понудило или обећало поклоне, услуге, имовинске или друге користи да би прихватио или одбио понуду за преузимање биће остварени елементи бића кривичног дела нуђење или обећање поклона, услуга или других користи.

85 „Сл. гласник РС”, број 46/2006, 51/2009 и 31/2011.

86 „Сл. гласник РС”, број 46/2006, 107/2009, 99/2011 и 108/2016.

Законом о стечају прописана су следећа кривична дела:

- пријављивање лажног потраживања (члан 204),
- необавештавање о намирењу потраживања (члан 204а),
- располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка (члан 205) и лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације (члан 206)⁸⁷.

Наведена дела представљају посебне облике преваре, па је приликом правне квалификације неопходно имати у виду особености наведених дела у односу на кривично дело из члана 208. КЗ. Појмови који су неопходни за правну квалификацију наведених дела, такође су прописани одредбама Закона о стечају.

Законом о осигурању прописана су следеће кривична дела:

- неовлашћено обављање делатности осигурања (члан 256),
- давање лажних мишљења и извештаја (члан 257) и
- давање лажне процене (члан 258)⁸⁸.

Кривична дела давање лажних мишљења и извештаја и давање лажне процене представљају посебне облике преваре. Уколико овлашћени актуар или ревизор противно одредбама Закона о осигурању сачини лажно мишљење, односно извештај, постојаће кривично дело давање лажних мишљења и извештаја из члана 257. овог Закона. У случају да одговорно лице у друштву за осигурање, друштву за реосигурање, друштву за посредовање у осигурању и друштву за заступање у осигурању, као и код заступника у осигурању, приликом утврђивања и процене ризика и штета сачини лажне процене и изјаве биће остварени елементи бића кривичног дела давање лажних мишљења и извештаја, а не кривичног дела превара које је прописано чланом 208. КЗ.

Финансијска кривична дела су прописана и **Законом о банкама**.⁸⁹ Чланом 135. Закона прописана је кривична санкција за лице које се без дозволе за рад НБС бави примањем депозита. Уз основни облик, истим Законом су прописани и квалификовани облици дела, као и санкција за одговорно лице у правном лицу у случају да се правно лице бави примањем депозита без дозволе НБС. У том случају примењивале би се и одредбе Закона о одговорности правног лица за кривична дела⁹⁰.

87 „Сл. гласник РС”, број 104/2009, 99/2011-др.закон, 71/2012-одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018).

88 „Сл. гласник РС”, број 139/2014.

89 „Сл. гласник РС”, број 107/2005, 91/2010 и 14/2015.

90 „Сл. гласник РС”, број 97/2008.

Чланом 136. Закона о банкама је прописана кривична санкција за лице које се без дозволе за рад НБС бави давањем кредита и издавањем платних картица. Истим чланом су прописани квалификовани облици, као и кривична санкција за одговорно лице у правном лицу које се бави пословима давања кредита и издавањем платних картица без дозволе за рад НБС, а за то није овлашћено законом.

Чланом 136а Закона о банкама прописана је кривичноправна санкција за лице које без дозволе за рад НБС у свом пословном именом има, односно у обављању своје делатности користи реч „банка“ или изведеницу од те речи. И у овом случају, Законом су прописани квалификовани облици кривичног дела, као и санкција за одговорно лице у правном лицу.

У свим наведеним случајевима примењују се у односу на правно лице и одредбе Закона о одговорности правних лица за кривична дела.

Прилог VI

НАЦИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР У ОБЛАСТИ СПРЕЧАВАЊА И БОРБЕ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

- Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС” бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014);
- Кривични законик („Сл. гласник РС” бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016);
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала тероризма и корупције („Сл. гласник РС” бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон);
- Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Сл. гласник РС” бр. 113/2017);
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Сл. гласник РС” бр. 32/2013 и 94/2016);
- Закон о одговорности правних лица за кривична дела („Сл. гласник РС” бр. 97/2008);
- Закон о државној управи („Сл. гласник РС” бр. 79/2005, 101/2007, 95/2010, 99/2014, 47/2018 и 30/2018 - др. закон);
- Закон о јавним набавкама („Сл. гласник РС” бр. 124/2012, 14/2015 и 68/2015);
- Закон о приватизацији („Сл. гласник РС” бр. 83/2014, 46/2015, 112/2015 и 20/2016 – аутентично тумачење);
- Закон о тржишту капитала („Сл. гласник РС” бр. 31/11 и 112/15);
- Закон о пореском поступку и пореској администрацији („Сл. гласник РС” бр. 80/2002, 84/2002 - испр., 23/2003 - испр., 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005 - др. закон, 62/2006 - др. закон, 63/2006 - испр. др. закона, 61/2007, 20/2009, 72/2009 - др. закон, 53/2010, 101/2011, 2/2012 - испр., 93/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014, 105/2014, 91/2015 – аутентично тумачење, 112/2015, 15/2016, 108/2016, 30/2018 и 95/2018);
- Закон о девизном пословању („Сл. гласник РС” бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014 и 30/2018);
- Закон о финансирању политичких активности („Сл. гласник РС” бр. 43/2011 и 123/2014);
- Закон о банкама („Сл. гласник РС” бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015);
- Закон о осигурању („Сл. гласник РС” бр. 139/2014);
- Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима („Сл. гласник РС” бр. 85/2005 и 31/2011);
- Закон о агенцији за борбу против корупције („Сл. гласник РС” бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 - одлука УС, 67/2013 - одлука УС, 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 - одлука УС);

- Закон о привредним друштвима („Сл. гласник РС” бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон, 5/2015, 44/2018 и 95/2018);
- Закон о стечају („Сл. гласник РС” бр. 104/2009, 99/2011 - др. закон, 71/2012 – одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018);
- Закон о преузимању акционарских друштава („Сл. гласник РС” бр. 46/2006, 107/2009, 99/2011 и 108/2016);
- Закон о инвестиционим фондовима („Сл. гласник РС” бр. 46/2006, 51/2009, 31/2011 и 115/2014);
- Закон о поступку регистрације у агенцији за привредне регистре („Сл. гласник РС” бр. 99/2011 и 83/2014);
- Закон о државној ревизорској институцији („Сл. гласник РС” бр. 101/2005, 54/2007, 36/2010 и 44/2018 - др. закон);
- Закон о буџетском систему („Сл. гласник РС” бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017 и 95/2018);
- Царински закон („Сл. гласник РС” бр. 18/2010, 111/2012, 29/2015, 108/2016 и 113/2017 - др. закон);
- Закон и заштити конкуренције („Сл. гласник РС” бр. 51/2009 и 95/2013);
- Закон о евиденцији стварних власника (Сл. гласник РС, бр. 41/2018)
- Закон о стечају („Сл. гласник РС” бр. 104/2009, бр. 99/2011 др закон, бр. 7/2012 УС, бр. 83/2014, бр. 113/2017, бр. 44/2018 и бр. 95/2018)
- Одлука о условима под којима и начину на који резиденти могу држати девизе на рачуну код банке у иностранству („Сл. гласник РС”, бр. 31/2012, 71/2013, 98/2013, 125/2014, 102/2015 и 37/2018);
- Правилник о обавезним елементима конкурсне документације у поступцима јавних набавки и начину доказивања испуњености услова („Сл. гласник РС”, бр. 86/2015);
- Одлука о условима и начину обављања платног промета са иностранством („Сл. гласник РС”, бр. 24/2007, 31/2007, 38/2010 и 111/2015);

Прилог VII

ОСНОВНИ МЕЂУНАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ

- Конвенција Уједињених Нација против корупције⁹¹ - *United Nations Convention against Corruption (UNCAC) (2003)*;
https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
- Конвенција Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала⁹² - *UN Convention against Transnational Organized Crime (2000)*;
<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
- Конвенција Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) о борби против подмићивања страних јавних званичника у међународним пословним трансакцијама (ОЕЦД конвенција против подмићивања) - *OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (OECD Anti-Bribery Convention) (1997)*;
http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf
- Кривично-правна конвенција Савета Европе о корупцији⁹³ - *Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption (CETS 173)(1999)*;
<https://rm.coe.int/168007f3f5>
- Грађанско-правна конвенција Савета Европе о корупцији⁹⁴ - *Council of Europe Civil Law Convention on Corruption (CETS 174)(1999)*;
<https://rm.coe.int/168007f3f6>
- Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма⁹⁵ - *Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (2005)*
<https://rm.coe.int/168008371f>

91 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених Нација против корупције, „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 12/2005.

92 Закон о потврђивању Конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 6/2001.

93 Закон о потврђивању кривично-правне конвенције о корупцији, „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 18/2005.

94 Закон о потврђивању грађанско-правне конвенције о корупцији, „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 102/2007.

95 Закон о потврђивању конвенције Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма, „Сл. гласник РС”, – *Међународни уговори*, бр. 19/200

- Споразум о успостављању Групе држава за борбу против корупције (ГРЕКО) - *Agreement Establishing the Group of States against Corruption (GRECO) (1999)*;
<https://rm.coe.int/16806cd24f>

- Резолуција (97) 24 о двадесет водећих принципа за борбу против корупције - *Resolution (97) 24 on the Twenty Guiding Principles for the Fight against Corruption (1997)*;
<https://rm.coe.int/16806cc17c>